

Rodina, děti a domácí násilí

**Příklady dobré praxe
a nabídka pomoci rodině a dětem**

Výměnou zkušeností k efektivní pomoci

**Publikace vznikla v rámci projektu podpořeného OP LZZ s názvem
Efektivnější pomoc obětem domácího násilí prostřednictvím
interdisciplinární spolupráce – přenos znalostí a zkušeností ze zahraničí**

Redakční úprava: Marie Šusterová
Grafická úprava a tisk: Bohuslav Šír
Obálku navrhl: Jarka Jones
Fotografie: Marie Šusterová
Vydání první
© CSSP, 2014

Poděkování za přípravu všech aktivit spojených s realizací projektu CSSP Společně za život bez násilí č. 77.00426, podpořeného programem OP LZZ, patří celému realizačnímu týmu, který tvoří: manažerka Marie Šusterová, odborné garantky: Zuzana Chomová, Zuzana Holubová, Ladislava Poláková a Jana Kreuzmanová.

Děkujeme všem aktivním spolupracovníkům interdisciplinárního týmu v hl. m. Praze za snahu o zlepšování systému ochrany obětí domácího násilí.

Poděkování patří partnerským organizacím v Rakousku, Itálii a Velké Británii za aktivní zapojení do projektu Společně za život bez násilí.

TÉMATU RODINA, DÍTĚ A DOMÁCÍ NÁSILÍ SE V PROJEKTU OP LZZ č. 77.00426 VĚNOVAL WORKSHOP VE SPOLUPRÁCI S AZYLOVÝM DOMEM KOLPING ÖSTERREICH V MISTELBACHU. DISKUSI S ČESKÝMI ODBORNÍKY SPOLEČNĚ VEDLY SOCIÁLNÍ PRACOVNICE SYLVIA HOCHMEISTER A DĚTSKÁ PSYCHOLOŽKA EVA LACKERBAUER Z RAKOUSKA A PŘÁVNÍČKA ZUZANA HOLUBOVÁ A PSYCHOLOŽKA ZUZANA CHOMOVÁ Z CSSP – STŘEDISKA INTERVENČNÍ CENTRUM.

OBSAH

ÚVOD	6
1. ASISTOVANÉ STYKY A PRÁCE S RODINOU	7
1.1 Dětské krizové centrum	7
1.1.1 Vliv domácího násilí a agrese na dítě	7
1.1.2 Dotazník na průběh asistovaného styku v DKC	11
1.2 Dům tří přání	14
1.2.1 Asistované styky v Ambulantně-terénním centru (ATC)	14
1.2.2 Dotazník na průběh asistovaného styku v organizaci Dům tří přání	18
1.3 Fond ohrožených dětí - FOD	20
1.3.1 Asistované styky na pobočce Praha	20
1.3.2 Dotazník na průběh asistovaného styku ve FOD - pobočka Praha	25
1.4 Arcidiecézní charita Praha	28
1.4.1 Asistované styky ve středisku Magdala	28
1.4.2 Dotazník k průběhu asistovaného styku ve středisku Magdala	32
1.5 Organizace Pro Dialog	34
1.5.1 Asistované styky a příklady práce s rodinou	34
1.5.2 Dotazník o průběhu asistovaného styku v organizaci Pro Dialog	38
1.6 Area fausta	40
1.6.1 Specializované pracoviště pro asistovaný styk rodičů s dětmi	40
1.6.2 Dotazník o průběhu asistovaného styku v organizaci Area fausta	46
1.7 Oddělení péče o dítě Úřadu městské části Praha 20	49
1.7.1 Metody sociální práce a asistovaný styk rodičů s dětmi na půdě OSPOD	49
1.7.2 Pozitiva práce psychologa na OSPOD	54
1.7.3 Dotazník na průběh asistovaného styku v OSPOD Praha 20	56
2. DALŠÍ POMOC RODINÁM S DĚTMI	58
2.1 Acorus - práce s dětmi, které zažily domácí násilí	58
2.2 Centrum sociálních služeb Praha - poradna pro rodinu Triangl	63
2.3 STŘEP - České centrum pro sanaci rodiny	67
2.4 Kolping Österreich - azylový dům pro matky s dětmi v Mistelbachu	71
2.5 Organizace The Haven Wolverhampton - program WC4M	75
3. POMOC PŘI ZVLÁDÁNÍ AGRESE	79
3.1 Liga otevřených mužů LOM - Muži a násilí v rodině	79
3.2 SOS Centrum Diakonie - Stop násilí ve vztazích	82
3.3 Centrum sociálních služeb Praha - středisko Intervenční centrum - Program Viola	86
3.4 Proč pracovat s agresorem	88
3.5 Poradna pro muže ve Vídni	89

ÚVOD

Jednou z klíčových aktivit projektu č. CZ.1.04/5.1.01/77.00426 hrazeného operačním programem Lidské zdroje a zaměstnanost bylo rozšíření znalostí a posílení odborných dovedností sociálních pracovníků, pracovníků úřadů městských částí, Magistrátu hl. m. Prahy a neziskových organizací, kteří se dostávají do kontaktu s případy domácího násilí. K vydání této publikace nás vedly nové poznatky z pracovních stáží v Rakousku, Itálii a Velké Británii a výměna zkušeností na workshopech se zahraničními partnery.

Důležitým tématem projektu byla rodina, dítě a domácí násilí. Velkou část cílové skupiny projektu tvoří sociální pracovníci z oddělení péče o dítě Praha 1 – 22. Centrum sociálních služeb Praha – středisko Intervenční centrum nabízí pomoc ženám a mužům ohroženým domácím násilím od roku 2007. V rámci interdisciplinární spolupráce považujeme roli oddělení péče o dítě při řešení případů domácího násilí v rodině s dětmi za mimořádně významnou.

V této publikaci jsme se snažili přinést příklady dobré praxe z organizací, které pracují s rodinou, dítětem nebo násilnou osobou a pomáhají tak při zmírňování následků domácího násilí. **V první části publikace** najdete informace o 6 organizacích a Úřadu městské části Praha 20, které nabízejí v Praze, případně ve Středočeském kraji, **asistované styky rodinám s vážnými konflikty. Cílem asistovaných styků pod dohledem odborníků je umožnit bezpečný kontakt dítěte a rodiče. V druhé části knihy** se představí další organizace, které se zaměřují na poradenství a pomoc dětem a rodině v obtížné životní situaci. Do této části jsme zařadili zkušenosti našich partnerů z Rakouska a Velké Británie. **Ve třetí části publikace** se věnujeme organizacím, které pracují s agresí a nabízejí pomoc konkrétním a násilným osobám. Najdete zde i postřehy z návštěvy **Poradny pro muže ve Vídni.**

Čím je publikace unikátní? Poskytovatelům služby **asistovaný styk** jsme předložili dotazník, který se snaží zmapovat průběh a podmínky služby. **Povedlo se nevídané – v jedné publikaci přinášíme přehled asistovaných styků všech organizací,** které tuto službu v Praze nabízejí. **Z textů vyplývá, že neexistuje jednotná metodika asistovaných styků a cestu k úspěšnému průběhu služby si hledá každá organizace sama. O to více může být tato publikace podnětná, protože popsané kazuistiky vybízejí k potřebě vytvoření standardů pro asistovaný styk.**

Z popisovaných případů je patrné, jak může asistovaný styk, kvalitně připravený odborníky, pomoci rodině k uklidnění situace. Důležité je nabídnout tuto službu rodičům včas a předložit ji jako užitečnou alternativu k nekonečným soudním sporům o dítě. Odborníci se shodují na tom, že po letech hádek a soudních jednání mezi rodiči není již možná žádná pomoc. V takové rodině prohrávají všichni – a bohužel nejvíc samotné děti. Asistovaný styk nabízí odpovědné řešení na téma – přestali jsme být partneři, ale rodiči zůstáváme. Ve spolupráci s odborníky mají rodiče šanci se naučit vzájemné komunikaci ve prospěch dítěte. Dítě má možnost vyjádřit své pocity i vůli a cítit důležitou podporu.

**Centrum sociálních služeb Praha – středisko intervenční centrum
V Praze 31. 8. 2014**

1. ASISTOVANÉ STYKY A PRÁCE S RODINOU

1.1 DĚTSKÉ KRIZOVÉ CENTRUM

1.1.1 Vliv domácího násilí a agrese na dítě

Zora Dušková, ředitelka Dětského krizového centra, www.dkc.cz

Domácí násilí mezi rodiči, kterému je dítě přítomno, naplňuje s ohledem na závažnost dopadu na psychický stav či vývoj dítěte, podstatu psychického týrání dítěte. Dopad domácího násilí na psychiku dítěte je obdobný jako u jiných forem týrání a může vést k rozvoji stejně závažné symptomatiky včetně rozvoje posttraumatické stresové poruchy, která je považovaná za závažnou poruchu.

Traumatizace:

- Primární traumatizace zasahuje přímé oběti traumatizujících událostí
- Sekundární traumatizace se týká dopadu traumatu na přímé svědky či (citově) blízké osoby v pozici nepřímých svědků
- Terciární traumatizace zasahuje nepřímé svědky (např. záchranáře)

Traumatizující dopad domácího násilí na dítě:

Domácím násilím je zasažena nejhlubší jistota a základní vývojová potřeba dítěte – tj. potřeba domova jako bezpečného místa z hlediska bezpečí fyzického, psychického, emočního i citového. **Domov s domácím násilím není bezpečným domovem.**

Dítě je konfrontováno s hádkami, násilím, negativními emocemi mezi rodiči; celá atmosféra rodiny je výskytem domácího násilí dlouhodobě a zásadně změněna, dochází k nárůstu prožívané **tenze, úzkosti, obav**.

Chování rodičů se pro dítě stává **nesrozumitelným**. Chování rodičů se pro dítě stává **nepředvídatelným**, zejména tam, kde se střídají útoky a fáze „odčinění“, odprošování ze strany agresora. Nepředvídatelnost situace, kdy bude násilná osoba opět agresivní, významně zesiluje intenzitu prožívané úzkosti, udržuje dítě ve stavu permanentního napětí a očekávání „kdy zase“, zásadním způsobem zatěžuje psychiku dítěte a působí jako silný stresor.

„**Dobro a zlo**“ nejsou v rodině s domácím násilím správně pojmenovávány. Submisivní oběť domácího násilí má dlouhou tendenci agresora omlouvat, zavírat oči před skutečností, že jde o domácí násilí a především, že jde o jev, který pokud se již vyskytoval, bude se s velkou pravděpodobností znovu opakovat. a to navzdory tomu, jak „krásné“ je usmiřování, období omluv, proseb o odpuštění, slibů „že už nikdy“. Situace je o to složitější, že násilný rodič není „mimo normu“ jen v této oblasti. Ale právě to, že je schopen se takto chovat k nejbližším lidem, ukazuje na odchylku v jeho osobnostní struktuře. Ty se bezesporu projevují i v jiných oblastech fungování, či spíše nefungování takového rodiče, což umocňuje negativní dopad na vývoj dítěte.

Dítě je **neúměrně** zatíženo odpovědností za **bezpečí submisivního rodiče** – jsou to nejednou děti, kdo v takové chvíli přivolávají policii, tudíž na dětech leží zodpovědnost za to, zda policii přivolají včas, ale také riziko **potrestání agresorem** za tento krok. Přitom trestem zde není jen fyzický trest, ale také verbální

agrese či citové odmítání dítěte. (Z praxe Dětského krizového centra známe případy, kdy děti spí s telefonem pod polštářem, aby stihly včas přivolat pomoc, nebo umějí s rutinou zabarikádovat nábytkem dveře pokoje, aby ochránily mladšího sourozence před agresí dospělé osoby. Stává se, že napadený rodič musí uprostřed noci urychleně opustit v zájmu bezpečí byt i s dítětem aj. Jistě nás nepřekvapí, že se u těchto dětí kromě jiných poruch vyskytují i poruchy spánku. K mnoha agresivním atakům mezi rodiči navíc dochází právě v nočních hodinách, po návratu podnapilého či opilého agresora.)

Dítě může mít silné **pocity viny za konflikty rodičů**. Může si myslet, že když se rodiče hádají, hádají se kvůli němu.

Dítě má **tendenci přebírat odpovědnost**, je frustrované, nemá v ruce žádné efektivní „nástroje“ ani fyzickou sílu, aby zabránilo napadání rodiče. Matky jsou někdy hrdé, že mají „rozumné“ dítě, které je hlídá, radí jim, chrání je před tátou, a vůbec si neuvědomují patologii svého chování. Dítě však za takovou roli platí nejednou zvýšenou pohotovostí k úzkosti, disharmonickým vývojem své osobnosti, osvojováním si nezdravých způsobů jednání a nezdravých postojů, sebeobětováním, somatickými problémy aj.

I v situacích, kdy je agrese směřovaná vůči druhému rodiči, **prožívá dítě strach o sebe**, neboť se nikdy nemůže spolehnout na to, že násilí nebude nakonec obráceno i proti němu, že nebude samo napadeno, opuštěno. Jak by se také mohlo spolehnout na to, že agrese nebude namířena proti němu - v porovnání s dospělými - „slabému dítěti“, když je agrese cílena dokonce i na silnějšího dospělého rodiče a ani ten se proti násilí a agresi nedokáže efektivně bránit. Tento fakt se velmi často opomíjí, bagatelizuje se opodstatněný strach dítěte postojem: „vždyť agresivní rodič dítě nenapadá; vždyť na dítě je hodný; dítěte se to netýká“ apod. **Děti pak bývají bez ohledu na své prožívání situace nuceny do styku s agresorem**, a to i v poměrně krátkém čase po konfliktu, dokonce i po vykázaní agresora z domácnosti. *(Jak by se dítě mohlo nebát agresivního rodiče? Již malé dítě intuitivně vnímá možnou destruktivitu pramenící z chování jedince ovlivněného zlobou a hněvem a ztrátou kontroly dospělého nad sebou samým. „Běsnící“ dospělý představuje pro dítě emočně obrovské nebezpečí, a to oprávněně; vždyť ročně je rozruženými dospělými vážně poraněno či zabito mnoho dětí.)*

Mnohé děti rozvíjejí v důsledku prožívané bezmoci obranný mechanismus **emoční inhibice**, která dítě chrání před prožíváním neúnosně silných pocitů a intenzivní úzkosti. Jedná se de facto o „emoční zmizení ze situace“. Jenomže emoční inhibice brání dítěti plnohodnotně prožívat i všechny ostatní situace a snadno vede k selhávání dítěte v každodenní realitě.

Domácí násilí **hrubě deformuje** emocionalitu dítěte a jeho osobnost. Dítě může přejímat vzorce interpersonálních vztahů, rodina ovlivňuje jeho postoje k druhým lidem, k řešení konfliktů, ke způsobům dosahování cílů aj. **Dítě si fixuje, že násilí patří ke vztahu, dokonce velmi blízkému.** *(Takové vzorce chování si dítě přenáší do dalšího života. Za nárůstem násilí na seniorech ze strany potomků stojí v některých případech právě osvojené deformované vzorce mezilidských vztahů).* Připomeňme si také, že **více než přímou výchovou se děti učí nápodobou!**

Domácí násilí deformuje vztahy dítěte s rodiči, někdy nutí dítě do role ochránce slabšího rodiče, jindy se dítě spíše identifikuje se „silným“ agresorem. Nejčastěji ale bývají **vztahy dětí k oběma rodičům ambivalentní**. Někdy je dítěti dobře s agresorem, jindy k němu cítí nepřátelství. K ohrožené osobě - často je jí matka - cítí lásku, má potřebu ji ochránit, ale cítí se také být popouzeno proti ní, protože

ho matka neochrání před agresí a nedokáže efektivně vyřešit situaci domácího násilí. Stále znovu vystavuje nejen sebe, ale i své dítě nebezpečným konfrontacím s násilím.

Pokud jedinec opakovaně zažívá bezmoc a nemá možnost ovlivňovat situaci, naučí se pasivitě a rezignaci jako způsobu řešení situace. Pak ale není schopen ani v jiných situacích nalézat efektivní a zdravá řešení. Děti z rodin s domácím násilím se mohou **naucit být obětmi a když se v dospělosti dostanou do podobných situací, jaké zažívaly v dětství, přijímají** okolnosti fyzického, psychického, případně i sexuálního násilí **pasivně. Jsou obětmi.**

Dívky mívají obecně tendenci promítat dopad traumatu více do svého prožívání, reagují tak především v rovině emoční, a to zvýšenou úzkostí, možným rozvojem depresivní či neurotické poruchy, pochybnostmi o sobě. Tato zátěž může vyústit v sebepoškození.

Chlapci promítají dopad traumatu více do svého chování, častěji jsou sami agresivní vůči druhým. *Tato agrese nemusí mít povahu jen agrese útočné, ale často i obranné. (V důsledku traumatizace domácím násilím interpretují i neutrální podněty jako ohrožující).* Častěji překračují pravidla a hranice akceptovatelného chování, mají posunuté hranice sociálních norem.

Role dítěte v situaci domácího násilí:

- dítě jako přímo fyzicky napadaná oběť
- role svědka fyzických útoků mezi rodiči, nejednou i velmi brutálních s křikem, krví, až ohrožením života rodiče
- dítě v roli napadené oběti i svědka útoků; souběh rolí
- dítě v roli osoby chránící napadeného rodiče

Při práci s dětmi majícími zkušenost s domácím násilím je třeba si uvědomit, že tyto děti leckdy nemají prostor vyjádřit, co by si autenticky přály a co autenticky prožívají. Většinou nemohou doma hovořit o svých úzkostech a obavách, protože se brání tomu, aby zatěžovaly „svými starostmi“ submisivního rodiče, cítí za něj zodpovědnost. Nemohou otevřeně vyjadřovat své pocity ani před násilným rodičem, mohou prožívat strach z trestů za své pocity a postoje. Dále mohou být vystaveny silnému nátlaku a manipulaci ze strany agresora, aby se přiklonily na jeho stranu.

V mnoha případech bohužel nemohou děti vyjádřit své postoje a pocity přímo ani při kontaktu s odborníky, brání jim v tom strach z potrestání, z pocitu, že „zrazují nepreferovaného rodiče“ nebo že neposlouchají násilného rodiče. Nejednou tak děti verbálně prezentují především postoje manipulátora, nikoliv svoje autentické. Při práci s dětmi je třeba mít možnost používat nepřímé nástroje (např. psychologické testy) a nepřímé způsoby zjišťování autentických postojů a pocitů dítěte (projektivní metody).

Dětské krizové centrum a asistované styky

Cílem **asistovaných styků** dítěte s rodičem bývá obecně především navázání, obnova či prohlubování vzájemného citového pouta, případně zabránění prohlubování rozpadu vztahu. Asistované styky mají zajistit dítěti především emoční bezpečí pro interakci s rodičem, podpořit dítě v pozvolném prolamování bloků vůči rodiči, pomoci dítěti najít komunikační prostředky v kontaktu s rodičem.

Dítě má během asistovaných styků zažívat pozitivní korektivní zkušenost s rodičem. Kontraindikací pro asistované styky je zakonzervovaný hluboce nevráživý vztah mezi rodiči, který by mělo dítě v průběhu asistovaných styků překonávat a chovat se „zraleji“ než rodiče. Pro posouzení celkové situace v rodině je nutné věnovat pozornost průběhu a intenzitě domácího násilí, příčinám rozvoje a spouštěčům domácího násilí v rodině, délce a frekvenci, užívané brutalitě, osobnostním charakteristikám rodičů, náhledu agresora na vlastní chování a jeho motivovanosti ke změně.

Nevraživost mezi rodiči brání v pozitivní přípravě dítěte na asistovaný styk ze strany doprovázejícího rodiče, například během cesty do určeného zařízení. Takový rodič také nedokáže dítěti legalizovat pozitivní citovou vazbu, takže dítě vstupuje do situace asistovaného styku s naprogramováním „nemít rádo druhého rodiče“, „neprožít nic příjemného“. Taková situace představuje pro děti nadměrný stres. V rodinách s domácím násilím může být asistovaný styk dobrou variantou v těch případech, kdy má dítě s druhým rodičem zachovánu hlubší citovou vazbu, kdy je na místě nabídnout dítěti prostor pro pozitivní korektivní zkušenost s rodičem, kde například dítě potřebuje obnovit důvěru v zájem ze strany tohoto rodiče.

Nutit dítě ke styku proti jeho vůli, proti jeho strachu z agresora a proti jeho intenzivnějším emočním blokům by bylo hrubým nerespektováním názoru a zájmu dítěte. Asistovaný styk a vztah k rodiči (agresorovi) nemůže být povinností a „nucením“ dítěte do kontaktu s rodičem, s nímž dítě učinilo osobní negativní zkušenost. Důsledky za své chování (násilí na druhém) má nést v konečném důsledku agresor, nikoliv dítě, a to i za cenu toho, že kontakt s dítětem bude přerušen nebo dočasně přerušen.

V případě posuzování komplikované situace rodiny s domácím násilím jsou optimální případové konference, kde je možné nahlédnout situaci rodiny komplexně a z více úhlů pohledu. V rámci případové konference je prostor i pro hlubší analýzu této specifické situace a jejího dopadu na dítě. Vyústěním případové konference může být i posouzení vhodnosti / nevhodnosti styku dítěte s rodičem (agresorem), případně asistovaných styků.

Dětské krizové centrum a střídavá péče

Střídavá péče představuje jednu z možných variant porozvodového uspořádání. Volba konkrétní varianty se musí odvíjet v první řadě od potřeb dítěte. Současný trend nastavit střídavou péči jako paušálně preferovanou formu péče o dítě odhlíží od požadavku, aby předním hlediskem byl oprávněný zájem dítěte. Každý případ, každou rodinu a každé dítě je třeba posuzovat individuálně v kontextu mnoha konkrétních souvislostí (škola, kontinuita zájmových aktivit, širší rodina a citové vazby, vrstevnické vztahy, noví partneři, případně další potomci v rodinách rodičů aj.). Setkáváme se s případy, kdy je střídavá péče soudem nařizovaná spíše jako „spravedlivé“ podělení dítěte mezi rodiče než to nejlepší uspořádání pro dítě. Střídavá péče bývá nařizována i v těch případech, kdy jde proti zájmu dítěte, kde je například hluboce rozvrácený, nenávistný a konfliktní vztah mezi rodiči. Přitom právě schopnost rodičů spolu komunikovat patří mezi základní podmínky úspěšné střídavé péče, podobně důležitá je i emocionální „neutralita“ mezi rodiči, soulad výchovných stylů obou rodičů, přiměřená adaptabilita dítěte. Žádoucí je, aby bydliště rodičů bylo co nejbližší. Pokud dítě musí kvůli střídavé péči navštěvovat dvě

mateřské školky či školy, klade takové uspořádání nadměrné nároky na adaptabilitu dítěte i jeho začlenění ve vrstevnickém kolektivu, a většinou děti nemůže vyhovovat.

Pro střídavou výchovu platí totéž co pro asistovaný styk: je třeba důkladné posouzení celkové situace v rodině.

Střídavá péče může dobře fungovat zejména v případech, kdy rozvedení rodiče nejsou zatíženi vzájemnou nevráživostí. To znamená, že jsou schopni o potřebách dítěte dostatečně komunikovat, nepotřebují si dělat naschvály, legalizují pozitivní vztah dítěte s druhým rodičem i širší rodinou a ponechávají dítěti možnost otevřené komunikace s rodičem, u něhož zrovna dítě není (např. prostřednictvím telefonu, chatu). Důležité je, aby rodiče respektovali zájmové aktivity dítěte i jeho vrstevnické vztahy, byli schopni vzájemně emočně akceptovat nového partnera ex-manžela/lky. Přejít z jedné domácnosti do druhé při dodržování těchto podmínek umožňuje dítěti zachovat kontinuitu života. Střídavá péče klade zvýšené nároky nejen na dítě, ale i na rodiče a stupeň jejich citové a emocionální zralosti, která jim pomáhá odhlédnout od vzájemných konfliktů a nevráživostí ve prospěch dítěte.

V rodinách s domácím násilím by měla být střídavá péče ustanovována pouze tehdy, má-li dítě k oběma rodičům pozitivní citovou vazbu, agresor má náhled na své chování a interpersonální násilí mezi rodiči není aktuálním problémem (probíhalo-li v minulosti).

1.1.2 Dotazník na průběh asistovaného styku v Dětském krizovém centru – DKC

1. Asistovaný styk nabízíte od roku:

Odpověď: Přibližně od roku 2007/2008.

2. Mohou se na Vás obrátit i cizinci?

Odpověď: Ne.

3. V jakém jazyce může probíhat konzultace?

Odpověď: Česky.

4. Kdo se na Vás může obrátit s žádostí o realizaci asistovaného styku?

Odpověď: Ke styku dítěte s rodičem v DKC dochází na základě rozhodnutí rodičů či na žádost soudu nebo OSPOD. V případě soudního ustanovení DKC jako zařízení, kde má být styk realizován, je nutné zaslat příslušný rozsudek, ve kterém by mělo být mj. také uvedeno, že rodiče jsou povinni řídit se v této věci pokyny psychologa či jiného odborného pracovníka DKC. Pro dobrou spolupráci (soud, úřad, rodiče) je vhodné se na DKC obrátit předem a domluvit si termíny prvních setkání ještě před vynesemím rozhodnutí soudu.

V případě, že DKC nebude dopředu informováno a soud rozhodne o realizaci asistovaných styků na pracovišti DKC bez jeho vědomí, DKC má možnost tuto službu neposkytnout (z kapacitních a jiných důvodů). Styk rodiče s dítětem je v DKC realizován v těch případech, kdy je oprávněný důvod požadovat přítomnost další osoby na styku. Tímto důvodem může být zejména nízký věk dítěte, odmítání rodiče dítětem, nebo hluboce narušený či nevytvořený vzájemný vztah mezi dítětem a rodičem. Cílem služby je umožnit na-

vázání, obnovení či prohloubení vzájemného vztahu mezi rodičem a dítětem pod odborným vedením a dále zajištění bezpečných podmínek pro dítě, a to z hlediska bezpečí fyzického a zejména emočního.

5. Jaká doba uplyne od prvního telefonátu k uskutečnění AS?

Odpověď: To nelze přesně definovat.

6. Než se domluvíte s rodiči na AS, zveďte je na úvodní konzultaci?

Odpověď: Ano.

7. Společně? Odděleně? Jaké informace k AS sdělujete rodičům?

Odpověď: Styku rodiče s dítětem vždy předchází individuální rozhovory s každým z rodičů, psychologické vyšetření dítěte a fáze přípravy dítěte na řízený styk. Je nezbytné, aby se dítě předem obeznámilo s pracovníkem DKC, mělo k němu důvěru a znalo prostory pracoviště a důvod návštěv v DKC. AS realizujeme pouze v prostorách a pracovní době DKC. Celkový počet konzultací s dítětem před zahájením řízeného styku určuje klíčový psycholog na základě vyhodnocení aktuálního psychického stavu dítěte. S rodiči ohledně AS je sepisována písemná smlouva (stanoveny termíny AS, omlouvání dítěte z AS, další podmínky definované stranami smlouvy).

8. Nabídnete rodičům v konfliktních vztazích odděleně „terapeutická“ setkání a přípravu na AS s dítětem?

Odpověď: Styku rodiče s dítětem vždy předchází individuální rozhovory s každým z rodičů (viz bod výše). Průběžné konzultace s rodiči umožňují rozbor konkrétních momentů a případných emočně vypjatých interakcí, ale i poradenství o vhodném přístupu k dítěti v průběhu AS.

9. Jaké standardy se dodržují ve Vaší organizaci při asistovaném styku?

a) Základní pravidla, která vždy dodržíte?

Odpověď: Dětské krizové centrum realizuje řízené styky jen tehdy, jsou-li v zájmu dítěte. V případě, že oprávněný zájem dítěte nenaplní a míra psychické zátěže je pro dítě příliš vysoká, informuje o tom DKC příslušné instituce (OSPOD, soud).

b) Máte pravidlo, aby se v případech DN osobně nesetkali rodiče při předávání dětí?

Odpověď: Záleží na dohodě mezi rodiči a DKC. Asistovaný styk probíhá pouze s rodičem (resp. určenou osobou) a dítětem. Není možné, aby absenci rodiče suplovala jiná osoba. Styku nemohou být přítomny ani jiné osoby (prarodiče, partner rodiče apod.). Současně není dovoleno v průběhu řízeného styku navazovat distanční kontakty s dalšími osobami – tj. skrze telefonáty, skype, internet atd. (bez předchozího souhlasu klíčového psychologa).

c) Kolik AS nabízíte – máte nějaké maximum/minimum?

Odpověď: Řízený styk probíhá na našem pracovišti standardně maximálně 1x za 14 dní, po dobu maximálně 60-ti minut, ovšem vždy v závislosti na okolnostech, věku dítěte a aktuální psychické zátěži, kterou na dítě situace klade. Ve většině případů je potřeba cca 5–10 setkání, než může probíhat další styk mimo odborné vedení, závisí však na konkrétní situaci. Smyslem naší práce není „zapůjčení“ místnosti, jde nám o odborné vedení a práci s celou rodinou. Na přípravné fázi AS se podílí klíčový psycholog ve spolupráci se sociálním pracovníkem a ti mohou případně dle potřeb dítěte rozhodnout o dalším postupu.

d) Považujete za přínosné AS prodlužovat, jestliže vidíte malé pokroky?

Odpověď: Délku styku určuje klíčový psycholog s ohledem na aktuální stav a možnost dítěte. Cílem asistovaných styků je znovuoobnovení vztahu s druhým rodičem a přesunutí styků do přirozeného prostředí dítěte. Nejedná se tedy o dlouhodobé řešení.

e) Jak probíhá asistovaný styk - zasahujete do komunikace rodiče s dítětem?

Odpověď: Styk probíhá v místnosti, kde je zpočátku přítomen i psycholog, který dítě zná a pomáhá v rámci komunikace rodič-dítě. Průběh konkrétního styku je řízen psychologem s ohledem na aktuální potřeby a nastavení dítěte, což by měl rodič respektovat.

f) Probíráte průběh AS s rodičem, s druhým rodičem, s dítětem?

Odpověď: K asistovaným stykům probíhají oddělené konzultace s rodiči. V případě dobrého znovunavázání vztahu mezi dítětem a rodičem nemusí být psycholog přímo v místnosti, ale může sledovat kontakt dítěte s rodičem za jednocestným zrcadlem. Za jednocestné zrcadlo lze současně také přizvat pracovníka OSPOD, který může sledovat vzájemnou interakci mezi rodičem a dítětem. O této skutečnosti je rodič dopředu informován. Z průběhu asistovaného styku je pořizován videozáznam (rodiče jsou seznámeni s touto informací, protože je uvedena v písemné smlouvě).

10. Osvědčily se Vám nějaké postupy (opakované konzultace vedené odděleně s rodiči, terapie) u rodičů s konfliktními vztahy při AS s dítětem?

Odpověď: Osvědčenou praxí je, že před realizací samotného styku dítěte s rodičem probíhají nejprve individuální rozhovory s oběma rodiči, jejichž počet je variabilní (zpravidla 1-3 rozhovory). Cílem je naše orientace v problematice, možnost přistupovat ke vzniklé situaci komplexně a globálně, navození atmosféry důvěry, konkrétní dohoda o obsahu a průběhu styků, a to zejména s ohledem na potřeby dítěte. Kopie dohody je zaslána také na OSPOD. Přípravu dítěte na styk zajišťuje psycholog, který také určuje počet setkání s dítětem na základě vyhodnocení aktuálního psychického stavu dítěte.

11. Máte specifický přístup k rodinám, kde se vyskytlo domácí násilí, dítě bylo svědkem DN?

Odpověď: DKC specifické přístupy odvíjí od potřeb dítěte, které posuzuje individuálně.

12. V případech DN se často v Intervenčním centru setkáváme s ženami, které, když se po letech rozhodnou odejít od násilného partnera, brání ve styku otce s dítětem. Hlavním argumentem je, že o dítě buď přijdou (obávají se, že partner získá dítě na svou stranu nepatřičnou manipulací, majetkem, mocenským přístupem apod.), nebo styk s takovým otcem dítě psychicky zničí, poškodí jeho vývoj. Jak s takovými úzkostmi a obavami u matek pracujete, máte nějaká doporučení pro Intervenční centrum, které se s těmito ženami setkává často jako první služba?

Odpověď: Jedná se o témata, která se zpracovávají v rámci individuálních konzultací, popř. stanovují se další podmínky v písemné smlouvě o AS.

13. Vaše zkušenosti se střídavou výchovou - setkáváte se často s rozvedenými partnery, kde tento typ výchovy nefunguje a potřebuje pomoc?

Odpověď: V Dětském krizovém centru se setkáváme s případy, kdy se střídavá péče ukazuje jako nefunkční a nadměrně zatěžující dítě a kdy je vhodné přistoupit k zahájení nového opatrovnického řízení. Bližší vysvětlení viz výše v článku.

14. Vaše připomínky, poznámky:

Odpověď: Pokud by rodiče v průběhu styků v DKC nerespektovali pravidla daná zařízením či smlouvou, byli bychom nuceni od realizace styků ustoupit. V případě, že styk není v zájmu dítěte, budeme o této skutečnosti písemně informovat soud a OSPOD. Zprávy o AS se vyhotovují na základě písemné žádosti soudu či orgánu pověřeného k výkonu sociálně-právní ochrany.

1.2 DŮM TŘÍ PŘÁNÍ

1.2.1 Asistované styky v Ambulantně-terénním centru (ATC)

Klára Jalovcová, vedoucí ATC, www.dumtriprani.cz

Vedle dalších sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi poskytuje Ambulantně-terénní centrum (ATC) Domu tří přání také asistované styky (AS) dítěte s rodičem. Tato služba je žádaná nejen sociálními pracovníky OSPOD pro své klienty, ale v poslední době i advokáty, kteří zastupují klienty u soudu. Pracoviště, které tuto službu poskytují, je bohužel poskrovnu a úroveň takto nabízených služeb je rozdílná. V ATC je tato služba poskytována bezplatně. Její realizaci ale podmiňujeme precizním zmapováním rodinné situace tak, aby tato služba byla poskytována především těm rodinám, kde je reálná šance na obnovení nebo posílení vztahu dítěte s rodičem.

Cílem AS je umožnit bezpečný kontakt dítěte a rodiče, např. V situaci, kdy je rodič dlouhodobě psychicky nemocný a jeho chování by mohlo být pro dítě nebezpečné. Asistovaně se rovněž setkávají děti s rodiči ve chvíli, kdy byl jejich vztah poznamenán určitými negativními skutečnostmi, ale není ještě zcela zničen. Zde se pak jedná o obnovení či posílení vztahu s cílem nastolit běžný kontakt v přirozeném prostředí. Pokud je vztah dítěte s rodičem narušený dlouhodobě a ze strany dítěte je vnímán výrazně negativně, pak je rekonstrukce vztahu dle našich zkušeností téměř nemožná.

Požadavek na AS může vzniknout na základě dohody rodičů nebo na základě doporučení sociálního pracovníka OSPOD či nařízení soudu. V tomto případě musí být obsah soudního rozhodnutí konzultován s naším pracovištěm tak, aby byly splněny podmínky dané metodikou pracoviště. Mimo vlastního asistovaného setkávání dítěte s rodičem je totiž nezbytně nutná účast rodičů i dítěte na individuálních mapovacích schůzkách ještě před započítím asistovaného styku. Předpokládáme pravidelné konzultace s rodiči jak individuální, tak párové – probíhají paralelně vedle vlastního AS. Neméně důležité jsou podpůrné individuální konzultace s dítětem. Z naší zkušenosti vyplývá, že spolupráce se sociálními pracovníky OSPOD je v těchto situacích zcela nezbytná. Rovněž často iniciujeme pořádání případových konferencí, zvláště pak v situaci, kdy rodina prošla již řadou institucí a spolupracovala s mnoha dalšími odborníky. Praxe nám ukázala, že je třeba hned na začátku AS časově ohraničit s jasným cílem a detailně vypracovaným individuálním plánem.

V ATC pracuje multidisciplinární tým složený z odborníků nejen na psychologii, ale také na pedagogiku nebo sociální práci. AS se pak účastní vždy dva libovolní pracovníci z týmu. Zásadní je dle našeho názoru, zkušenost pracovníka s cílovou skupinou a poskytovanou službou, jeho osobnostní charakteristiky a profesní vyzrálost. Již samotná přítomnost odborníka (neutrální osoby)

a nabídka ničím nezatíženého prostoru organizace umožňují vytvořit bezpečné prostředí pro asistované setkání. Odborník pak podporuje a povzbuzuje vzájemnou komunikaci mezi rodičem a dítětem, ale také mezi rodiči navzájem. Jeho úkolem je také dávat hranice, pokud je chování či komunikace mezi členy rodiny ohrožující. Další, a často ne příliš příjemnou rolí odborníka, je upozorňovat na manipulativní nebo nátlakové chování rodiče(ů) a hájit zájmy dítěte.

Četnost AS, místo konání a průběh. AS uskutečňujeme obvykle 1× za 14 dnů, v některých případech po zvážení 1× týdně. Jedno setkání trvá 1 až 1,5 hodiny. Zpočátku bývají setkání kratší, postupně je možné je prodlužovat až k přechodu do kontaktu rodiče s dítětem bez asistence. AS probíhají v prostorách organizace, v jedné ze tří heren. Výjimečně jsme umožnili setkání i mimo tyto prostory. Co se průběhu AS týká, je ponechána volnost rodiči, který se s dítětem setkává. Je na něm, aby si připravil program, motivoval dítě. V individuálních konzultacích je nicméně program s rodičem detailně rozebírán, rovněž i situace či chování, kterému je třeba se vyvarovat a na co si dát pozor, jak podpořit dítě. Rodiče mohou využívat veškeré vybavení heren, stejně jako si můžou přinést cokoliv s sebou.

Jak měřit úspěšnost AS? Odpověď na tuto otázku není jednoduchá. Nikde totiž není definován pojem „úspěšnost“. Obvykle se setkáváme s vnímáním úspěchu v případě AS jako obnovení vztahu s rodičem a nastolení běžného styku s ním. Takového stavu dosahujeme jen u části klientů. Na výsledek AS má totiž vliv mnoho faktorů, hlavně to, v jaké situaci se k nám rodina dostala. Pokud již rodina prošla několika lety soudních sporů, vypracováním soudněznaleckých posudků a spoluprací s mnoha odborníky nebo řadou podaných

ODBOŘNÍCI, KTERÍ SE ZAMĚŘUJÍ NA POMOC DĚTEM A MLÁDEŽI V RODINÁCH S DOMÁCÍM NÁSILÍM V HL. M. PRAZE NA PRACOVNÍ STÁŽI VE VELKÉ BRITÁNII.

restních oznámení na Policii ČR, pak je často naše intervence neúčinná. Dítě jednoho z rodičů v těchto dlouhodobých případech vytěsnilo ze života a odmítá se o něm být jen bavit, označuje ho za nepřítele a nezřídká si přeje jeho smrt. V takovéto situaci často nezbyvá než doporučit jak pro dítě, tak pro rodiče individuální terapeutickou péči, kde si můžou bezpečně zpracovat prožitá traumata. U těžkých a konfliktních rodinných situací považujeme za úspěch i to, že se dítě může několikrát asistovaně setkat se zavrženým rodičem v bezpečném prostředí a je mu umožněna korektivní emoční zkušenost s ním. Dítě totiž často v nemalé míře slyší, že rodič je nebezpečný, agresivní, zlý, arogantní. Pokud se dítěti tyto informace vlastní zkušeností nepotvrdí, může snadněji v budoucnu navázat s tímto rodičem vztah nebo se o to alespoň pokusit. Z výše popsaného je tedy zřejmé, že úspěšnost nebo neúspěšnost asistovaných setkání je relativní. Přesto jsme přesvědčeni, že dítě potřebuje ke zdravému psychosociálnímu vývoji oba rodiče a je-li nějaká, byť jen nepatrná, možnost, že bychom mohli dítěti v tomto směru pomoci, pak má AS smysl. Samozřejmě platí, že čím je doba odcizení nebo odloučení dítěte od rodiče delší, tím je menší pravděpodobnost, že se vztah podaří znovunavázat. Rovněž platí přímá úměra mezi zhoršujícím se vztahem rodičů navzájem a dítětem k jednomu z rodičů, případně k oběma. Dítě je často nuceno si mezi rodiči vybrat, dostává se do konfliktu loajality a výsledkem může být zavržení jednoho z nich, v pozdějším věku pak třeba rychlejší odchod z domova a osamostatnění se. To je ale jen jeden z prvních dopadů konfliktu na dítě. Odborníci pozorují mnoho dalších negativních vlivů v následném vývoji dítěte – např. narušené vrstevnické nebo partnerské vztahy, snížené sebevědomí, psychosomatické projevy.

Úspěch AS závisí mj. na tom, v jaké fázi se rodina dostane do odborné péče, co vše už má za sebou a jak dlouho situace trvá. Dalším faktorem, který významně ovlivňuje možnost práce s rodinou, je spolupráce a jednotný postup všech odborníků včetně soudů, propojená síť sociálních služeb a možnosti následné či paralelní péče dostupné všem klientům. **Doposud nejsou jasně stanovená kritéria, za kterých má AS skutečně pozitivní význam pro dítě a jeho vztah k rodiči, není vyvinutý jednotný systém mapování ohrožení dítěte. Zákonná nejednotnost situací jen dál komplikuje. Za tohoto stavu si každé odborné pracoviště stanovuje kritéria a podmínky spolupráce samostatně a úroveň je tedy rozdílná.**

Kazuistika: Dítě ohrožené konfliktem rodičů, jeden rodič je dítěti odcizený (asistovaný styk)

První kontakt

Iniciátorem spolupráce je soudkyně městského soudu, konzultuje s námi znění předběžného opatření na úpravu styku nezletilého chlapce Davida, roč. 2006, s jeho otcem formou asistovaného styku.

Mapovací setkání (2.-10. schůzka)

Matka na mapovacích setkáních sděluje historii vztahu s otcem dítěte. Ten má problémy psychického rázu, trpí údajně poruchou osobnosti. Důvodem odcizení dítěte od otce je incident, kdy otec vyhrožoval smrtí matce, v afektu rozbíjel zařízení společného obydlí, nakonec byla přivolána policie. Vzhledem k incidentu vyjadřuje matka obavu z asistovaného setkávání, dle jejího názoru se David otce

bojí. Stejně tak se obává i matka a vyjadřuje pochybnosti o motivaci otce. Současně však nechce bránit těmto setkáním a sděluje, že se pokusí udělat vše tak, aby setkávání probíhala v pořádku a aby syn nebyl poškozen. Svůj vztah s Davidem hodnotí jako pevný a láskyplný. Matka byla na setkáních zprvu uzavřená, plachá, až úzkostná, postupně však roste její motivace spolupracovat se zařízením, začíná přinášet témata, která se převážně týkají jejího strachu z Davidova otce. Její zakázkou je pracovat na vztahu syna a otce tak, aby byl pro Davida bezpečný.

Otec je po celou dobu mapování uzavřený a nepřilíši naladěný na spolupráci s naším zařízením, má potřebu se obhajovat a bránit. Incident nebyl zaviněn jeho duševní poruchou, zhroutil se z důvodu rozpadu manželství, nyní chodí na individuální terapii, kde téma zpracovává. Odmítá, že by matku fyzicky napadl, nebo by tím vyhrožoval. Sděluje, že Davida několik měsíců neviděl, jejich vztah hodnotí jako dobrý. S asistovanými styky na našem pracovišti souhlasí a zdůrazňuje, že nikdy Davidovi neublížil a nemá to v úmyslu. Žádá, aby se mohl vyhnout kontaktu v našem zařízení s bývalou manželkou. Matku i otce během mapování motivujeme ke společné schůzce. Zakázkou otce je setkávat se s Davidem pravidelně, v co nejširším rozsahu.

Mapovací setkání s Davidem probíhala v herně. Přes počáteční uzavřenost a obzérnost je syn uvolněný a komunikativní. Patrně je silné pouto k matce, přesto syn separaci zvládá bez obtíží. Ví o tom, že se s otcem bude vídat, čehož se obává. Vypráví, jak mu chtěl otec ublížit, že mu rozházel hračky a rozbil dům. Toto vyprávění organicky nezapadá do celkového ladění a chování dítěte. David užívá při vyprávění o tom, co vše otec udělal, dospělé formulace, mluví bez citového doprovodu.

Mapující asistovaný styk měl proměnlivý průběh. David byl zejména zpočátku ostražitý a zdrženlivý, avšak celkově pozitivně laděný, usměvavý. Otec se choval také poněkud zdrženlivě, později ve hře byl často netrpělivý. Přinesl s sebou obrázkový sešit, který si společně vyplňují. David pak začal po otci házet plyšáky, ten na to reagoval otázkou, proč to dělá, na tu mu David neodpověděl. Tato situace se několikrát opakovala. Mezitím si společně kreslí, hrají pexeso a karty. Na konci se David ptá, kdy přijde máma, otec jej uklidňuje, že za chvíli. Ke konci společně uklízejí hračky a loučí se pusou.

Vyhodnocující setkání probíhá za účasti obou rodičů, sociální pracovnice a dalších odborníků na případové konferenci. Na základě průběhu mapování sledáváme naši službu jako indikovanou, konkrétní zakázka je asistovaný styk 1x za 14 dní, individuální a párové schůzky s frekvencí 1-2x týdně. Rodiče a odborníci souhlasí. Nabízíme kontakt na dětského psychoterapeuta pro Davida a psychoterapeuta pro matku, ta těchto kontaktů využila. Otce podporujeme v pokračování jeho individuální psychoterapie. Doporučujeme rodičům využít služeb mediátora vzhledem k pokračujícím konfliktům rodičů ohledně majetkového vyřádání.

Samostatná ambulantní práce (11.-22. schůzka)

Asistovaná setkání Davida s otcem probíhala bez problémů. Otec pravidelně nosí na setkání kufřík s dárky (hračky, omalovánky apod.), který si pak zase odnáší. Většinou přizpůsobuje hru během setkání přáním Davida. Ten si často chce hrát s autíčky a s loutkovým divadlem. Otec tuto hru doplňuje činnostmi, jako jsou vybarvování omalovánek a různé deskové hry. Většinu času se řídí pokyny

David. Setkávání je zpočátku naplněné především společnou hrou, pouze zřídka vzájemnou komunikací, kdy se otec ptá Davida na školku nebo zážitky. Později, jak je domluveno na párových setkáních, otec připravuje Davida na setkání mimo prostory herny, ptá se, kam by s ním chtěl David zajít. V závěru AS se domlouvají na návštěvě hokejového utkání.

David je v závěru AS otevřen k setkání s otcem, zejména díky intenzivní práci s oběma rodiči, jak na párových, tak individuálních konzultacích. Podporujeme rodiče ve věcném řešení jejich konfliktu, resp. nepřenášení konfliktu na dítě. Mluvíme o situacích, které jsou pro Davida potenciálně ohrožující (např. očerňování druhého rodiče před dítětem). Otce vedeme k tomu, aby probíral s Davidem situaci, kdy došlo k incidentu, citlivě s ohledem na jeho věk a potřeby. Témata majetkového vypořádání rodiče řeší v mediačním centru.

Vyhodnocení (23. schůzka)

Vyhodnocení probíhá na případové konferenci za účasti rodičů, OSPOD a odborníků. Shodujeme se, že na základě dosavadního průběhu AS jsou David i rodiče připraveni na běžný styk. Jeho podobu konzultujeme s psychologem Davida a dalšími odborníky. Otec by si přál již běžný styk, matka styk pouze na několik hodin v průběhu dne. Vytváříme plán postupného rozšiřování styku od několika hodin po víkend s nocí. Podmínkou je intenzivní párová a individuální práce s rodiči, s čímž oba souhlasí.

Samostatná ambulantní práce (24.-30. schůzka)

Na individuálních schůzkách pracujeme na tom, aby oba rodiče Davida řádně připravovali na předávání, na styk a na budoucí rozšiřování styku. Ve stále menší míře se objevují témata vztahová, resp. téma konfliktu. Ve větší míře se objevují věcná témata, nejvíce ohledně časového plánu rozšiřování styku, předávání věcí, výběru kroužků apod. David se na setkání s otcem těší, zprvu nechtěl u otce spát, příprava na styk s nocí byla poměrně dlouhá, nicméně úspěšná.

Vyhodnocení (31. schůzka)

Na vyhodnocovací schůzce se sociální pracovníci a rodiči reflektujeme dosavadní spolupráci a aktuální stav. David dochází k otci 1× za 14 dní od pátku do neděle. Matka i otec jsou schopni upravovat termíny podle možností, dobře spolupracují s Domem tří přání. Matka dle našeho názoru nijak neovlivňuje Davida proti setkávání, otec během setkávání Davida nijak neovlivňuje proti matce. Rodiče se začali domlouvat operativně prostřednictvím mailu. Úprava styku proběhne dohodou. Z pohledu našeho i rodičů je zakázka naplněna, službu ukončujeme.

1.2.2 Dotazník na průběh asistovaného styku v organizaci Dům tří přání

1. Asistovaný styk nabízíte od roku?

Odpověď: Přibližně od roku 2006.

2. Mohou se na Vás obrátit i cizinci?

Odpověď: Ne.

3. V jakém jazyce může probíhat konzultace?

Odpověď: Česky.

4. Kdo se na Vás může obrátit s žádostí o realizaci asistovaného styku?

Odpoověď: Soud, OSPOD, rodiče.

5. Jaká doba uplyne od prvního telefonátu k uskutečnění AS?

Odpoověď: Nelze jednoznačně odpovědět, individuálně dlouhá doba. Vlastnímu AS předchází mapování.

6. Než se domluvíte s rodiči na AS, zavete je na úvodní konzultaci?

Odpoověď: Ano.

7. Společně? Odděleně? Jaké informace k AS sdělujete rodičům?

Odpoověď: Společně i odděleně dle individuálního plánu. Detailně hovoříme s rodiči o průběhu AS a jeho podmínkách v našem zařízení.

8. Nabízíte rodičům v konfliktních vztazích odděleně „terapeutická“ setkání a přípravu na AS s dítětem?

Odpoověď: Ano, nabízíme několik individuálních setkání jak rodičům, tak i dítěti - dle individuálního plánu. V rámci setkání probíhá detailní příprava na AS.

9. Jaké standardy se dodržují ve Vaší organizaci při asistovaném styku?

a) Základní pravidla, která vždy dodržujete?

Odpoověď: Mapování, individuální a párová setkání rodičů, práce s dítětem, spolupráce s OSPOD, případně dalšími odbornými organizacemi, odborníky. Možnost konání případové konference. Detailní příprava na AS a zpětná vazba. Prostředí bezpečí a důvěry.

b) Máte pravidlo, aby se v případech DN osobně nesetkali rodiče při předávání dětí?

Odpoověď: Není to pravidlo, pokud se tak s rodiči domluvíme, zajišťujeme dle domluvy.

c) Kolik AS nabízíte - máte nějaké maximum/minimum?

Odpoověď: Nelze jednoznačně říct, dle individuálního plánu a konkrétní situace v rodině.

d) Považujete za přínosné AS prodlužovat, jestliže vidíte malé pokroky?

Odpoověď: Nelze jednoznačně odpovědět, bylo by třeba se bavit o tom, co znamenají „malé pokroky“. Obecně AS u nás jsou pouze mezistupněm k běžnému kontaktu rodiče s dítětem.

e) Jak probíhá asistovaný styk - zasahujete do komunikace rodiče s dítětem?

Odpoověď: Náplň AS ponecháváme na rodiči, zasahujeme pouze v případě ohrožení dítěte, nevhodných formulací rodiče atd. Ponecháváme na rodiči a dítěti, zda chtějí do programu přibrat i pracovníky.

f) Probíráte průběh AS s rodičem, s druhým rodičem, s dítětem?

Odpoověď: Ano, se všemi.

10. Osvědčily se Vám nějaké postupy (opakované konzultace vedené odděleně s rodiči, terapie) u rodičů s konfliktními vztahy při AS s dítětem?

Odpoověď: Ano, individuální i párová setkání s terapeutickými i mediálními prvky dle individuálního plánu a aktuální situace v rodině.

11. Máte specifický přístup k rodinám, kde se vyskytlo domácí násilí, dítě bylo svědkem DN?

Odpoověď: S tímto tématem pracujeme jak individuálně s jednotlivými členy rodiny, tak i v párových setkáních, klademe důraz na zajištění bezpečí a důvěry.

12. V případech DN se často v Intervenčním centru setkáváme s ženami, které - když se po letech rozhodnou odejít od násilného partnera, brání ve styku otce s dítětem. Hlavním argumentem je, že o dítě buď přijdou (obávají se, že part-

ner získá dítě na svou stranu nepatřičnou manipulací, majetkem, mocenským přístupem apod.), nebo styk s takovým otcem dítě psychicky zničí, poškodí jeho vývoj. Jak s takovými úzkostmi a obavami u matek pracujete, máte nějaká doporučení pro Intervenční centrum, které se s těmito ženami setkává často jako první služba?

Odpověď: Pracujeme s nimi individuálně, doporučujeme spolupráci s odbornými zařízeními specializovanými na DN, ev. doporučujeme psychologickou péči.

13. Vaše zkušenosti se střídavou výchovou – setkáváte se často s rozvedenými partnery, kde tento typ výchovy nefunguje a potřebuje pomoc?

Odpověď: Nelze jednoznačně říct, velmi individuální dle věku dítěte/děti, schopnosti rodičů společně komunikovat apod.

14. Vaše připomínky, podněty:

Odpověď: –

1.3 FOND OHROŽENÝCH DĚTÍ – FOD

1.3.1 Asistované styky na pobočce Praha

Jitka Šatavová Tůmová, sociální pracovnice, www.fod.cz

Fond ohrožených dětí je občanským sdružením, od roku 2014 spolkem, na ochranu týraných, zanedbávaných, zneužívaných a jinak sociálně ohrožených dětí. Působíme po celé České republice, téměř v každém kraji máme několik poboček, azylových domů a Klokánků, což jsou zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Naše služby jsou bezplatné.

Do našich služeb patří široká škála typů sociální pomoci, ať již telefonické poradenství, telefonická krizová pomoc při obtížné životní situaci, poradenství a konkrétní pomoc v sociálně právních otázkách (návrhy na předběžná opatření, odvolání k soudům atd.), sociální šetření v rodinách, intervenční pomoc rodině v rámci sanace rodiny, mediace a v neposlední řadě asistované styky dětí s rodiči či prarodiči. Veškeré naše služby jsou poskytovány zcela zdarma. Služby poskytujeme i v terénu.

Pobočka Praha má v rámci svých otevíracích hodin dva dny – pondělí a středu, ve kterých je vždy přítomna minimálně jedna sociální pracovnice, která se může věnovat neobjednaným klientům. V ostatní dny se věnujeme především terénní práci, provádíme šetření nebo návštěvy v rodinách v Praze a v celém Středočeském kraji. Do terénní práce patří pomoc rodině intervenčními nákupy základních potravin a distribuce darů – plenek, oblečení, hraček, nábytku. S rodinou se snažíme navázat vztah založený na důvěře, radíme při výchově a péči o děti i s chodem domácnosti, finančním hospodařením. Snažíme se nejen radit, ale názorně předvádět potřebné úkony a předávat zkušenosti. Naším rodinám pomáháme při jednání na úřadech (např. při vyřizování dávek státní sociální podpory nebo zaevidování se na úřadu práce).

Každý den probíhají na pobočce asistované styky dětí s rodiči či prarodiči. S ohledem na velkou poptávku po této službě je v našich možnostech nabídnout frekvenci setkávání zpravidla 1x za 14 dní na hodinu a půl, a to jak v dopoledních, tak i v odpoledních hodinách. Ale vždy se snažíme v plánování služby

zohlednit zájem dítěte a rodiny. Pokud je zřejmé, že je pro napravení a zlepšení stavu věci žádoucí, aby se dítě setkávalo s rodičem častěji a na kratší dobu, snažíme se frekvenci setkávání co nejvíce přizpůsobit. O asistované styky žádá buď jeden z rodičů, OSPOD, nebo soudy. Asistenci provádí sociální pracovnice, která se buď do průběhu styku aktivně zapojuje, nebo pouze pozoruje interakci dítěte a rodiče. Někteří rodiče odmítají intervenci třetí osoby, jiní ji přímo očekávají. Naším cílem je, aby asistované styky probíhaly co nejvíce přirozeně a nenásilně, snažíme se navodit přátelskou atmosféru. Pravdou je, že nejraději nás mají děti. Pro oba rodiče je asistovaný styk stresem. Pro rodiče přivádějící dítě je stres už jen to, aby přišel včas, aby bylo dítě dobře připravené a aby si splnil svoje povinnosti. Pro druhého rodiče, který přišel za dítětem, je stresem to, aby vše proběhlo dobře, aby u dítěte „obstál“ a styk se zdařil. Naším úkolem je, abychom všem poskytli pochopení a přijetí, abychom je v jejich rolích podpořili. Nejvíce nám ale záleží na dětech samotných. Pro ně jsou setkávání s druhým rodičem často nepříjemná, ať už s ohledem na chování rodičů, nebo vinou předchozí zkušenosti. Snažíme se být pro dítě kamarádem, oporou a zastáncem. Pokud dítě projeví nevoli, snažíme se je podpořit, motivovat, ptáme se na důvody jeho obav a strachu. Posloucháme, co nám dítě sděluje, a vyhodnocujeme i jeho neverbální projevy.

Asistované styky na půdě Fondu ohrožených dětí - pobočka Praha

Uvádíme čtyři kazuistiky - každá z nich referuje o jiném úloze a průběhu této služby a také o jiném dopadu na situaci v rodině.

První kazuistika je případ šestiletého chlapce. Rodiče řešili rozvod a jeho součástí byl spor o úpravu výchovy syna a úpravu styku syna s otcem. O asistovaných stycích na pobočce FOD rozhodl obvodní soud. Otec se ve svém návrhu domáhal kontaktu se synem 1× za 14 dní o víkendů a střídavě po roce o Vánocích, Velikonocích a prázdninách. O syna projevil zájem, přestože jej 2,5 roku neviděl. Rodiče nebyli schopni se domluvit. Vztah syna s otcem byl zpětrhaný. Matka s návrhem otce nesouhlasila, zpochybňovala výchovné prostředí u otce a jeho životní podmínky, poukazovala na psychický stav otce (suicidiální, sebevražedné chování). Na otce podala trestní oznámení za neplacení řádného výživného.

Otec měl z prvního manželství dceru, s níž se stýkal, dojížděl si pro ni pravidelně několik desítek kilometrů. Z aktuálního partnerského vztahu měl malé dítě, o které se řádně staral.

Soud rozhodl o asistovaném styku a zdůvodnil to možností navázání a posílení vztahu mezi otcem a synem. Z důvodu úzké vazby dítěte na matku rozhodl soud na dobu 4 měsíců o přítomnosti matky u asistovaných stýků. Po uplynutí této doby byl otec oprávněn se stýkat se synem bez asistence FOD i matky, a to 1× za 14 dní na několik hodin o sobotách. Po uplynutí 2 měsíců měl syn u otce strávit celý víkend, od pátku do neděle. Čas a den předání byl upravený tak, aby měl otec ve stejné dny i svoji starší dceru. Soud přihlédl k vazbě mezi polorodými sourozenci.

Asistované styky chlapce s otcem probíhaly od počátku v pozitivní atmosféře. Chlapec si otce pamatoval a neměl problém s ním navázat kontakt a komunikovat s ním. Již po prvním setkání se s tátou rozloučil polibkem. Matku v průběhu

asistovaných styků, které probíhaly za její přítomnosti, nijak neoslovoval a nevyžadoval s ní kontakt. Matka do styků nijak nezasahovala, četla si časopis nebo knihu. Poslední styk určený soudem jako asistovaný na pobočce FOD jsme po dohodě s rodiči realizovali bez přítomnosti matky. I toto setkání proběhlo bez problémů.

Otec při asistovaných stycích nabízel synovi různé aktivity a také si vřele a živě povídali. Chlapec se při hře s tátou smál, neměl žádný problém s fyzickým kontaktem, nechal se pohladit, dal tátovi pusku na rozloučenou.

Při posledním asistovaném setkání před zahájením samostatných kontaktů otce se synem chlapec v rozhovoru o budoucím setkávání a víkendových aktivitách reagoval náhle odtažitě, vylouval se na „domluveného kamaráda“, zdálo se, že se zalekl (možná pod vlivem rozhovoru s matkou). Otci se ale podařilo synovu pozornost zaměřit na plánované společné aktivity s prarodiči, na kamarády a polorodé sourozence, uklidnit jeho nejistotu. Nakonec se syn těšil, že babička s dědou uvidí, jak vyrůstá.

Mezi rodiči byl od začátku spolupráce zřetelný konflikt a spor. V běžných otázkách – zpoždění při příchodu na AS nebo zrušení styku z důvodu nemoci nebo oslavy ve škole – se sociální pracovníci dařilo dosáhnout spolupráce rodičů. Byli schopni si sdělit důvody odvolání styku a domluvit se na náhradním termínu AS.

Bylo také zjevné, že pokud matka bude umožňovat samostatný kontakt syna s otcem a otec bude mít větší časový prostor, jak mu umožňuje rozhodnutí soudu o úpravě styku, bude se vztah mezi nimi více prohlubovat a posilovat. Asistovaný styk splnil v tomto případě svůj účel.

Pro druhou kazuistiku jsem zvolila případ sedmileté dívky. Rodiče se rozešli před krátkým časem, procházeli rozvodovým řízením, matka podala na otce trestní oznámení za domácí násilí a stalking. Otec byl v této věci v průběhu dalších dvou let pravomocně podmínečně odsouzen se zákazem kontaktu s matkou, na konci roku 2012 byl amnestován.

Mezi rodiči se podařilo uzavřít rodičovskou dohodu o realizaci asistovaných styků. Byl to vhodný prostředek k zlepšení vztahů v rodině, protože soudy si navzájem vyjadřovaly místní nepříslušnost a otec se s nátlakem domáhal kontaktů s dcerou. Matku sledoval a vynucoval si kontakty s dítětem, dceru navštěvoval nečekaně v mateřské škole. Dívka reagovala pláčem.

První asistovaný styk se uskutečnil krátce před letními prázdninami. Dívka byla při setkání s otcem zamlklá, upnula se na svého domácího mazlíčka – králíčka, kterého si na naše doporučení vzala s sebou do herny, zůstávala v těsném kontaktu s asistentkou. Otci se nedařilo s dcerou komunikovat pozitivně, spíše dívku vyslyšel a ta mu jednoslabičně odpovídala. Po 15-ti minutách dívka oslovila šepetem asistentku s přáním z herny odejít. Asistentka otce vyzvala ke změně aktivity a stylu hovoru. Dívku se podařilo namotivovat k pokračování kontaktu. Otec na naše doporučení nereagoval a k dceři se choval stejně odtažitě. Asistovaný styk byl přerušeno po 20-ti minutách a při společné schůzce s rodiči jsme otci poskytli zpětnou vazbu na jeho chování vůči dceři. Otec se poté do herny vrátil a jeho přístup k dceři se zlepšil. Dcera začala na otce reagovat pozitivně. Do herny vstoupila po dohodě i matka a styk probíhal až do konce v klidné atmosféře. Při odchodu dcera otce políbila na tvář a rodiče se rozloučili.

Po poradě jsme se rozhodli poskytnout dívce co nejširší prostor pro adaptaci, z toho důvodu jsme navrhli asistovaný styk v městském parku, kam dívka docházela na jízdy na koni. Druhý asistovaný styk, výjimečně terénní, proběhl za týden. Dívka ten den slavila narozeniny. Otec nedodržel slib a nepřivezl na setkání svého psa. Dcera se okamžitě dožadovala vysvětlení a bylo znát její zklamání. Při společné procházce měl otec spíše potřebu rozebírat situaci mezi rodiči a její dopady na dceru. Dívka šla celou dobu vedle matky, otec si jí nevěšmal. Na hřišti, kde asistentka otce vyzvala, aby se šel věnovat dítěti, reagoval vlažně. Dívka později odmítla otcovu přítomnost na hodinách jízdy na koni. Otec se poté dožadoval dohody s matkou, aby u něj dcera mohla strávit prázdniny. V jednání byl nátlakový. Matka ho upozornila na nechuť dcery s ním pobývat a zmínila se o tom, že je vyšetřován policií za nebezpečné pronásledování. Na konci setkání přinesl otec dceři kytici k narozeninám. Zdálo se nám, že otec nevyužil výhod terénního asistovaného styku a v terénu se vracel k nátlakovému chování, na jeho chování negativně reagovala matka i dcera. Po vyhodnocení napjaté situace jsme přistoupili z důvodu bezpečnosti všech aktérů zpět k AS v herně na pobožce FOD.

Otci se nedařilo navázat komunikaci s dívkou ani při dalších asistovaných setkáních, dcera projevovale opakovaně přání AS předčasně ukončit a odejít. Vyhověli jsme jí. Otci jsme opakovaně poskytovali zpětnou vazbu, aby získal na své chování vůči dceři náhled. Spor rodičů postupně gradoval, oba žádali soud o různé úpravy styku. Otec požadoval samostatný několikadenní styk s dcerou, matka trvala na asistovaném styku na FOD nebo na zákazu styku. Soud nakonec vyhověl návrhu matky a upravil styk otce s dcerou jako asistovaný. Ten probíhal na FOD asi rok od zahájení spolupráce. Průběh asistovaných styků byl závislý na náladách otce a jeho chování, které někdy v dívce vzbudilo důvěru a chuť si povídat, jindy zůstala nemluvná a bez zájmu. Otec se projevoval spíše neempaticky, nereagoval na signály dcery. Otce jsme se snažili nasměrovat k pozitivním reakcím, motivovat k rozhovorům s dcerou a často jsme do asistovaného styku aktivně vstupovali. Otec se i přes naše upozornění nevzdával dehonestujících výroků na adresu matky i dcery, což vedlo k tomu, že dcera začala s otcem komunikovat pouze písemně na tabuli a postupně přestala na otce reagovat. Otec zvyšoval svůj nátlak na dceru a dožadoval se běžných styků, jak je to „u normálních dětí“. V té době jsme podali podnět k soudu, aby se zabýval situací nezletilé dívky, protože asistované styky byly kontraproduktivní. V té době byl otec pravomocně odsouzen za domácí násilí a stalking na matce a asistované styky byly jedinou možnou formou kontaktu. Navrhli jsme soudu, aby styk rodiče s dítětem neupravoval s tím, že otec v té době podstoupí psychologické poradenství či terapii. Soud našemu návrhu částečně vyhověl, otci uložil terapii, ale styk ponechal asistovaný. Otec terapii odmítl, neuznal potřebu nápravy situace, uznával pouze nápravu silou.

Asistované styky dívky s otcem jsou stanovené soudem dlouhodobě, přestože jejich forma je neúčinná a kontraproduktivní. Znalci doporučili formu styku jako asistovanou s postupným asistovaným předáváním. Dívka se odmítá s otcem jakkoliv setkat. Je vyděšená, pláčtivá. Otec dochází na pobožku v doprovodu svých zmocněnců, kteří hlasitým a nevybíravým projevem nepřispívají k pozitivní atmosféře a ke zklidnění napětí.

Na celém případě je pozitivní přístup matky, která zažila ve vztahu silné trauma, přesto s námi navázala spolupráci a aktivně řeší vzniklé problémy a vyvíjí se.

Otec jakéhokoliv posunu do této chvíle nebyl schopen. Domníváme se, že dívka zažívá při asistovaném styku velký stres, přesto má k pracovníkům FOD důvěru a vnímá nás jako oporu. Z našeho pohledu se stala obětí systémového týrání, kdy i přes jednoznačné a konzistentní odmítání asistovaného styku je stále nucena rozhodnutím soudu podstupovat pokusy o setkávání s otcem. Dívce poskytujeme psychologickou podporu, přesto se domníváme, že vynucování styku s otcem bude mít dopad na její psychický vývoj.

Třetí kazuistikou je případ ročního chlapce, kterého vychovává rozhodnutím soudu maternální babička. Matka dítěte je psychicky nemocná, trpí schizofrenií. Vztahy mezi rodiči a dcerou jsou napjaté, matka dítěte své matce vyhrožuje fyzickým násilím a likvidací. Asistované styky na pobožce FOD upravil soud, a to ve frekvenci 1x za 14 dní na hodinu. První styk byl pro všechny strany náročný. Chlapeček matku viděl po delší době a zcela ji odmítal. Matka byla v péči o syna bezradná, snažila se dítě překotně krmit několika věcmi najednou, její chování vykazovalo známky agresivity. Asistentka se snažila klidnými pokyny matce pomáhat zvládnout situaci. Chlapec se postupně uklidnil a soustředil se na hru. O přítomnost při prvních schůzkách AS v herně jsme požádali babičku a její blízkost měla na dítě uklidňující vliv. Chlapečka se tak postupně podařilo navázat na matku. V současné době probíhají asistované styky každý týden na hodinu již bez babičky a na žádost soudu za skryté asistence sociálního pracovníka (za jednocestným zrcadlem). Chlapec si zvykl na pravidelnost setkávání s matkou a matka si postupně osvojila rodičovské dovednosti. Nemoc ženy a její sociální situace zatím neumožňují, aby se o syna starala sama. Asistovaný styk jí umožňuje se na výchově syna alespoň podílet.

Závěrečnou kazuistikou je případ jedenáctileté dívky. Rodiče se rozešli, matka se s dcerou odstěhovala, odmítala dítě dávat otcí. Rodina absolvovala asistovaná setkávání v jiné organizaci, ale ani po několika měsících dívka nechtěla přistoupit na samostatný styk s otcem. Organizace proto doporučila soudu pobyt dívenky mimo rodinu. Ukázalo se, že se matka dopouští obstrukcí, aby otcí zabránila v asistovaném setkávání s dcerou. Vyhýbala se spolupráci s odborníky organizace.

Fond ohrožených dětí byl pověřený asistovanými styky jako poslední „šance“ na obnovu vztahu. Soud vážně uvažoval o umístění dítěte mimo rodinu. Se souhlasem otce jsme byli v asistenci od začátku aktivní, do interakce mezi otcem a dcerou jsme aktivně zasahovali a společně se nám podařilo vztah obnovit a posílit. Dobu pro trvání asistence jsme časově neomezovali. Jediným měřítkem pro nás byla potřeba dítěte zvyknout si na novou situaci a mít dostatečnou dobu na adaptaci pro kontakty s otcem. Dívka začala přes prvotní odmítavý, či spíše přehlíživý postoj k otcí aktivně spolupracovat, zapojuje se do her, je aktivní, s otcem si povídá. Dle našich informací je schopna i společných aktivit mimo FOD. Služba asistovaného styku naplnila v tomto případě vrchovatě svůj smysl a nejvíce nás těší, že dívka nebyla nucena se odloučit od svých blízkých.

Asistované styky samy o sobě jsou situací umělou, nepřírozenou. Protože probíhají v daný čas a na daném místě, soustředí se na ně velká pozornost. Od dítěte i rodiče se očekává, že „podaří výkon“. V našem hodnocení průběhu těchto setkání bereme velký ohled na fakt, že dítě nemusí mít náladu, může být nemocné, ne-

naladěné. Rodič je většinou frustrovaný a ve stresu. Snažíme se proto atmosféru uvolňovat a motivovat obě strany k dalším pokusům.

1.3.2 Dotazník na průběh asistovaného styku ve FOD – pobočka Praha

1. Asistovaný styk nabízíte od roku?

Odpověď: Asi od roku 2000. Od začátku fungování pobočky Praha nabízíme i „terénní asistované předávání dětí rodičům“.

2. Mohou se na Vás obrátit i cizinci?

Odpověď: Službu AS nebo konzultace mohou probíhat v omezené míře v angličtině a němčině. Přítomnost tlumočnicka z jakéhokoliv jiného jazyka ze strany rodičů je možná.

3. V jakém jazyce může probíhat konzultace?

Odpověď: Česky, anglicky, německy, v dalším jazyce viz bod 2.

4. Kdo se na Vás může obrátit s žádostí o realizaci asistovaného styku (opatrovnícký soud, OSPOD, rodiče v konfliktu – např. rozvod, domácí násilí)?

Odpověď: Mohou se obrátit jeden nebo druhý rodič, rodiče společně, OSPOD, opatrovnícký soud, ale i dítě samotné.

5. Jaká doba uplyne od prvního telefonátu k uskutečnění AS?

Odpověď: Doba před začátkem realizace AS není pevně stanovena. V podstatě platí, že pokud je to v zájmu dítěte, tak dojde k realizaci AS co nejdříve. Také záleží na naší kapacitě volných termínů. Zájem o službu je velký. Zpravidla se s prvním AS začíná do 14 dní.

6. Než se domluvíte s rodiči na AS, zavete je na úvodní konzultaci?

Odpověď: Úvodní konzultace není pravidlem ani podmínkou.

7. Jaké informace k AS sdělujete rodičům?

Odpověď: Pokud rodiče projeví zájem, je jim konzultace poskytnuta zvláště i společně (to je spíše výjimka). Vnímáme jako prospěšné zachovat určitý čas v rádech desítek minut před stykem, který by sloužil k adaptaci dítěte na prostředí a asistující osoby.

8. Nabídnete rodičům v konfliktních vztazích odděleně „terapeutická“ setkání a přípravu na AS s dítětem?

Odpověď: Pokud jsme prostředníkem k uzavření dohody rodičů o realizaci AS, rodiče terapeuticky vedeme a připravujeme je na AS, pozitivně motivujeme dítě k setkání a druhému rodiči poskytujeme zpětnou vazbu na průběh styku tak, aby byly další kontakty jen přínosné. Není pevně stanoveno, kdy ke konzultacím dojde, zda před nebo po realizaci, nebo v mezidobí. Přizpůsobujeme se aktuální potřebě dítěte a rodiče. Rodiči, který dítě doprovází a na AS „odevzdává“, poskytujeme zpětnou vazbu ve smyslu, zda je dítě v pořádku a v bezpečí. Pokud pozorujeme např. projevy manipulace či nevhodné způsoby komunikace doprovázejícího rodiče s dítětem, konzultujeme s ním tuto situaci. Cílem je, aby dítěti bylo při AS dobře.

9. Jaké standardy se dodržují ve Vaší organizaci při asistovaném styku?

a) Základní pravidla, která vždy dodržujete.

Odpověď: Základním pravidlem je bezpečí dítěte. Zasahujeme, pokud rodič dítě ohrožuje fyzicky (bití, zadržování v herně, omezování dítěte v pohybu nebo nucení k takovým pohybům či hrám, které dítě odmítá), nebo psychicky (nepřiměřený nátlak, výslech, hanlivé či vulgární vyjadřování

o rodině nebo sociální pracovníci, vydírání apod.). V těchto případech AS ukončujeme a dítě odvádíme z herny. Ve vyhocených případech voláme Policii ČR.

b) Máte pravidlo, aby se v případech DN osobně nesetkali rodiče při předávání dětí?

Odpověď: Umožňujeme, aby se rodiče nesetkali. Ohrožený rodič může přijít na AS s předstihem. V případě potřeby zajišťujeme doprovod rodiči s dítětem k autu nebo na MHD. Ohrožený rodič odchází po AS z pobočky první. Druhého rodiče se snažíme pozdržet. Děti si od rodičů přebíráme v předsíni pobočky, herna je na konci chodby, kam děti odvádíme sami. Pokud dítě potřebuje doprovod rodiče, přizpůsobujeme se situaci, ale zajišťujeme v maximální míře bezpečí a pracujeme s emocemi ohroženého rodiče, poskytujeme mu podporu.

c) Kolik AS nabízíte - máte nějaké maximum/minimum?

Odpověď: Počet AS není nijak omezený. Pokud AS probíhají na rozhodnutí soudu, který je v rozhodování nepružný a styky probíhají neuspokojivě, podáváme návrh na jinou úpravu styku, popř. neupravení styku. Pokud AS probíhají na základě dohody rodičů, reagujeme pružně na jejich poptávku a především se rozhodujeme podle průběhu AS a vnímání situace u dítěte. Je důležité, zda dítěti AS prospívají.

d) Považujete za přínosné AS prodlužovat, jestliže vidíte malé pokroky?

Odpověď: I malé pokroky jsou stále pokroky. Považujeme další pokusy za přínosné. Jednotlivé AS jsou omezené časově, nejčastěji na 60, max. 90 minut. Dítě obvykle v herně déle nevydrží. Pokud AS probíhá dobře a dítě má potřebu s rodičem v herně zůstat, snažíme se získat souhlas druhého rodiče k prodloužení styku.

e) Jak probíhá asistovaný styk - zasahujete do komunikace rodiče s dítětem?

Odpověď: Děti na naši přítomnost často reagují pozitivně, vnímají nás jako „svěho“ člověka. Reflektujeme, že se na nás dítě obrací a snažíme se jeho projev přesměrovat na rodiče. Pokud rodič na dítě reaguje, nezasahujeme. Pokud nereaguje, tak dítěti jeho potřebu splníme. (Jde často o maličkosti - dítě potřebuje utřít nos či vysmrkat. Směřujeme dítě k rodiči, pokud rodič nereaguje, dítě samozřejmě obsloužíme.) Pokud vážně komunikace mezi rodičem a dítětem a rodič nás požádá o pomoc, do komunikace zasáhneme, hrajeme společně hru, fungujeme jako „oslí můstek“. Pokud někteří rodiče naši intervenci striktně odmítají, respektujeme to. Pokud se na nás ale dítě obrátí, vyhovíme dítěti.

f) Probíráte průběh AS s rodičem, s druhým rodičem, s dítětem?

Odpověď: Pokud rodiče projeví zájem, poskytujeme zpětnou vazbu. Doprovázející rodiče často vyžadují informace o průběhu AS hned po jeho skončení, což může být kontraproduktivní. Upozorníme na nežádoucí projevy, ale spíše poskytujeme obecnou informaci - dítě bylo v pořádku, hrálo si, najedlo se apod. Dokud není vypracovaná podrobná zpráva z AS, která se poskytuje oběma stranám, je nebezpečí vytržení informace z kontextu. Rodiči, který přišel za dítětem, poskytujeme zpětnou vazbu o prožívání dítěte, jak se nám dítě jevílo, jak je možné některé věci změnit. Jedná se o nabídku, ne o nařízení. S dítětem komunikujeme kamarádským způsobem, chceme fungovat jako jeho „partáci“. Pokud se dítěti na AS nelíbí,

chce odejít, není pro něj velký problém se nám svěčit. Děti s námi často udržují i fyzický kontakt.

10. Osvědčily se Vám nějaké postupy (opakované konzultace vedené odděleně s rodiči, terapie) u rodičů s konfliktními vztahy při AS s dítětem?

Odpověď: Každá rodina je individuální, každý konflikt je individuální. Každé dítě i v sourozeneckých skupinách vnímá AS odlišně.

11. Máte specifický přístup k rodinám, kde se vyskytlo domácí násilí, dítě bylo svědkem DN?

Odpověď: Respektujeme pocit ohrožení, které může být zvýšené v této situaci. Oběti často trpí posttraumatickou stresovou poruchou a jsou zvýšeně vnímavé na projevy chování. V maximální míře se pro ně snažíme zajistit pocit bezpečí jak prakticky (např. doprovod), tak i psychickou podporou a krizovou intervencí v případě potřeby.

12. V případech DN se často v Intervenčním centru IC setkáváme s ženami, které - když se po letech rozhodnou odejít od násilného partnera, brání ve styku otce s dítětem. Hlavním argumentem je, že o dítě buď přijdou (mají obavu, že partner získá dítě na svou stranu nepatřičnou manipulací, majetkem, mocenským přístupem apod.), nebo styk s takovým otcem dítě psychicky zničí, poškodí jeho vývoj. Jak s takovými úzkostmi a obavami u matek pracujete, máte nějaká doporučení pro IC, které se s těmito ženami setkává často jako první služba?

Odpověď: V současné právní situaci, kdy se pouze ve výjimečných případech spojuje opatrovnický spor a trestní řízení u DN, není možné násilnému rodiči zabránit ve styku s dítětem. Pokud jsou děti na setkání s rodičem připravené či ho potřebují nebo vyžadují, snažíme se pracovat s emocemi oběti a motivovat ji. Často se setkáváme ale s tím, že oběti DN nejsou schopné se plně věnovat péči o děti. Jinými slovy, pro celou rodinu je to šok, rodina se rozpadá. Nejčastěji je matka plně vytížena péčí o děti, sháněním financí, péčí o domácnost apod. Její psychický stav většinou není dobrý. Podporujeme oběť praktickými úkony - doprovod, odvoz služebním autem FOD, při finanční nouzi nákupem potravin, komunikujeme zástupně s násilným rodičem apod. Je ale problém, pokud matka situaci neovládá a není zcela schopná se o děti postarat. V takovém případě jsou děti v ohrožení. Někdy se přikláníme k odebrání dětí a svěření do neutrálního prostředí (např. do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo k prarodičům apod.). Oběti DN odkazujeme na Intervenční centrum, organizace ROSA a Acorus pro oběti domácího násilí. V podobných případech bychom uvítali užší spolupráci s těmito organizacemi.

13. Vaše zkušenosti se střídavou výchovou - setkáváte se často s rozvedenými partnery, kde tento typ výchovy nefunguje a dítě potřebuje pomoc?

Odpověď: Střídavá výchova je náročná a vyžaduje bezkonfliktní prostředí a dobrou a fungující komunikaci mezi rodiči. K tomu, aby prospívala dítěti v maximální míře, by bylo zapotřebí, aby se stále nestěhovalo do dvou prostředí, ale žilo stabilně v jednom, a rodiče by se u něj po určité době střídali. Setkáváme se spíše s tím, že střídavá výchova nefunguje, je zdrojem napětí a konfliktů.

14. Další Vaše připomínky, náměty, zkušenosti:

Odpověď: Asistovaný styk poskytujeme i u velmi malých dětí. Nejmladším dítětem byla 4-měsíční holčička. Nejstarším dítětem byla téměř 18ti-letá dívka.

1.4 ARCIDIECZŇNÍ CHARITA PRAHA

1.4.1 Asistované styky ve středisku Magdala

Eva Písecká, terapeutka; Drahomíra Šínová, terapeutka, www.praha.charita.cz

Poradna Magdala je střediskem Arcidieczňní charity Praha. Představuje nabídku dlouhodobé ambulantní služby, která se výrazně podílí na sociálně-právní ochraně dětí tím, že podporuje schopnost rodičů zabezpečovat práva dítěte ve výhradní spolupráci s oddělením sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD).

V Poradně Magdala se věnujeme rodinám s dětmi, které jsou ohroženy zejména domácím násilím a tíživou sociální situací. Jedná se zpravidla o rodiny s dětmi, kdy se rodiče rozvádějí, popř. rozcházejí nebo mezi sebou bojují o svěření dítěte do péče. Zaměřujeme se na rodiny často neúplné, v rozvodových, rozhodových nebo porozvodových stavech, kde se objevily neshody, nevhodné způsoby v přístupu k dětem. Jedná se také o případy, kdy jeden z rodičů je obviněn z násilného nebo jiného trestného činu, kterého se zpravidla dopustil na druhém rodiči nebo na dítěti. Jde o rodiny s dětmi, jejichž harmonický vývoj je vážně ohrožen situací, v které se rodina nachází, a nedochází k naplňování práva dítěte na oba rodiče. Tyto děti jsou orgány OSPOD vyhodnoceny jako ohrožené.

Poradna Magdala vždy spolupracuje s OSPOD, který zasílá konkrétní žádosti o spolupráci pro ohrožené dítě a jeho rodinu. Klienti také přicházejí na základě uložení povinnosti či doporučení vydaného OSPOD nebo usnesení či rozsudku příslušného soudu. Na Poradnu se také obrazejí soudy, aby Poradna zajistila výkon soudního rozhodnutí pro rodiče s nezletilým dítětem. Výhradní pozornost je věnována dítěti a zabezpečení jeho práv.

Za klíčová práva dítěte považujeme:

- právo být ochráněno před domácím násilím a zneužíváním
- právo být vychovááno oběma rodiči
- právo na stejnou životní úroveň jako oba rodiče
- právo na zajištění ochrany a pomoci zajišťované státem

Při práci s dítětem věnujeme hluboký respekt citovým projevům dítěte. Jeho prožívání reflektujeme způsobem, aby dítě mohlo dospět dle věku k porozumění svým pocitům. Dítě ví, že má právo projevit své pocity a potřeby v bezpečí na půdě Poradny. Děti se dle věku spolupodílejí na programu a průběhu služeb, kterých se přímo účastní. Pracujeme s celým rodinným systémem, ve kterém se rodiče nacházejí v konfliktu a děti jsou vystaveny těmto negativním událostem, jsou svědky domácího násilí nebo také oběťmi násilných situací. Dětské klienti bývají především oběťmi psychického násilí.

Práci s rodinou vnímáme jako ucelený systém jednotlivých činností, které na sebe vzájemně navazují. V oblasti rodinného poradenství poskytujeme zejména tyto služby:

- Asistovaná setkávání nezletilého dítěte s rodičem, který ho nemá ve své péči (dále jen „AS“)
- Asistovaná předávání dítěte mezi rodiči (dále jen „AP“)
- Podporovaná komunikace s cílem uzavření rodičovské dohody (dále jen PKRD)

Asistovaná setkávání nezletilého dítěte s rodičem, který ho nemá ve své péči (AS), je služba, při níž se za přítomnosti odborných pracovníků setkává dítě s rodičem, se kterým trvale nežije. Tato služba je poskytována výhradně v zájmu dítěte. Služba poskytuje zázemí pro bezpečné setkání dítěte s rodičem. Podporujeme každého člena rodiny zvlášť, pracujeme se zvláštním zřetelem k tomu, že pro dítě je základním vztahem vztah s matkou a otcem. S každým rodičem zvlášť je sestaven individuální plán (dále jen IP), ve kterém jsou vytyčeny cíle rodičů, kterých má být při setkání dítěte s rodičem dosaženo. Dle věku dítěte je vypracován IP s dítětem.

Při poskytování služby jsou přítomni 2-3 odborní pracovníci, dva speciální pedagogové, sociální pracovník, všichni s úplným psychoterapeutickým vzděláním.

S matkou, otcem a dítětem dle věku jsou vedeny odborné konzultace. O průběhu AS je vypracována podrobná zpráva, která je předložena rodičům k diskuzi, a jejich písemné komentáře jsou součástí zprávy. Zpráva je s písemným souhlasem rodičů poskytnuta OSPOD či příslušnému soudu, případně jiné instituci, která participuje na práci s rodinou.

Cíl služby je naplněn tehdy, když se dítě setkává s rodičem, je zajištěna jeho psychická stabilita a je zajištěno právo dítěte být vychováváno oběma rodiči.

Pro představu uvádíme postup při realizaci AS, které probíhá v jednotlivých fázích:

- **Kontaktní fáze:** navázání spolupráce s OSPOD, rodiči a soudem; uzavření smlouvy o poskytování odborné sociální služby.
- **Přípravná fáze:** individuální konzultace s matkou, otcem a dítětem, seznámení se službou; stanovení případných rizik při AS; sestavení IP a cíle spolupráce a doba vyhodnocení.
- **Vlastní AS:** rodič se setkává se svým dítětem za přítomnosti odborných pracovníků; odborní pracovníci vytvářejí podpurné prostředí; rodič se učí zaznamenávat potřeby dítěte a tím rozvíjet své rodičovské kompetence.
- **Fáze reflektující:** a) odborná konzultace s rodičem, který se setkal s dítětem při AS; rodič se vyjadřuje k proběhlému AS, uvádí své postřehy ze setkání s dítětem a náměty na další AS, které je připraveno s pracovníky Poradny; b) odborná konzultace s rodičem, se kterým dítě aktuálně žije, rodič sděluje reakci dítěte po AS a sděluje svoje náměty na další AS; odborná konzultace s dítětem dle jeho věku a aktuálního zdravotního a psychického stavu.
- **Fáze sestavení zprávy:** pracovníci sestaví podrobný záznam z průběhu AS (průběh, reakce dítěte, sdělení otce a matky, interakce mezi dítětem a rodičem, komunikace mezi rodiči, výstupy, závěry, doporučení); pracovníci komunikují s rodiči nad zprávou z AS. Zprávy obsahují informace pro OSPOD a soud a zároveň jsou podkladem pro revizi IP a vyhodnocení služby.

Příklad dobré praxe, kde je ukázán způsob práce s dítětem a jeho rodiči při asistovaném setkávání a asistovaném předávání:

Rodina I. - AS, AP

Spolupráce s touto rodinou trvala 8 měsíců. Nejprve se na nás z rodiny obrátila matka a uvedla, že je obětí DN ze strany otce dítěte. Utekla ze společného bydlení od otce po dvaceti letech soužití a vzala si s sebou dceru předškolního věku. Matka sdělila, že si je vědoma blízkého vztahu mezi otcem a dcerou a nechtěla tomuto

vztahu vytvářet překážky. Požádala pracovníky Poradny Magdala o co nejrychlejší zprostředkování kontaktu mezi otcem a dcerou na neutrální půdě za účasti asistence, aby nedošlo k přerušení jejich vztahu. Otec nepopíral sdělení matky o svém nevhodném chování vůči ní a sdělil: „*Ano, choval jsem se tak, jak to popisuje matka. Velice mne to mrzí. Byl jsem zlomen tím, že v důsledku matčinych neuvážených kroků, kdy přestala platit nájemné, jsme přišli exekučně o střechu nad hlavou a tím se podmínky života rodiny ztížily natolik, že já jako partner a otec jsem tuto situaci řešil násilným chováním vůči matce. Ale dceři jsem nikdy neublížil.*“

Pracovníci Poradny Magdala domluvili cíl spolupráce s oběma rodiči ve vztahu k dítěti. Cílem bylo zajistit asistovaná setkávání otce s dcerou. **Ze strany otce vzešel požadavek**, že chce porozumět svému chování a jednání. Trápil se rozpadem partnerského vztahu a hledal v sobě příčiny, zejména jak došlo k tomu, že si přestali partneri rozumět ve vztahu. Opíral se o přesvědčení, že dcera potřebuje oba rodiče. **Matka chtěla pro dceru zajistit bezpečí** pro setkání dcery s otcem. Dceru na AS vždy mimořádně připravovala a na holčičce bylo vidět, že se na setkání s otcem vždy těšila.

V Poradně Magdala probíhala AS sedm měsíců. Rodiče společně došli do fáze, kdy sami nabídli službu AS ukončit a započít službu AP. Postupně se naučili předávat si dceru klidným způsobem bez zraňujících slov. Začali se spolu stýkat i mimo Poradnu Magdala. Na straně matky však přetrvávala obava, zda změna otcova chování není pouze dočasná. Změna otcova postoje vůči matce své dcery se projevovala zejména v tom, že nevystavoval matku nátlaku, učil se naslouchat jejím sdělením, prosbám a potřebám, nezesměšňoval je, ale přijímal, snažil se jim rozumět. Během poskytování služby AS a AP byly s oběma rodiči vedeny odborné konzultace, zpočátku v oddělených místnostech. Rodiče byli těmito konzultacemi podporováni ve své osobnostní změně. Po několika asistovaných předáních, která probíhala měsíc, došlo k tomu, že se oba rodiče k sobě vrátili jako partneri a opět společně se začali starat o svoji dceru.

Podporovaná komunikace s cílem uzavření rodičovské dohody je služba, při níž za přítomnosti odborných pracovníků rodiče dospívají k rodičovské dohodě, která má písemnou formu a upravuje situaci mezi členy rodiny ve prospěch potřeb dětí a stanoví podíl každého rodiče na výchově.

Služba je zaměřena na vytvoření rodičovské dohody přijatelné pro oba rodiče a utváří se výhradně ve prospěch dítěte. Prospěchem je vše, co vede k jeho optimálnímu rozvoji, který odpovídá plnému zdraví. Rodiče jsou podporováni v komunikaci o potřebách dítěte a vytvoření Dohody týkající se výchovy a výkonu rodičovských kompetencí. Rodiče jsou vedeni ke spolupráci. Konzultace jsou zdokumentovány a s podpisem rodičů poskytnuty OSPOD a soudu.

Příklad dobré praxe, kde je ukázán způsob práce s rodiči při podporované komunikaci s cílem uzavření rodičovské dohody.

Rodina II. - PKRD

V době, kdy se do Poradny Magdala dostavili rodiče, byli v rozvodovém řízení. Požádali o službu **podporovaná komunikace s cílem uzavření rodičovské dohody**. Míra jejich konfliktu a vzájemné nenávisti byly tak hluboké, že nemohli spolu setrvat v jedné místnosti. Z tohoto důvodu proběhlo několik konzultací v rámci přípravné fáze. Rodiče dokázali opustit pozici obviňování sebe navzájem a začali hledat, co jejich dítě aktuálně potřebuje. Výsledkem spolupráce rodičů s pracov-

níky Poradny Magdala byla rodičovská dohoda – stanovila podíl otce a matky na naplnění potřeb dítěte. Rodiče spojila láska k dítěti a obava o jeho zdraví. Rozhodli se, že partnerské spory ukončí. Tím se otevřela cesta pro jednání mezi nimi jako spolupracujícími rodiči. Jejich společným zájmem se stalo zajistit bezpečné prostředí u otce a matky, které je podmínkou pro psychicky zdravý vývoj dítěte.

Asistovaná předávání dítěte mezi rodiči (AP) je služba realizovaná v prostorách Poradny, při níž se za přítomnosti odborných pracovníků předává dítě mezi rodiči, kteří se dohodli na tomto způsobu předávání. Služba garantuje rodinám, které prošly domácím násilím, bezpečné zázemí pro všechny členy, aby předání proběhlo šetrným a netraumatizujícím způsobem.

Rodič, který má dítě aktuálně ve své péči, ho předává druhému rodiči na přesně dohodnutý čas. Rodiče podepisují Souhlas s předáním nezletilého dítěte. Rodič, v jehož péči je dítě, předává zodpovědnost za dítě druhému rodiči, do jehož péče je dítě předáno na vymezený čas. Po předání rodič s dítětem opouští prostory Poradny a tráví s ním čas mimo Poradnu. Navrací dítě rodiči, který jej má ve své péči v předem sjednaný čas. Služba je poskytována v četnosti 1× týdně až 1× za tři týdny ve stanovenou dobu. Počet setkání určuje soudní rozhodnutí, doporučení OSPODu nebo samotní rodiče. Maximální možný počet AP v Poradně je deset na jednu rodinu. S rodiči je stanoven konkrétní cíl v rámci Individuálního plánu, kde je dohodnut počet a průběh AP. Po celou dobu předávání je dítě chráněno odbornými pracovníky před takovým chováním rodičů, které by mohlo narušit jeho psychický stav. Cílem aktivity je dosáhnout toho, aby si rodiče byli schopni předat své dítě klidným bezkonfliktním, netraumatizujícím způsobem pro dítě bez potřeby odborného pracoviště.

Příklad dobré praxe, kdy rodiče přicházejí na základě uložení povinnosti rozsudkem příslušného soudu. Poradna zajišťuje výkon soudního rozhodnutí pro rodiče s nezletilým dítětem.

Rodina III. - AS uloženo soudním rozsudkem

Poradna Magdala obdržela soudní rozsudek, ve kterém bylo nařízeno zajistit asistovaná setkávání otce s nezletilým dítětem po dobu probíhajícího trestního řízení s otcem.

Otec byl obviněn ze zneužívání dítěte. Pro matku bylo absurdní, že má spolupracovat na tom, aby se otec s dítětem setkával. Pracovníci poradny matku nepřesvědčovali, že se dítě musí s otcem setkávat. Pouze jí objasnili, že dle zákona o rodině má dítě právo být vychováváno oběma rodiči a že je třeba brát na zřetel presumpci neviny. Pro matku bylo těžké předávat dítě otcí. Měla obavy o psychické zdraví svého dítěte v případě, že by otec čin spáchal. Pro otce bylo obtížné přestat vídat ze dne na den své dítě, neboť byl přesvědčen, že tento trestný čin nespáchal. Pracovníci poradny odolávali nátlaku ze strany otce i matky, aby dostáli své roli - zajistit bezpečné setkání pro dítě s otcem. K oběma rodičům, ke každému zvlášť, přistupovali výhradně neutrálním a nehodnotícím způsobem. Setkávání probíhala v poklidné atmosféře, dítě se projevovalo radostným a spokojeným způsobem. Výsledkem trestního řízení bylo, že otec tento trestný čin nespáchal.

Poradna Magdala je jednou z mála pražských poraden, která pracuje s násilními rodiči. Tito rodiče svým jednáním ohrožují své děti i partnery. Jedná se

o klienty, se kterými proběhlo nebo probíhá trestní řízení, případně se navrátili z výkonu trestu, nebo řeší neshody a konfliktní situace násilným chováním. Práce Poradny vychází z toho, že násilného rodiče nelze z výchovy odstranit dle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině. V bezpečném prostředí poradny učíme násilného rodiče nebo rodiče, který ztratil s dítětem kontakt, jak přistupovat k dítěti. Edukujeme ho, jak tuto novou zkušenost s dítětem přenést do domácího prostředí.

1.4.2 Dotazník k průběhu asistovaného styku ve středisku Magdala

1. Asistovaný styk nabízíte od roku:

Odpověď: Od roku 2011.

2. Mohou se na Vás obrátit i cizinci?

Odpověď: Ne

3. V jakém jazyce může probíhat konzultace?

Odpověď: Česky.

4. Kdo se na Vás může obrátit s žádostí o realizaci asistovaného styku (opatrovnický soud, OSPOD, rodiče v konfliktu (rozvod, domácí násilí))?

Odpověď: Všechny výše uvedené subjekty.

5. Jaká doba uplyne od prvního telefonátu k uskutečnění AS?

Odpověď: 1 až 3 týdny, záleží na vytíženosti poradny i rodičů, kteří o službu žádají. Také záleží na zdravotním a psychickém stavu dítěte, kdy bude připraveno k prvnímu AS s rodičem.

6. Než se domluvíte s rodiči na AS, zvete je na úvodní konzultaci?

Odpověď: Ano

7. Společně? Odděleně? Jaké informace k AS sdělujete rodičům?

Odpověď: Zveme oba rodiče, každého zvlášť. Rodič, který má dítě aktuálně dítě u sebe, s ním přijde na úvodní schůzku, neboť je třeba, aby se dítě adaptovalo na prostředí a pracovníky Poradny Magdala. Zároveň probíhá speciálně pedagogická diagnostika chování dítěte. Rodiče jsou seznámeni s pravidly a průběhem AS a s rolí pracovníků při AS. Jsou informováni, že AS slouží k tomu, aby se dítě mohlo setkat se svým rodičem za asistence pracovníků. Služba je poskytována výhradně v zájmu dítěte a má přispívat k rozvoji vztahu mezi dítětem a rodičem.

8. Rodičům v konfliktních vztazích nabídnete odděleně „terapeutická“ setkání a přípravu na AS s dítětem?

Odpověď: Rodičům v konfliktu nabízíme odděleně jako přípravu na AS odborné psychosociální konzultace, případně zprostředkováváme komunikaci mezi rodiči. Dokud není dítě připraveno na AS, tak ho AS nevystavujeme, respektujeme jeho možnosti, zdravotní a psychický stav. Úzce spolupracujeme s oběma rodiči. Rodič, se kterým dítě žije, dítě připravuje na AS v domácích podmínkách a rodič, který se s dítětem setkává, spolupracuje s pracovníky, nečiní na dítě nátlak a učí se přijímat jeho projevy a rozumět jim.

9. Jaké standardy se dodržují ve Vaší organizaci při asistovaném styku?

a) Základní pravidla, která vždy dodržujete?

Odpověď: Rodiče se v jakékoliv komunikaci (osobní, telefonické, písemné) musí vůči odborným pracovníkům a Arcidiecézní charitě Praha i sobě navzájem zdržet hrubých, urážlivých, ironických, vulgárních a obviňujících výrazů a gest. Rodič setkávající se s dítětem bere na vědomí, že AS má přispívat k rozvoji

vztahu mezi ním a dítětem a přizpůsobí tomu náplň setkání. Z tohoto důvodu je při AS nepřijatelné využívání jakýchkoli elektronických přístrojů včetně PC. Rodiče se musí zavázat k tomu, že nebudou vyčkávat příchodu či odchodu druhého rodiče na AS, ani se nebudou v souvislosti s AS vzájemně sledovat.

b) Máte pravidlo, aby se v případech DN osobně nesetkali rodiče při předávání dětí?

Odpověď: V pravidlech to nemáme, ale dodržujeme to na základě žádosti rodiče.

c) Kolik AS nabízíte – máte nějaké maximum – minimum?

Odpověď: Maximum ani minimum styků se neurčuje. O jejich četnosti rozhodujeme na základě průběhu AS a dle možností dané situace a jejího vývoje.

d) Považujete za přínosné AS prodlužovat, jestliže vidíte malé pokroky?

Odpověď: Ano, považujeme. Každý pokrok, který vede k ozdravení vztahu mezi dítětem a rodičem, je cenný.

e) Jak probíhá asistovaný styk – zasahujete do komunikace rodiče s dítětem?

Odpověď: Do komunikace rodiče s dítětem se snažíme nevstupovat. Vstupujeme do ní pouze v situacích, kdy by mohlo být dítě traumatizováno, vystavováno tlaku a vyzvídání informací o druhém rodiči. Podporujeme takové chování rodiče k dítěti, které vede k rozvoji jednoho z nejcennějších vztahů: dítě-rodič. Rodiče edukujeme v nepřítomnosti dítěte. Vedeme ho k nabytí nových rodičovských kompetencí a rozvoji stávajících dovedností.

f) Probíráte průběh AS s rodičem, s druhým rodičem, s dítětem?

Odpověď: Průběh AS konzultujeme se všemi zúčastněnými. S dítětem s ohledem k jeho věku, zdravotnímu a psychickému stavu.

10. Osvědčily se Vám nějaké postupy (opakované konzultace vedené odděleně s rodiči, terapie) u rodičů s konfliktními vztahy při AS s dítětem?

Odpověď: Osvědčilo se nám vedení opakovaných konzultací, analýza reflexe průběhu AS, konzultace s rodiči o přípravě na AS. Zároveň se nám osvědčilo rodičům, kteří se nedokáží dorozumět o potřebách dítěte, nabízet službu **podporovaná komunikace**, s cílem uzavření rodičovské dohody.

11. Máte specifický přístup k rodinám, kde se vyskytlo domácí násilí, dítě bylo svědkem DN?

Odpověď: V rodinách, kde se vyskytlo DN, se rodiče v Poradně Magdala nepotkávají, pokud si to nepřejí. Věnujeme se podpůrně dítěti do doby, než je připraveno setkat se s rodičem při AS. Pokud dítě odmítá setkat se s rodičem, tak ho AS nevystavujeme.

12. V případech DN se často v Intervenčním centru setkáváme s ženami, které – když se po letech rozhodnou odejít od násilného partnera, brání ve styku otce s dítětem. Hlavním argumentem je, že o dítě buď přijdou (obávají se, že partner získá dítě na svou stranu nepatřičnou manipulací, majetkem, mocenským přístupem apod.), nebo styk s takovým otcem dítě psychicky zničí, poškodí jeho vývoj. Jak s takovými úzkostmi a obavami u matek pracujete, máte nějaká doporučení pro Intervenční centrum, které se s těmito ženami setkává často jako první služba?

Odpověď: S takovými obavami a úzkostmi u matek pracujeme objasňováním podstaty a průběhu služby AS. Seznamujeme je s vnitřními pravidly AS, která slouží k bezpečnému průběhu služby všech zúčastněných stran. Ženám případně nabídneme službu psychosociálního poradenství. Matkám objasníme, že přístup pracovníků při AS a jejich případná intervence během AS zajistí,

aby kontakt s otcem proběhl bez jakékoliv újmy pro dítě.

13. Vaše zkušenosti se střídavou výchovou – setkáváte se často s rozvedenými partnery, kde tento typ výchovy nefunguje a potřebuje pomoc?

Odpoověď: Zpravidla se setkáváme s takovými rodiči, kde je dítě svěřeno do péče jednomu z rodičů. Se střídavou výchovou nemáme velkou zkušenost. Naše zkušenosti ukazují, že přístup rodičů bývá takový, že nemají zájem o střídavou péči.

14. Další Vaše připomínky, náměty, zkušenosti:

Odpoověď: Velmi se nám osvědčuje návaznost AS na službu asistované předávání dítěte mezi rodiči a službu podporovaná komunikace mezi rodiči, s cílem uzavření rodičovské dohody. Zároveň nabízíme rodičům individuální psychosociální poradenství. Příštím rokem plánujeme rozšířit naši službu o workshopy pro rodiče, které budou zaměřeny tematicky na rozvoj rodičovských kompetencí.

1.5 ORGANIZACE PRO DIALOG

1.5.1 Asistované styky a příklady práce s rodinou

Jindřiška Krpálková, ředitelka, www.prodialogforum.cz

O organizaci Pro Dialog

Organizace Pro Dialog podporuje v rámci své činnosti **dialog v rodinách s dětmi, s cílem vytvořit pro děti co nejbezpečnější podmínky pro jejich další život**. Jedná se především o rodiny po rozchodu/rozvodu, kdy jsou oba rodiče ovládáni svými emocemi z nezdařeného párového soužití. Učí se teprve plně respektovat svou roli RODIČE a přijmout se všemi důsledky fakt, že skončilo jejich partnerské/manželské soužití. Toto je obzvláště těžké v rodinách, kde byly mezi rodiči dlouhodobé závažné konflikty nebo domácí násilí.

Pro rodiny zajišťujeme:

- asistovaná setkávání rodičů (případně prarodičů a dalších rodinných příslušníků) s nezletilými dětmi
- asistovaná předávání dětí mezi rodiči
- konzultace s každým rodičem o potřebách dětí, asistenci při rodičovském dialogu o potřebách dětí
- práci na rodičovské dohodě v zájmu dětí, rodinnou mediaci.

Tyto formy péče o nezletilé ohrožené děti probíhají v bezpečném a vhodně vybaveném prostředí. Jsou přítomni dva odborní pracovníci, kteří pracují s celým rodinným systémem a garantují naplnění práv a zájmů dětí.

Dialog v rodině o potřebách dětí

Cílem dialogu v rodině je dospět k rodičovským dohodám v zájmu dětí. Jedná se o vyjednávání mezi rodiči v neutrálním prostředí odborného pracoviště Pro Dialog, o.s. – metodou rychlého a kultivovaného mimosoudního řešení sporů. **Odborníci poradny otevírají prostor pro vytvoření srozumitelné dohody mezi rodiči**, která sleduje zájem a prospěch jejich dětí. Se souhlasem rodičů je dohoda poskytována příslušnému soudu a pracovníkům sociálně-právní ochrany dítěte. Pokud jsou rodiče v akutním konfliktu, nebo jeden z nich je násilným partnerem,

je třeba zvážit vhodnou formu práce s nimi, zajistit bezpečí a vést rodiče ke smírnému řešení na neutrální půdě. **Jedná se o systematickou psychosociální práci s rodinou** v souladu s příslušnými právními předpisy. **Proces odborné podpory dialogu mezi rodiči** je podle zahraničních i domácích zkušeností **nejvhodnější metodou pro řešení konfliktů uvnitř rodiny**.

Asistovaná setkávání rodičů s nezletilými dětmi

Cílem asistovaných setkávání je vytvořit podmínky pro setkávání nezletilého dítěte s rodičem, který je oprávněn ke styku s dítětem. Pokud dojde k dlouhodobějšímu oddělení dítěte od jednoho rodiče, je třeba co nejdříve zajistit setkávání dítěte s tímto rodičem, pokud je to v jeho zájmu a dítě si to samo přeje. Nejčastěji se jedná o období rozvodu nebo rozchodu rodičů. K setkávání dochází v bezpečném prostředí, jak pro dítě, tak pro rodiče. Napomáháme ke zlepšení vzájemných vztahů.

Zkušenosti ukazují, že zpravidla i násilný partner je ochoten spolupracovat, pokud se chce setkávat se svým dítětem. Pro situaci každé rodiny je třeba připravit vhodné podmínky pro rodičovskou dohodu a jejich motivovanou spolupráci.

Asistovaná předávání dětí mezi rodiči

Rodiče si mohou předat své děti v přítomnosti dvou pracovníků Pro Dialogu. Cílem je pokojné a bezpečné předání dětí v neutrálním prostředí.

Odborná kazuistika

Klientem je rodina v době rozvodu s dítětem v batolecím věku. Rodiče spolu aktuálně nežijí. Matka se s dcerou odstěhovala ze společné domácnosti do azylového domu s utajenou adresou. Otec si pořídil vlastní bydlení, které připravuje pro budoucí víkendové pobyty dcery u sebe. Dcera je předběžným opatřením svěřena do výchovy matky. Bylo provedeno vykazání Policií ČR a běží trestní řízení. Rodina je v soustavné péči sociálního odboru – oddělení sociálně-právní ochrany dětí.

S žádostí o spolupráci se na Pro Dialog jako první subjekt obrátil sociální odbor – oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Poté oddělení poradenské pracoviště Pro Dialog doporučilo oběma rodičům. Jako první kontaktoval poradnu otec, který uvedl, že mu matka dlouhodobě neumožňuje setkávat se s dítětem. Požádal pracovníky o zprostředkování služby **asistované setkávání s nácivkem rodičovských kompetencí**. Na doporučení Pro Dialogu otec vyhledal pro sebe psychologickou pomoc a začal docházet do terapeutické skupiny pro zvládnání agrese.

Matka na doporučení OSPOD kontaktovala sociální pracovníci Pro Dialogu, která jí vysvětlila pravidla poskytování této služby. Matka uvedla, že se cítí být obětí násilí ze strany manžela a nemůže se vystavit osobnímu setkání s ním. Současně vyjádřila obavy z toho, že otec nemá zkušenost s výchovou dětí, nemá vyěstovaný pocit zodpovědnosti za dceru a neumí pečovat o dítě batolecího věku.

Oba rodiče individuálně uzavřeli s Pro Dialogem dohodu o poskytování služby, kde byla dohodnuta zakázka **asistované setkávání s nácivkem rodičovských kompetencí**.

Matka i otec požádali, aby po dobu asistovaných setkávání dcery s otcem probíhala **kommunikace mezi rodiči** ve prospěch dítěte přes odborné pracovníky, chtěli se vyhnout osobním kontaktům.

V průběhu asistovaných setkávání se otci za podpory odborných pracovníků postupně dařilo obnovit a rozvíjet s dcerou vztah. Otec s pomocí situačních intervencí pracovníků trénoval jednotlivé výchovné dovednosti, které dříve neznal a neuplatňoval. Zajímal se o zdraví dcery, její denní režim, stravování, vaření a potřeby související s jejím předpokládaným krátkodobým pobytem v otcově domácnosti.

Matka ve spolupráci s odbornými pracovníky připravovala v domácím prostředí dceru na setkání s otcem, aktivně se podílela na přípravě asistovaných setkávání. Sdělovala otcovi přes pracovníky, jaké hračky má dcera oblíbené, jaké dovednosti je třeba u ní aktuálně rozvíjet nebo jaké jsou její aktuální specifické potřeby.

Odděleně s oběma rodiči probíhaly před asistovaným setkáváním a následně po něm **odborné konzultace s praktickým nácvikem dovedností**. Rodiče reflektovali své emoce, názory, učili se v nové a neznámé situaci spolupracovat dle potřeb svého dítěte, i když prozatím přes prostředníky. Proběhlo celkem 14 asistovaných setkání (AS) s nácvikem rodičovských kompetencí a 28 odborných konzultací s praktickým nácvikem dovedností.

Po 14 uskutečněných AS oba rodiče shodně uvedli, že jejich cíle v rámci služby poskytované Pro Dialogem jsou naplněny.

Způsob práce s rodinou otevřel ochotu rodičů ke vzájemné spolupráci a komunikaci bez asistence odborných pracovníků. Rodiče si uvědomili, že jejich partnerství sice zaniklo, avšak rodiči i nadále zůstávají. Trénovali novou dovednost nehodnotit jednání druhého partnera a hovořit jeden o druhém neobviňujícím a neutrálním způsobem. Sami oceňovali užitek z nové dovednosti - nekonfliktního řešení neshod ve výchově - a zaměřovali se na aktuální potřeby své dcery.

Matka se postupně zbavovala obav a ujišťovala se, že otec má dceru rád a chce se společně s ní učit o dceru pečovat.

Před ukončením služby asistovaných setkávání nás rodiče požádali, abychom jim pomohli organizačně připravit první asistované předání dcery otcovi. **Službu asistované předání s nácvikem komunikačních dovedností** uskutečnili pracovníci Pro Dialogu pro rodiče dvakrát. Rodiče se naučili bezpečně a klidně předávat dceru a postupně se naučili domluvit se o jejích potřebách. Další předávání zvládají sami bez asistence.

Výstupy

Služba asistované setkávání byla poskytována 1× za 14 dnů po dobu 60 minut. Služba odborná konzultace byla poskytována každému z rodičů po celou dobu spolupráce. Službu asistované předávání využili rodiče 2× tkávali a rodičovskou komunikaci zprostředkovávali odborní pracovníci. **Před ukončením služby se rodiče setkali společně s dcerou a pracovníky v jedné místnosti.** Dokázali si osobně sdělit informace týkající se zdravotního stavu dcery a reflektovali, jaké dovednosti se během poskytování služby naučili. Způsob jejich komunikace se jevil neutrální a neohrožující. Matka měla radost, že se dcera dobře adaptovala na otce a cítí se s ním dobře. Na otce dobře působilo, že její matka přizvala k výchově dítěte. Rodiče se učili zaměřovat se pouze na informace o dítěti a nehodnotit vzájemně své chování, které v minulosti vedlo k rozchodu.

S rodiči jsme odděleně trénovali novou dovednost - hovořit o sobě vzájemně neobviňujícím a neutrálním způsobem.

V rámci podpory rodičovských kompetencí byli rodiče schopni dohodnout se na oblastech nezbytných pro poskytnutí dennodenní péče o dceru v batolecím věku a zejména na tom, jakým způsobem se budou oba podílet na naplňování potřeb dítěte.

Pro výchovu dcery považovali rodiče za prioritní tyto oblasti:

1. Zajištění pravidelného kontaktu otce s dcerou
2. Vzájemná spolupráce při předávání dítěte - zásadou komunikace je nevracet se v rozhovorech k minulosti, zaměřit se na potřeby dcery
3. Dodržování pravidel o výchově dcery, na nichž se rodiče domluví

Veškerá práce s rodinou byla zaznamenána a zdokumentována ve zprávách o asistenci a ty byly se souhlasem a podpisem obou rodičů poskytnuty OSPOD a opatrovnickému soudu.

Slovo závěrem

Rodiče bývají zamotáni v bludných kruzích vin, křivd, zklamání, nenaplněných očekávání, nikam nevedoucích soudů a nevyřešených trestních řízení. Berou si své děti jako rukojmí a nástroje pomsty. Nepomohou znalecké posudky, které často neodhalí pravou příčinu vážných konfliktů, chybí svědci, kteří by byli schopni říci, jak věci byly doopravdy. Vrací se mnoho vzpomínek na brutalitu mezi partnery, zůstává strach, trápení a bolest. Jak se v tom vyznat?

Ano, dítě má právo znát a vidat oba své rodiče

Přesto je někdy, v případech dlouhotrvajícího krutého násilí, vhodné, aby soud nařídil zákaz kontaktu násilného rodiče s dítětem, a to i na relativně dlouhou dobu, dokud rodina nedostane uzdravující podporu. **Taková podpora** znamená, že se děti budou setkávat se svými rodiči v souladu se svým přáním a rozhodnutím, v bezpečném prostředí a za takových okolností, kdy v rodině (případně širší rodině nebo komunitě) budou lidé vážně hledat řešení svých vztahů. Násilná osoba převezme odpovědnost za své činy, zúčastnění budou společně pracovat na **smysluplných plánech**, jak dál žít, aby děti dostaly to, co potřebují pro svůj rozvoj.

Ze strany násilných osob se setkáváme s arogancí, hněvem, odmítáním, bagatelizací problému. Násilné osoby hledají viníky všude jinde než v sobě. Dokážou podávat jednu stížnost za druhou na veškeré instituce včetně Evropského soudu pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku. Jsou schopni podávat jedno trestní oznámení za druhým na rodinné příslušníky, pracovníky OSPOD, podjatost soudů, na učitele a na pracovníky neziskových organizací. Navzdory tomu zůstávají zraněnými bytostmi, které milují své děti, jež často mnoho měsíců neviděly. V Pro Dialogu se setkáváme se zoufalstvím, pláčem, neschopností porozumět, co je potřeba změnit.

Ze strany těch, kteří přežili násilí vůči sobě a rozhodli se pro změnu, se někdy setkáváme se dvěma krajními přístupy: Některé oběti se násilné osoby bojí natolik, že i po odchodu z násilného vztahu udělají ze strachu vše, co po nich násilná osoba chce, i když je to pro ně a pro děti nebezpečné. V takových případech je naše podpora zaměřená na zajištění jejich bezpečí.

Naopak některé oběti po rozchodu s násilníkem žijí především pomyšlením na pomstu. Vymýšlejí nejrůznější strategie, jak zabránit setkávání dětí s rodičem,

kteřý byl násilný. V takových případech se více soustředíme na to, co může vést ke smíření – na potřeby a práva dětí.

Perspektivní pro konfliktní rodinu může být využití tzv. **kruhů obnovy**, kdy je možné zmírnit konflikty v rodině s podporou širšího společenství blízkých lidí, kteří pracují na uzdravujících plánech, jak jít dál.

Spolek Pro Dialog je fórum pro širokou diskusi na téma komunikace a vztahů v rodině, kde jsou konflikty a násilí. Pište nám, volejte, diskutujte s námi!

1.5.2 Dotazník o průběhu asistovaného styku v organizaci Pro Dialog

1. Asistovaný styk (AS) nabízíte od roku?

Odpověď: Od roku 2012.

2. Mohou se na Vás obrátit i cizinci?

Odpověď: Ano.

3. V jakém jazyce může probíhat konzultace?

Odpověď: Česky a anglicky.

4. Kdo se na Vás může obrátit s žádostí o realizaci asistovaného styku (opatrovnický soud, OSPOD, rodiče v konfliktu (rozvod, domácí násilí)?

Odpověď: Všechny jmenované subjekty.

5. Jaká doba uplyne od prvního telefonátu k uskutečnění AS?

Odpověď: Podle závažnosti a možností pracoviště, v naléhavých případech to může být i otázka hodin či dní.

6. Než se domluvíte s rodiči na AS, zvete je na úvodní konzultaci?

Odpověď: Ano.

7. Společně? Odděleně? Jaké informace k AS sdělujete rodičům?

Odpověď: Zásadně odděleně. Každý z rodičů má možnost probrat s našimi pracovníky situaci ze svého pohledu. Má možnost uvést, že se nechce s druhým rodičem setkávat, což mu můžeme zajistit. Je seznámen s průběhem služby a jejími pravidly, podepisuje smlouvu o spolupráci, seznámí se s prostory a pracovníky. Je uvědoměn o tom, že služba je poskytována ve prospěch dítěte a pracovníci nestrání ani jednomu z rodičů.

8. Nabídnete rodičům v konfliktních vztazích odděleně „terapeutická“ setkání a přípravu na AS s dítětem?

Odpověď: Před každým setkáním proběhne rozhovor pracovníka odděleně s jedním i druhým rodičem. Na něm je probírán aktuální vývoj situace: stav dítěte, komunikace mezi rodiči, vzkazy pro druhého rodiče. Každý rodič má možnost přečíst si zprávu z předchozího AS a připojit k ní vlastní komentář. Pro dítě probíhá rovněž nejprve přípravné setkání, na němž se seznámí s prostředím a pracovníky, kteří budou přítomni AS. Pokud dítě není připraveno na setkání s rodičem, opakují se přípravná setkání s rodiči a vede se rozhovor s dítětem (podle věku i za přítomnosti rodiče, se kterým žije), který otevírá možnost jeho setkání s druhým rodičem.

9. Jaké standardy se dodržují ve Vaší organizaci při asistovaném styku?

a) Základní pravidla, která vždy dodržujete?

Odpověď: Ze strany klientů je nejdůležitější dodržovat Pravidla služby a pokyny pracovníků, které směřují zejména k zamezení jakéhokoli vulgárního či agresivního projevu a k ochraně dítěte před tématy a projevy, které by ho zatěžo-

valy konfliktem mezi rodiči. Ze strany pracovníků jde o zachování neutrálního postoje vůči oběma rodičům a hledání nejlepšího zájmu dítěte a podpory naplňování jeho potřeb.

b) Máte pravidlo, aby se v případech DN osobně nesetkali rodiče při předávání dětí?

Odpověď: Pouze pokud je to nutné, tj. když si to vyžádá jedna ze stran.

c) Kolik AS nabízíte – máte nějaké maximum/minimum?

Odpověď: Je to individuální. Vždy po 5 asistovaných stycích je vyhodnocení, jak se naplňují cíle a jak dál. Je možné uskutečnit i jednotlivé AS.

d) Považujete za přínosné AS prodlužovat, jestliže vidíte malé pokroky?

Odpověď: Ano, záleží na individuálním případě.

e) Jak probíhá asistovaný styk – zasahujete do komunikace rodiče s dítětem?

Odpověď: Pracovníci podporují jednoho i druhého rodiče, pokud se cítí bezradní v komunikaci s dítětem v konkrétní situaci. Jsou jim k dispozici jak při konzultacích, tak v průběhu AS. Při AS sledují průběh interakce mezi dítětem a rodičem, má-li rodič zájem, doporučují mu vhodnou formu určitého sdělení či způsobu kontaktu. Do AS vstupují v nutném případě s upozorněním na nevhodné chování či sdělení rodiče, s cílem ochránit dítě před zátěží, která nepřislouží věku dítěte. Při porušování Pravidel AS, upozorní rodiče a vyhodnotí, zda není nutné AS ukončit.

f) Probíráte průběh AS s rodičem, s druhým rodičem, s dítětem?

Odpověď: Ano. Viz výše konzultace nad zápisem z AS.

10. Osvědčily se Vám nějaké postupy (opakované konzultace vedené odděleně s rodiči, terapie) u rodičů s konfliktními vztahy při AS s dítětem?

Odpověď: Osvědčilo se nám učinit konzultace pravidelnou součástí poskytované služby. V případech překážky na straně dítěte vést oddělené konzultace, které ho na setkání připravují.

11. Máte specifický přístup k rodinám, kde se vyskytlo domácí násilí, dítě bylo svědkem DN?

Odpověď: Při vedení služby zachováváme všechna stanovená pravidla, která jsou vytvořena se zvláštním zřetelem na cílovou skupinu DN. V případě, že se dítě odmítá s rodičem setkat, pracujeme s ním nejprve individuálně.

12. V případech DN se často v Intervenčním centru setkáváme s ženami, které – když se po letech rozhodnou odejít od násilného partnera, brání ve styku otce s dítětem. Hlavním argumentem je, že o dítě buď přijdou (obávají se, že partner získá dítě na svou stranu nepatřičnou manipulací, majetkem, mocenským přístupem apod.), nebo styk s takovým otcem dítě psychicky zničí, poškodí jeho vývoj. Jak s takovými úzkostmi a obavami u matek pracujete, máte nějaká doporučení pro Intervenční centrum, které se s těmito ženami setkává často jako první služba?

Odpověď: Považujeme za vhodné upozorňovat matky na skutečnost, že dítě má právo na oba rodiče a biologický otec, byť agresor, bude vždy otcem. Proto je pro dítě důležité svého otce znát, v dobrém případě s ním mít vytvořený vztah. Tím, že dítě svého rodiče zná, je možné předejít nereálným představám a snům o něm, případně jeho idealizaci. Bránění kontaktu dítěte s druhým rodičem vede také k tomu, že by dítě mohlo být neúměrně zatěžováno soudním řízením, opakovaným vyšetřováním, znaleckým posudkům apod. V rámci našeho soudního systému je zákaz styku dítěte s otcem indikovaný zřídka nebo jen na omezenou dobu.

13. Vaše zkušenosti se střídavou výchovou – setkáváte se často s rozvedenými partnery, kde tento typ výchovy nefunguje a potřebuje pomoc?

Odpo věď: Nemáme zkušenost s tím, že by klienti AS uskutečňovali nebo i jen uvažovali o střídavé výchově. V popředí jejich zájmu je většinou získat dítě svěřené do své péče. Mezi těmito rodiči většinou není úroveň komunikace taková, aby mohla být dohodnuta střídavá péče.

14. Další Vaše připomínky, náměty, zkušenosti:

Odpo věď: Považujeme za smysluplné nabízet službu asistovaný styk v kontextu dalších služeb, které vedou ke schopnosti rodičů samostatně komunikovat o potřebách dítěte a podílet se na péči o ně bez pomoci odborníků. Za naše služby se platí 1500 Kč/hod. Ve spolupráci s vybranými městskými částmi Prahy poskytujeme klientům z těchto obvodů bezplatné služby, v sociálních případech lze vyjednat individuální podmínky.

1.6 AREA FAUSTA

1.6.1 Specializované pracoviště pro asistovaný styk rodičů s dětmi

Magdaléna Skřivánková, ředitelka, www.areafausta.cz

Area fausta – specializované pracoviště pro asistovaný styk rodičů s dětmi – vzniklo v roce 2004 jako odborné pracoviště poskytující služby především rodičům s dětmi (a dalším rodinným příslušníkům), kteří se nacházejí v obtížné situaci v souvislosti s rozvodem (rozchodem). Rodiče se s obtížemi domlouvají na úpravě výchovy a výživy nezletilých dětí nebo na realizaci styku s dětmi. Služby nabízíme od roku 2005. Při přípravě koncepce pracoviště jsme vycházeli z aktuálních potřeb „trhu“ a jako soukromý subjekt můžeme pružně reagovat na nově vzniklé potřeby.

Proto těžištěm našich služeb je asistovaný styk rodičů s dětmi. Poskytujeme rovněž asistované předávání dítěte nebo dětí rodiči, který je nemá ve své péči, a pomáháme rodičům uzavřít dohody o výchově a výživě nezletilých dětí při rozchodu nebo rozvodu. V oblasti péče o děti poskytujeme odborné poradenství, odpovídáme na dotazy, např. jak představit dítěti nového partnera či partnerku, nebo jak mu říci, že se rodiče rozcházejí. Výjimečně rodičům poskytujeme též krátkodobou psychoterapii spojenou s obtížným zvládnutím rozchodu nebo rozvodu.

Šestičlenný tým má odborné předpoklady pro výkon sociální práce, snažíme se dále vzdělávat, využíváme supervizi a každý případ probíráme při intervizi.

Asistovaný styk rodičů s dětmi

Podmínkou vstupu do služby asistovaný styk je úvodní pohovor, obvykle s oběma rodiči, nejčastěji s každým zvlášť. Získáme při něm potřebné informace o důvodu asistovaného styku, s rodiči probereme jejich očekávání, seznámíme je s průběhem služby. Společně stanovíme cíl služby a měřítko jeho naplnění. Rodiče jsou informováni, že jsme pracoviště soukromé a že služba je hrazena klienty. Není-li to v jejich možnostech, předáváme jim kontakty na další pracoviště. V případě adolescentního věku dětí (13+) považujeme za důležité hovořit i s nimi, vysvětlujeme jim, jak styk probíhá. V některých případech hovoříme i

s mladšími dětmi, např. když jeden rodič druhému dlouhodobě bránil ve styku s dítětem a AS nařídil soud.

Asistovaný styk se může uskutečnit na našem pracovišti s vybavenou hernou pro děti od 0 do cca 15 let, ale i v terénu – např. V ZOO, v divadle, kině, při návštěvě prarodičů či jiných příbuzných, v nákupním centru, restauraci apod. Důležitá je nepřetržitá přítomnost asistující pracovníce, nikoliv konkrétní prostředí. Z každého asistovaného styku se vyhotovuje podrobná zpráva, která je za poplatek předána rodičům nebo na vyžádání bezplatně zaslána emailem soudu nebo OSPOD.

Délku a četnost asistovaných styků stanovujeme po dohodě s rodiči podle potřeby a věku dítěte. V případě, že je asistovaný styk nařízený soudem, respektujeme dny a hodiny, které jsou uvedeny v rozhodnutí.

Při AS dítě doprovázíme na běžný i náročnější program. Vzniklé náklady asistující pracovníci (jízdné, vstupné) hradí rodič, který program organizuje. Po dohodě s rodiči může být asistence poskytována i po delší časový úsek. Taková služba je zpoplatněna mimo běžný ceník – jedná se například o víkendy mimo Prahu a delší prázdninové a dovolenkové pobyty (do ceny se promítne ubytování a stravování asistentky). Asistující pracovníce jsou připraveny po dohodě s rodiči jet např. s dítětem lyžovat, strávit s ním celodenní výlet nebo ho doprovázet s rodičem na zahraniční dovolené. V případech vícedenní asistence je podmínkou zajistit asistující pracovníci samostatný pokoj, který na noc sdílí s dítětem.

Během asistovaného styku nepřebíráme za dítě zodpovědnost, za bezpečnost a program dítěte je vždy odpovědný rodič. Zasahovali bychom v případě ohrožení života nebo ohrožení bezpečí dítěte. V případě, že se jedná o asistenci u styku mimo Prahu, obvykle v regionu středních Čech, je třeba zajistit dopravu asistující pracovníce z konečné stanice pražské integrované dopravy na místo určení a zpět.

Služby poskytujeme i v anglickém jazyce, který naše asistující pracovníce ovládají na komunikační úrovni. K asistovanému styku je možné přizvat na náklady klienta i tlumočnicka – často se to stává u arabsky mluvících klientů.

V případě, že rodiče hledají možnost, jak zachovat kontakt dítěte s druhým rodičem a zároveň omezit kontakt mezi sebou, protože aktuálně zažívají vyhrčenou konfliktní situaci, hledáme možnosti vyhovující všem stranám včetně dítěte. Naše kvalifikace nám umožňuje poskytnout klientům podpůrné psychotherapie, případně jiné formy intervence. Právě při dalších schůzkách s rodiči zjistíme, že by jim vyhovovala jiná forma pomoci, např. služba asistovaného předávání.

Asistované styky poskytujeme i v případě rozchodu rodičů u velmi malého dítěte, kdy rodič (obvykle otec) má zájem se s dítětem stýkat, ale dosud samostatně nezajišťoval péči o ně. V těchto případech jsme po dohodě s matkou připraveny při kontaktu s dítětem více pomáhat a „dohlížet“ a vést otce k samostatnosti tak, aby byl do budoucna schopen plně převzít péči o malé dítě. Ve spolupráci s námi získává matka jistotu, že péči o dítě otec opravdu zvládne.

Asistované předávání dítěte ke styku s rodičem, který dítě nemá ve své péči

Předávání dítěte ke kontaktu s druhým rodičem může být náročné pro všechny zúčastněné. Často soud v době, kdy mezi rodiči eskaluje konflikt, rozhodne formou předběžného opatření o styku dítěte s rodičem. Tato služba většinou zabrání zbytečným hádkám a dohadům rodičů před dítětem.

Další důvod pro asistované předávání dítěte je opakovaný nezáměr jednoho z rodičů, který by si měl dítě ke styku vyzvedávat. U soudu rodič často tvrdí opak a za viníka nezdařeného předání dítěte označuje druhého rodiče. Asistující pracovnice může v takovém případě vypracovat zprávu pro soud o průběhu opakovaného neúspěšného předávání dítěte. Službu poskytujeme i v opačné situaci, kdy se jeden z rodičů snaží dítě řádně podle rozsudku vyzvedávat, ale druhý rodič se předávání dítěte různým způsobem vyhýbá (např. s dítětem odjede mimo domov, ale u soudu tvrdí, že se druhý rodič v určený čas nedostavil). Ve zprávě popisujeme skutečný průběh AS.

Asistované předávání dítěte může zabránit mnoha konfliktním situacím. U předávání dítěte ke styku dochází někdy ke střetům mezi rodičem, který si dítě vyzvedává, a novými partnery rodiče, který má dítě v péči. Máme zkušenost, že přítomnost asistentky a písemné monitorování situace může vést ke snížení konfliktů a uklidnění situace. Zprávu o konfliktním průběhu asistovaného předávání dítěte může rodič využít při jednání na OSPOD nebo u opatrovníckého soudu.

V některých případech se stává, že oba rodiče jsou na předávání dítěte připraveni, dostaví se včas, ale dítě nechce s druhým rodičem odejít. V tom případě situaci monitorujeme, případně korigujeme rodiče, aby předávání dále neprotahovali, a buď odešli s dítětem, nebo bez něj, ale vzájemně si nevyhrožovali a nevyhrozovali situaci. Zprávy z tohoto typu předávání jsou často podnětem pro podání návrhu na změnu kontaktu dítěte s rodičem, např. změna osobního na písemný nebo jiný kontakt, který bude dítě méně psychicky zatěžovat.

Přítomnost další osoby může dle našich zkušeností situaci uklidnit. Předávání je možné realizovat na našem pracovišti nebo v terénu (v místě bydliště rodiče, na předem domluveném místě).

Pomoc při uzavírání dohod o úpravě výchovy a výživy nezletilých dětí při rozvodu nebo rozchodu rodičů

Třetí nejčastěji poskytovanou službou je pomoc rodičům při uzavírání dohod o úpravě výchovy a výživy nezletilých dětí při rozvodu manželství nebo rozchodu rodičů. Při současné soudní praxi trvají spory o výchovu a výživu dětí velmi dlouho a jejich uzavření je podmínkou rozvodu manželství. Tato situace většinou rodičů nevyhovuje, a proto se na nás obracejí s žádostí o pomoc.

Jako nestranní a nezatažení do vleklých sporů, které vedly k rozchodu rodičů, můžeme pomoci rodičům vyjednávat o čtenosti a formách kontaktu s dětmi, o výši výživného, ale například také navrhnout alternativní plnění části výživného (úhrada hypotéky, spořicí účet pro dítě/děti, úhrada školného atd.). Další hlavní téma řešené při vypracování dohod je zajištění bydlení nebo úhrady bydlení pro rodiče, který odchází ze společného bytu. I toto téma je velice citlivé a lépe se řeší prostřednictvím třetí osoby.

Máme zkušenosti s vypracováváním dohod a klientům vysvětlujeme, že je důležité precizně strukturovat detailní dohodu do všech podrobností, které jsou pro rodiče důležité (např. matka vyslovila přání, aby dítě bylo vždy přítomno na oslavě narozenin babičky i u dalších významných rodinných momentů, naším prostřednictvím si v dohodě vyjednala u otce dítěte výjimku v harmonogramu styků). Je to lepší cesta než vyvolávat kvůli dalším požadavkům nová jednání u opatrovníckého soudu.

Kazuistiky - vybrané případy klientů, kde se vyskytovaly různé formy domácího násilí

Asistovaný styk - Lenka, 9 let

Soudem byl nařízen asistovaný styk otce s nezletilou Lenkou. Otec byl nadstandardně finančně zajištěn, bydlel ve velkém domě se zahradou a bazénem poblíž centra Prahy. Lenka byla jeho jediná dcera, kterou velmi opečovával, až rozmazloval. Matka se spolu s dcerou odstěhovala za asistence Policie ČR zpět ke svým rodičům mimo Prahu a na otce podala trestní oznámení z důvodu domácího násilí. Policie ČR začala případ vyšetřovat.

Otec s dcerou měli hezký vztah, ale zdálo se, že za úsilím otce o těsnější kontakt s dítětem se skrývá možnost manipulovat matkou - svou ex-partnerkou. Otec i matka požádali o svěřeni dcery do své péče. Otec s pomocí právníka chtěl využít všech prostředků, aby dítě získal do výhradní péče, podával na soud opakovaně stížnosti a na policii nová trestní oznámení, např. na maření úředního rozhodnutí, když mu matka nestačila dítě přivést z nového bydliště na místo předání. Nebo ji naopak obvinil z ohrožování mravní výchovy mládeže, když dítě vyzvedla ze školy dříve, aby na místo předání dorazila s dcerou včas. Argumentoval tím, že matka neumožňuje své dceři plnit povinnou školní docházku. Snažil se matku vmanévrovat do situací, které pak využil proti ní. Matka byla z celé situace zoufalá.

Klíčová na celé kauze byla asistence u styku - opakovaně jsme byli svědky toho, jak se snaží otec ovlivnit případnou svědeckou výpověď dcery, stáčil řeč na to, co se dělo v rodině, a dceři se snažil namluvit, že hádky a křik byly jen hra. Vše jsme zaznamenali do zprávy o průběhu asistovaného styku, kterou jsme poskytli příslušným orgánům. Otce jsme upozorňovali, že nemůže takovým způsobem ovlivňovat dítě při trestním řízení. Otec se později pokoušel měnit zprávy, které jsme o kontaktech vydávali, dožadoval se změn ve zprávě a záznamů věcí, které se při asistovaném styku nestaly. Především šlo o doplnění výroků dítěte, které nikdy před námi neřeklo, nebo je vyslovilo v jiném kontextu. Dítě např. otci oznámilo, že mu matka nekupuje jogurty s lentilkami, a otec se dožadoval záznamu, že dítě řeklo, že doma hladoví a nedostává žádné jogurty. Vyvíjel na nás nátlak, abychom do zprávy napsali, že matka dítě zanedbává a dcera by chtěla bydlet u otce. Hlavním argumentem otce bylo, že když asistenci platí, musí být zprávy v jeho prospěch.

Asistovaný styk probíhal po celou dobu trestního řízení, které trvalo půldruhého roku. Situace se zčásti uklidnila, když si otec Lenky našel novou partnerku. K Lence byla při návštěvách milá a otce v komunikaci s dcerou usměrňovala.

Po dvou letech asistovaných kontaktů s dcerou se otec stihl s novou partnerkou oženit a narodil se jim syn. Ale i poté měl před dcerou nevhodné komentáře, že trestní oznámení ex-partnerky - Lenčiny matky - je pomsta za to, že se s ní nikdy neoženil. Později byl za prokázané domácí násilí podmíněčně odsouzen na 2 roky. Po vynesení pravomocného rozsudku bylo zrušeno nařízení o asistovaném styku a podle našich informací se nyní otec s 13ti-letou Lenkou vídá bez asistence, vyzvedává ji mimo Prahu ve škole a předává ji matce na autobusovém nádraží. Lenka má pěkný vztah ke dvěma nevlastním bratrům a otcově nové ženě. Dcera nechce bydlet u otce (ač by to nejspíš otec vnímal jako definitivní vítězství nad matkou) a dále žije u matky.

Asistovaný styk - Erika, 4 roky

Otec Eriky byl obviněn ze stalkingu poté, co od něj matka odešla k jinému muži. Matka uváděla, že jejich soužití bylo značně nestandardní, že ji partner neustále kontroloval, vypočítával jí přesný čas potřebný na přechod z místa na místo, vyčítal jí, když se někde zdržela. Lze předpokládat, že už před rozchodem zažívala žena s partnerem domácí násilí.

Poté, co se matka s Erikou odstěhovala, uváděla, že ji ex-partner opakovaně „potkává“ před zaměstnáním, že na ženu i dceru čekává před školkou a kontroluje, kdy dítě vyzvedává, že čeká před domem babičky dítěte v jiné pražské čtvrti, když se tam koná rodinná oslava. Žena ho opakovaně a nečekaně potkávala na různých místech. Ex-partner pracoval na směny, které si po dohodě měnil, aby mohl ženu znepokojovat a pronásledovat.

Rodiče se dohodli na asistovaném styku a obrátili se o pomoc na naši organizaci. Otec nám při úvodní konzultaci tvrdil, že ex-partnerku vyhledává proto, že chce vidět dceru Eriku. Argumentoval, že s ostatními dětmi z předchozích manželství a vztahů ztratil kontakt, nechce to zažít znovu. Stěžoval si, že matka Eriky mu brání v kontaktech s dítětem a že s dcerou nemluvil více než půl roku. Vyjádřil obavy, aby se jejich vztah úplně nenarušil. Nevhodnost svého chování si uvědomoval, ale říkal, že je pro něj obtížné být dlouhodobě bez kontaktů s dcerou.

Matka na úvodním pohovoru řekla, že Eriku ve vypjaté chvíli a ze strachu o ni před otcem varovala a řekla jí, že ji chce otec odvést a nevrátit. Erika se nyní otce bojí a nechce se s ním vidat. Matka si ale již uvědomila, že otec má Eriku rád a nechce jí ublížit. Kontakt by mohl být pro Eriku prospěšný. Neví, jak má situaci dceři vysvětlit.

Otci jsme doporučili, aby se zdržel pronásledování matky, poté jsme s matkou a dcerou začali pracovat na přípravě asistovaného styku s otcem. Nejprve jsme na několika schůzkách probrali s dcerou i matkou rodinnou situaci, poté matka zkracovala svou přítomnost na společných konzultacích a nakonec jsme přípravu na asistovaný styk vedli výhradně s dcerou. Asi po měsíci byla Erika připravena osobně se setkat za naší asistence s otcem. Před prvním setkáním jsme otce instruovali, aby si s Erikou jenom hrál a pokud nebude mít dcera konkrétní otázky, aby neotvíral při setkání žádná osobní a citlivá témata. Otec naše instrukce dodržel a první setkání Eriky s otcem proběhlo v klidu.

Oba rodiče se řídí našimi doporučeními, asistovaná setkání Eriky s otcem probíhají 1x za týden vždy v pátek předběžně po dobu dvou měsíců. Zdá se, že se vztah podařilo obnovit. Erice po setkání s otcem dáváme i před matkou prostor hovořit o tom, co s otcem dělali, matku jsme instruovali, že má Erice poskytovat kladnou zpětnou vazbu.

Po chystaném pohovoru s rodiči uvažujeme o ukončení služby asistovaný styk a o převedení do služby asistované předávání na dobu, kterou si s rodiči dále dohodneme.

Asistované předávání - Alena, 11 let

Na žádost otce jsme více než rok asistovali u předávání nezletilé Aleny ke kontaktu matce. Alena byla svěřena předběžným opatřením do péče otce poté, co se otec z domácnosti po vleklých konfliktech s matkou odstěhoval a Alenka ještě ten večer odešla za ním s tím, že s matkou nechce být doma sama.

Otec při úvodním pohovoru uváděl, že je bezradný. Popsal, že se Alena styku s matkou brání. OSPOD a opatrovnícký soud viděly příčinu v tom, že nepřipravuje dítě dostatečně na styk s matkou a vyhrožovaly mu pokutou za nečinnost. Alena nikdy neuvedla důvod, proč se s matkou nechce stýkat.

Alena s otcem žili ve středních Čechách a asistovaný styk zajišťovala Area fausta v místě bydliště dcery. Otec se zmítal mezi povinnostmi, kterou mu ukládal soud a dohlížel na ni OSPOD – dohlédnout na předávání dcery matce – a pocitem, že nucením ke styku dceru psychicky ničí. Na konzultaci uvedl, že neví, co si matka s dcerou udělaly, uvědomuje si však, že je matka pro dítě, zejména pro dceru, důležitá, proto bude respektovat názor soudu i OSPOD.

Do domácnosti otce jsme přijížděli obvykle s předstihem a měli jsme možnost sledovat, jak se měnilo Alenčino chování s blížícím se termínem předávání a příchodem matky. Ze spontánní, veselé, sdílné dívky se stávala uzavřená, neklidná a nervózní bytost. Otec dívku vedl k tomu, aby si vše připravila s sebou. Ve chvíli, kdy matka zazvonila u vrátek a Alence řekla, že půjdou domů, dívka se obvykle rozplakala, někdy utekla. Matka požadovala od otce, aby ji přivedl, v případě, že to neudělal, vykřikovala, že dítě není připravené a že to musí oznámit úřadům a soudu. Ze situace vinila otce. Alenka často reagovala na stres zvracením. Podobná situace se odehrávala vždy 1x za 14 dní v období jednoho roku. Area fausta opakovaně navrhovala přerušování osobního kontaktu a stanovení písemného kontaktu nebo kontaktu přes Skype a doporučovala alespoň na omezenou dobu přerušování stresujícího nátlaku na dítě. Soud i OSPOD trval na asistovaném předávání a k nápravě situace nepomohly ani naše zprávy a podněty. OSPOD nereagoval a k předávání se nedostavil. Někdy matka odmítavé chování Aleny doprovázela výhrůžnými komentáři, „že si dcera bude muset zvyknout na nový domov (tím myslela svou domácnost), protože změnu výchovy brzy nařídí opatrovnícký soud.“ Matka často před dcerou obviňovala otce, že dceru ovlivňuje proti ní a že to změnou výchovného prostředí konečně přestane. Někdy Alence vyhrožovala, že bude z rozhodnutí soudu umístěna ústavu, kde jí bude moci navštěvovat pouze matka, aby skončilo negativní působení otce na dívku.

Otec s Alenkou jezdil do Prahy na „rodinnou terapii“. Alenka nespolupracovala, většinou mlčela, přesto to nebyl signál pro odborníky, že je něco v nepořádku. Při konzultacích jsme Aleně vysvětlovali, že je třeba, aby důvod, proč nechce chodit k matce, někomu sdělila nebo alespoň napsala. To se podařilo asi po 10 měsících, kdy se schylovalo k dalšímu opatrovníckému soudu. Alenka se svěčila školní psycholožce, že jí matka ještě před rozchodem rodičů opakovaně hrubě nadávala, bila ji, vytrhávala jí vlasy, vyhrožovala jí. Konflikty probíhaly, když otec nebyl doma a Alena to otci nikdy neřekla, protože nechtěla zhoršovat situaci v rodině. Vyčítal jí náhlý odchod otce. Nedokázala si představit, že by měla s matkou žít sama bez táty, proto za ním ještě týž večer utekla. Na základě výpovědi dívky podala školní psycholožka na matku trestní oznámení.

Na základě tvrzení dítěte a našich zpráv z průběhu asistovaného předávání byla svolána případová konference. Odborníci se dohodli, že bude podán návrh na zrušení předávání dcery matce. Bylo rozhodnuto o asistovaných stycích dcery s matkou v jiné organizaci. V tomto zařízení po přípravě Alenky došlo k 5 asistovaným setkáním a podle posledních informací organizace kontakt Alenky s matkou nedoporučila.

Asistované předávání - Šimon, 4 roky

Otcem Šimona je cizí státní příslušník, který se v ČR zdržuje jen sporadicky, má zde trvalé bydliště a práci. Šimon je svěřen do péče matky, otci na jeho přání soud určil styk každý druhý víkend a každý čtvrtek. Předávání dítěte mělo probíhat v domácnosti matky.

Matka nás požádala o asistenci, protože při posledním předávání jí otec nadával a najel na ni autem. Otec takové chování popřel. Matka po rozchodu, zejména kvůli Šimonovi, udržovala s ex-partnerem kontakt a snažila se syna pozitivně motivovat k setkání s ním.

Při úvodním pohovoru vyšlo najevo, že otec není schopen časově dodržovat styk dle soudního rozhodnutí a matce to komplikuje život, protože musí stále měnit časové dispozice u svého zaměstnavatele. Pracuje na významné pozici v komerční firmě a nejisté dohody s otcem Šimona o jeho předávání ohrožovaly její postavení.

Opakovaně jsme byli svědky situace, kdy se Šimon viditelně těšil a připravoval na příchod otce a odchod s ním. Připravoval si do batůžku oblíbené hračky a opakoval, že se těší na slíbenou aktivitu, např. na pouť, do bazénu, do parku atd. Otec se ale často nedostavil a ani se neomluvil. Matka se fiktivními telefonickými rozhovory s otcem snažila synovi zprostředkovat důvody (např. otci se porouchalo auto, zdržel se v práci apod.), proč nepřijde. Šimon byl zklamán, plakal, byl rozzlobený na matku a odmítal jakýkoliv náhradní program.

Matka s námi konzultovala vzniklou situaci, nechtěla si vymýšlet výmluvy a omluvy a nadále krýt nespolehlivost otce. Společně jsme hledali řešení - viděli jsme, jak Šimon na otci lpí. Když se mu podařilo přijít 1x za 6 neděl za Šimonem, syn ho nadšeně vítal, vrhl se mu do náruče a bylo vidět, že je z kontaktu nadšený. Nakonec jsme matce doporučili nechávat Šimona ve školce a v případě, že by otec přišel, jít s ním společně Šimona vyzvednout. Otce by to zdrželo maximálně o 15 minut, školka byla poblíž bydliště a matka byla ochotná kontakt o domluvenou dobu prodloužit.

Na základě našich zpráv o opakovaném nedodržování režimu převzetí dítěte při styku matka vyvolala soudní jednání, na kterém se rodiče dohodli, že matka bude umožňovat styk otci dle jeho možností (v době soudu získal práci ve Švýcarsku) a na základě předchozího emailové oznámení. Matka nás informovala, že otec na tuto praxi nakonec přistoupil, styk si dojednává včas prostřednictvím emailů a respektuje, když má matka s chlapcem jiný program. Se Šimonem odjíždí i na delší dobu, než byl původně stanovený styk, například na 3-4 dny podle svých časových možností. Všem zúčastněným nová dohoda vyhovuje.

1.6.2 Dotazník o průběhu asistovaného styku v organizaci Area fausta

1. Asistovaný styk nabízíte od roku?

Odpověď: Od roku 2005. Asistovaný styk se přímo hradí částkou 350 Kč za hodinu, podmínkou je vstupní pohovor s rodiči (s každým zvlášť). Asistovaný styk se může uskutečnit na našem pracovišti ve vybavené herně, ale i v terénu. Těžištěm služby je nepřetržitá přítomnost asistující pracovníce. Zprávy z průběhu asistovaného předávání nebo asistovaného styku jsou zpoplatněny dle aktuálně platného ceníku, pro potřeby OSPOD nebo soudu jsou zasílány emailem zdarma.

2. Mohou se na Vás obrátit i cizinci?

Odpověď: Ano.

3. V jakém jazyce může probíhat konzultace?

Odpověď: v angličtině, v případě potřeby a po domluvě můžeme zajistit i komunikaci v dalších jazycích, eventuálně je možné na náklady klienta přizvat k jednání tlumočníka.

4. Kdo se na Vás může obrátit s žádostí o realizaci asistovaného styku [opatrovnícký soud, OSPOD, rodiče v konfliktu (rozvod, domácí násilí)]?

Odpověď: Všechny uvedené skupiny.

5. Jaká doba uplyne od prvního telefonátu k uskutečnění AS?

Odpověď: Pokud oba rodiče spolupracují, může se jednat v ideálním případě zhruba o týden. Pokud nespolupracují, resp. jeden z rodičů si nepřeje spolupracovat, nemusí k AS vůbec dojít. Někdy k AS dojde až po soudním nařízení předběžného opatření. U asistovaného předávání je situace jiná, tam není po každé nutná konzultace s oběma rodiči, toto se pak realizuje po uskutečněné vstupní schůzce s rodičem – objednavatelem. V některých případech se poté na konzultaci objedná i druhý rodič.

6. Než se domluvíte s rodiči na AS, zavete je na úvodní konzultaci?

Odpověď: Ano, vždy.

7. Společně? Odděleně? Jaké informace k AS sdělujete rodičům?

Odpověď: Pohovor s rodiči je podmínkou spolupráce. Hovoříme s každým zvlášť, v případě, že jsou děti v adolescentním věku (13+), hovoříme zvlášť i s dětmi. Po zjištění základní rodinné anamnézy informujeme rodiče o průběhu asistovaného styku, jeho významu, domlouváme se, jak proběhne úhrada, předáváme pravidla asistovaného styku, pracujeme společně na stanovení zakázky a cíle spolupráce.

8. Rodičům v konfliktních vztazích nabídnete odděleně „terapeutická“ setkání a přípravu na AS s dítětem?

Odpověď: Ano, v případě, že rodiče hledají možnost, jak zachovat kontakt dítěte s druhým rodičem a zároveň omezit kontakt mezi sebou, hledáme možnosti vyhovující všem stranám včetně dítěte. Můžeme po dohodě poskytnout rodičům podpůrnou psychoterapii nebo jinou formu intervence. Často právě při dalších schůzkách s rodiči zjistíme, že by jim vyhovovala jiná forma pomoci, případně se domluvíme na dočasném poskytování služby asistovaného předávání a s rodiči upravíme pravidla předávání dítěte.

9. Jaké standardy se dodržují ve Vaší organizaci při asistovaném styku?

a) Základní pravidla, která vždy dodržujete?

Odpověď: Základní etická pravidla, chráníme vždy zájem dítěte, máme možnost asistovaný styk ukončit, pokud to není v zájmu dítěte, resp. dítě je příliš rozrušené. Pozorování našich pracovníků je vždy objektivní bez ohledu na to, kdo službu hradí.

b) Máte pravidlo, aby se v případech DN osobně nesetkali rodiče při předávání dětí?

Odpověď: Prostorové podmínky našeho pracoviště umožňují, že se rodiče nemusejí potkat, pokud nechtějí. Rodiči, který pro dítě přichází, sdělujeme, jak probíhal asistovaný styk, dítě se mezitím připravuje k odchodu. Často je způsob předávání dítěte ke styku upraven v soudním rozhodnutí.

c) Kolik AS nabízíte – máte nějaké maximum – minimum?

Odpořd: Záleží na dohodě s rodiči, případně na nařizení soudu. Někteři klienti si sami přejí v asistovaném styku pokračovat, např. do skončení rozvodového řízení, resp. sporu o úpravu výchovy a výživy. U některých klientů není jiná možnost než dlouhodobý asistovaný styk – existuje riziko únosu nebo odvezení dítěte, máme rodiče s chronickou duševní nemocí, rodiče závislé...

d) Považujete za přínosné AS prodluřovat, jestliže vidíte malé pokroky?

Odpořd: Záleží na tom, jaké pokroky jsou vidět a zejména na spolupráci rodičů. Není možné, aby se s dítětem rodič vídal pouze a výhradně při asistovaném styku až do zletislosti dítěte. Je třeba, aby se oba rodiče aktivně snažili napravit vzniklou situaci, případně je třeba hledat jinou formu kontaktu (skype, dopisování) tak, aby byla přínosná pro dítě i pro rodiče.

e) Jak probíhá asistovaný styk – zasahujete do komunikace rodiče s dítětem?

Odpořd: Do asistovaného styku obvykle nezasahujeme, občas podněcujeme dítě ke komunikaci třeba při hraní společenské hry atd. Častěji edukujeme rodiče, jak má navázat s dítětem kontakt, jaká témata jsou vhodná pro konverzaci a jaká méně. Vycházíme z předpokladu, že asistovaný styk je jen na přechodnou dobu a že pozdější setkávání dítěte a rodiče také nebude nikdo modeřovat. Záleží také na důvodu nařizení asistovaného styku – pokud je např. nařizen z důvodu probíhajícího trestního řízení, důsledně poučíme předem rodiče, že při asistovaném styku nesmí docházet k ovlivňování dítěte v souvislosti s vyšetřováním. Pokud k tomu dojde, rodiče upozorňujeme na nevhodnost tématu, případně můžeme asistovaný styk přerušit. Stejně tak nedoporučujeme rodičům, aby s dětmi v průběhu asistovaného styku probírali důvody rozchodu atd.

f) Probíráte průběh AS s rodičem, s druhým rodičem, s dítětem?

Odpořd: Ano, stručně, oba rodiče poté dostávají zprávu o podrobném průběhu asistovaného styku. S dítětem mluvíme průběžně při kontaktu, snažíme se navodit co nejméně „umělou“ atmosféru.

10. Osvědčily se Vám nějaké postupy u rodičů s konfliktními vztahy při AS s dítětem (opakované konzultace vedené odděleně s rodiči, terapie apod.)?

Odpořd: Užitečné jsou opakované konzultace, vždy odděleně s rodiči, nabídka asistovaného předávání dítěte ke styku s druhým rodičem, asistence u zářžových situacích – např. první vstup dítěte do nové domácnosti rodiče s novým partnerem, ev. novými sourozenci. V případě zájmu nabízíme i podpůrnou psychoterapii, zaměřenou na provedení procesu sporu o určení výchovy a výživy. Rodičům také nabízíme pomoc při uzavírání dohod o určení výchovy a výživy, ev. bydlení a majetkového uspořádaní po rozchodu/rozvodu.

11. Máte specifický přístup k rodinám, kde se vyskytlo domácí násilí, dítě bylo svědkem DN?

Odpořd: Těžistěm naší práce je asistovaný styk a asistované předávání dítěte/dětí ke styku druhému rodiči. Naši klienti jsou obvykle v péči jiného zařízení, kde je problematika domácího násilí řešena komplexněji. V případě, že mají zájem o podpůrnou psychoterapii, ev. O nácvik sebeovládání, resp. korekci násilného chování, můžeme ji poskytnout, ovšem opět jako placenou službu.

12. V případech DN se často v Intervenčním centru setkáváme s ženami, které – když se po letech rozhodnou odejít od násilného partnera, brání ve styku otce s dítětem. Hlavním argumentem je, že o dítě buď přijdou (obávají se, že partner získá dítě na svou stranu nepatřičnou manipulací, majetkem, mocenským

přístupem apod.), nebo styk s takovým otcem dítě psychicky zničí, poškodí jeho vývoj. Jak s takovými úzkostmi a obavami u matek pracujete, máte nějaká doporučení pro Intervenční centrum, které se s těmito ženami setkává často jako první služba?

Odpoověď: V případě, že matky ze strachu před partnerem (ať už odůvodněného nebo ne) brání kontaktu s dítětem, zbytečně mu dávají do ruky další zbraň. Doporučujeme jim umožnit tak častý kontakt s dítětem, jak si přeje a jak je možné uskutečnit, ale pouze asistovaný. Matky často argumentují tím, že otec se fakticky o dítě nikdy zvláště nezajímal. Naše zkušenost v případě asistovaného styku je taková, že se chování otců radikálně mění a dítě má možnost se vídat s otcem takřka „ideálním“. Při asistovaném styku můžeme zajistit, aby nedocházelo mezi otcem a matkou k nežádoucí interakci i to, aby dítě nebylo ovlivňováno pro případné soudní řízení.

13. Vaše zkušenosti se střídavou výchovou – setkáváte se často s rozvedenými partnery, kde tento typ výchovy nefunguje a potřebuje pomoc?

Odpoověď: Máme zkušenosti s partnery, kteří o střídavé výchově uvažují. Upozorňujeme je na to, že se budou muset nadstandardně domlouvat a velmi dobře spolu vycházet, aby bylo možné mít „fungující“ střídavou výchovu. Z naší praxe doporučujeme spíše široký styk s jedním z rodičů, případně pracovat na dohodě o styku tak, aby vyhovovala oběma rodičům, a tu potom nechat schválit soudem.

14. Další Vaše připomínky, náměty a zkušenosti:

Odpoověď: Při souhlasu obou rodičů můžeme vyjít vstříc jakýmkoliv podmínkám – s některými klienty vyjíždíme například i na víkendy mimo Prahu, několikrát jsme byli i mimo Českou republiku. Službu asistované předávání je možné realizovat (v případě volných kapacit pracoviště) v regionu Středočeský kraj. Mimo Prahu je na klientech zajištění dopravy na místo předávání z konečné stanice metra.

1.7 ODDĚLENÍ PÉČE O DÍTĚ ÚŘADU MĚSTSKÉ ČÁSTI PRAHA 20

1.7.1 Metody sociální práce a asistovaný styk rodičů s dětmi na půdě OSPOD *Daniela Bendlová, sociální pracovnice Veronika Buriánová, dětská psycholožka*

Tým, působící na oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) Úřadu městské části Praha 20 – Horní Počernice, tvoří klasicky sociální pracovnice a v posledních letech i dětská psycholožka. Toto složení přináší mnoho výhod jak pro naše klienty, tj. děti a jejich rodiče, ale též pro školy v naší městské části a naše pracoviště. Text se pokusí v následujících řádcích přiblížit naše pracovní postupy.

Dlouhodobý úmysl přijmout na oddělení sociálně-právní ochrany dětí dětskou psycholožku nabyl konkrétnější podobu před třemi lety. Pochopili jsme, že je to cesta ke zkvalitnění činnosti našeho oddělení. Každodenní praxe vyvolala akutní potřebu přijetí psychologa, který by vykonával roli prostředníka mezi školami, rodinami a sociálními pracovníky. Pro toto řešení jsme se rozhodli v době, kdy stoupá počet rozvodů a následně se zakládají nové rodiny s dalšími partnery, na-

růstá agrese ve společnosti, prohlubují se rozdíly mezi sociálními vrstvami společnosti, zvyšuje se počet rodičů se závislostmi na návykových a psychotropních látkách. Každodenní praxe potvrdila, že je nutné, aby děti měly svého klíčového pracovníka – psychologa a mohly se na něj kdykoliv obrátit. Přáli jsme si, aby měl tento pracovník pro děti jinou pozici než např. pedagog a výchovný poradce ve škole nebo sociální pracovník na úřadě. Tyto profese mohou být vnímány spíše represivně (zejména u sociálního pracovníka se tomu nelze divit: v očích veřejnosti stále převládá obraz této profese jako té „ Zubaté“, co bere rodičům děti, což nemusí dítěti nebo jeho rodiči přinášet pocit důvěry a bezpečí). V tom by se měla role psychologa jako doprovázejícího poradce zřetelně lišit.

Pokud chceme, aby se činnost OSPOD zdokonalila a dostála svému hlavnímu poslání, což je ochrana dětí, nezbytnou součástí je správně a účelně prováděná depistáž a prevence zaměřená konkrétním směrem.

Před přijetím naší psycholožky na OSPOD jsme zvolili a načrtli základní činnosti, které by měl psycholog ze své pozice vykonávat. Vzhledem k tomu, že jsme se doposud v naší praxi nesetkali s podobnými metodami spolupráce na OSPOD (i když nevylučujeme, že existují), vycházeli jsme z našich potřeb, získaných praxí.

Stanovili jsme si, že pro potřeby OSPOD by měl psycholog vykonávat následující činnosti:

- prostředník mezi školou, OSPOD a rodinou
- vyhledávání rizikových dětí
- psychologicko-poradenská práce s klienty OSPOD
- podílení se na řešení tíživého problému nebo konfliktů v mezilidských vztazích, nápomoc při řešení rodinných a rozvodových problémů, které se dotýkají dětí
- poskytnutí krizové intervence dětským klientům
- nápomoc při dohodách o styku dítěte s rodičem
- poradenství pro děti, které se ocitly v obtížné životní situaci
- poradenství rodičům při výchově dětí
- účast a podílení se na případových konferencích

Pro nás všechny to byl krok do neznáma. Jasnější rysy získala naše spolupráce až po nástupu dětské psycholožky před dvěma lety na OSPOD. Přesně definovala metody své práce, které zdokonalovala postupem času a též vlivem legislativních změn v ochraně práv dětí (např. novela Zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). Sociálním pracovnícům na oddělení sice výrazně přibyla práce, ale na druhou stranu se často daří vyřešit problém již v zárodku, najít adekvátní a hlavně účelnou pomoc rodině a poskytnout ochranu ohroženému dítěti.

Psycholožka každý týden navštěvuje základní školy v městské části, kde je k dispozici dětem i učitelům, obrátit se na ni mohou samozřejmě také rodiče. Cílem je detekce potenciálně rizikových rodin, včasné řešení potíží (poradenství, terapie) a kontakt s dětmi v evidenci sociálně-právní ochrany dětí (SPOD). **Obecným cílem tohoto modelu je vyhledávat rizikové rodiny včas, tj. V době, kdy je ještě prostor podpořit jejich silné stránky, nikoli až v době, kdy je před těmi slabými dítě nutno chránit.** Psycholožka pracuje v týmu se sociálními pracovníci, což umožňuje používat širší spektrum intervencí v rámci práce s klienty. Díky propojení se školami je v případě potřeby snadné zapojit do podpory rodiny také školu.

V poslední době se seznam aktivit naší dětské psycholožky na OSPOD značně rozšířil, ale vzhledem k charakteru této publikace, se budeme nyní věnovat pouze oblasti asistovaných styků, které u nás probíhají druhým rokem.

Myšlenka pořádat **asistované styky rodičů s dětmi u nás, na OSPOD**, vznikla vlastně brzy po nástupu psycholožky na oddělení. Impulsem byl případ, kdy matka ročního chlapce bránila otci, aby se vídal se svým synkem, a to přesto, že zosnovala organizované loupežné přepadení otce svého dítěte se zistiým úmyslem. Přepadení otce skončilo téměř jeho vraždou a jen díky jeho velkému úsilí a boji o život, toto přepadení přežil, i když s dlouholetými, možná i celoživotními následky. Matka otci bránila vidět syna i přesto, že nejmenovaný soud v Praze opakovaně vydával výkon rozhodnutí a též rozhodl o tom, že je matka povinna vodit chlapce k asistovanému styku do jednoho specializovaného zařízení. Výkonu a styku se stále vyhýbala, používala nesčetné výmluvy (např. nedosažitelnou vzdálenost zařízení). V případě se hrálo o čas: pokud by uplynula dlouhá doba, chlapec by si přivykl na širší rodinu ze strany matky a legitimní otec by měl složitou pozici, aby dítě získal. V tomto případě jsme nakonec vymysleli scénář asistovaného styku v našich prostorách na úřadě (výhodou byla mj. krátká vzdálenost od bydliště) a tatínek měl možnost se po dlouhé době u nás poprvé setkat se synem. Dnes jej má otec ve své péči a změnu prostředí nese chlapec zcela bez problémů.

Další asistovaný styk byl rovněž v případě chlapce útlého věku, kdy se mladá maminka obávala sejit se s otcem dítěte o samotě (údajně kvůli obavám z únosu chlapce a její osoby). Současně se obávala, že se o chlapce otec v době styku nedovele postarat. Realizováno bylo několik styků, první byl po dohodě a další byly stanoveny soudem na dobu určitou po několik měsíců. Po ukončení realizace asistovaného styku u nás se otec s matkou a dítětem stýkal sám.

Asistované styky realizujeme pravidelně od loňského roku a ve všech případech se řešila problematika domácího násilí. Asistovaný styk probíhá na půdě OSPOD v pracovně dětské psycholožky, za přítomnosti sociální pracovnice a psycholožky - jednak z důvodu týmového posouzení a kvůli multidisciplinárnímu přístupu, jednak z důvodů čistě pragmatických (např. prevence odlišného popisování průběhu styku rodičem a OSPOD). Cílem asistovaného styku (AS) je umožnit chráněný první kontakt dítěte s rodičem, zmapovat rizika a silné stránky, o které se lze opřít, podpořit komunikaci rodičů o dítěti a podpořit vědomí důležitosti aktu.

Realizace je buď po dohodě s oběma rodiči, nebo na základě rozhodnutí soudu. Asistovaný styk zpravidla trvá hodinu a půl. Vlastnímu průběhu styku předchází individuální schůzka s každým rodičem zvlášť. Rodičům jsou vysvětlena pravidla pro konání asistovaného styku. Děti i rodiče jsou dopředu seznámeni s prostředím, kde bude styk probíhat. V pracovně je dostatek hraček a her, které mohou rodiče a děti využít, pokud si nepřinesou vlastní. Skrze známé hračky se často usnadňuje navázání kontaktu s rodičem v rámci AS („*Ukážeme tátovi/mámě tu hračku, která se ti tak líbila?*“). Rodičům doporučujeme vzít s sebou hračky, které dítě zná, příp. cokoli, co považují za vhodné pro hraní.

Pokud vše probíhá v pořádku, do průběhu styku nezasahujeme. Avšak v případech, kdy se hovor stočí do nepřijatelné roviny (např. pokud bydlí matka na utajené adrese a otec se snaží vyptávat na různé indicie, které by mu napomohly k získání adresy bydliště matky, nebo dochází k hanění druhého rodiče apod.), hovor směřujeme do jiné oblasti.

Rodičům před samotným zahájením asistovaného styku nabízíme možnost využít specializované pracoviště zabývající se asistovanými styky a předáváme jim kontakty. Nicméně rodiče kvůli flexibilitě, časové i místní dostupnosti vítají možnost asistovaného styku na OSPOD v místě svého bydliště. Této nabídce rádi využívají, přestože jedné rodině nabízíme s ohledem na naše pracovní a časové limity frekvenci styku pouze 1× za 14 dní. I to však může být individuální - v případech, které vyžadují akutní řešení situace, např. děti jsou útlého věku, nebo jde o prvotní kontakty po dlouhé době odloučení dítěte od jednoho rodiče, probíhá asistovaný styk i 1× týdně. Častější frekvence styku napomáhají k tomu, že se vztahy mezi rodičem a dítětem postupně narovnávají.

Výhody asistovaného styku na OSPOD:

Pro rodiče:

- Snadná dostupnost v místě i čase
- Bezplatná služba
- Spolupráce s OSPOD - nemusí seznamovat se svým případem další organizaci
- V rámci DN - možnost bezpečného předání dítěte - nedojde ke kontaktu s agresorem

Pro děti:

- Bezpečné místo
- Znají své sociální pracovníky a psycholožku
- Místní dostupnost

Pro pracovníky OSPOD:

- možnost sledování dynamiky vztahů v rodině v kontextu celého případu, což umožňuje reagovat flexibilně
- možnost pozorování nápadností jak v chování rodiče vůči dítěti, tak dítěte vůči rodiči - přispívá k potvrzení či vyvrácení domněnky o možném patologickém chování v rodině, možnost hledat rizika i opěrné body
- možnost sestavení komplexního plánu práce s rodinou v návaznosti na další organizace

Představení naší práce v kontextu domácího násilí

Kazuistika - rodina - manželé a syn Martin, 10 let

Začátkem školního roku kontaktovala naši psycholožku třídní učitelka Martina. Důvodem kontaktu byly problémy Martina ve vztazích s vrstevníky, které otec oznámil na Policii ČR (PČR) jako šikanu. Dle školy byl však původcem agrese Martin. Během vyšetřování události se vyskytly patrné nápadnosti v Martinově chování, což psycholožku vedlo k realizaci individuálního pohovoru s Martinem. Z pohovoru vyplynuly závažné okolnosti opravňující k podezření na domácí násilí a psychické týrání ze strany otce.

Na základě domluvy s Martinem následoval pohovor s matkou na OSPOD (Martin odmítal kontaktování otce), při kterém se podezření na domácí násilí (DN) a týrání dítěte ze strany otce potvrdilo. Během několika dní dostaly události rychlý spád. Na podnět matky došlo k vykazání otce Policií ČR ze společného obydlí. OSPOD oznámil podezření na týrání osoby ve společném obydlí

a ohrožování výchovy PČR. Policie podala na OSPOD podnět k podání návrhu na soud na zákaz nebo určení asistovaného styku (AS) dětí s otcem po dobu vyšetřování.

OSPOD zorganizoval AS po domluvě s oběma rodiči, kteří preferovali AS u nás, mj. proto, že nás Martin dobře zná a má k nám důvěru. Na PČR proběhl ve speciální výslechové místnosti výslech Martina jako neopakovatelný úkon. Mezitím matka podala k soudu návrh na prodloužení vykazání, prvoinstanční soud návrhu matky vyhověl, otec však proti usnesení podal odvolání, které bylo úspěšné. Otec však sám přišel s návrhem, že do doby, než se vyjasní situace a než si k Martinovi najde cestu a alespoň částečně obnoví důvěru, kterou u něj ztratil, bude bydlet mimo domov.

Z jednání s otcem vyplynulo, že si není vědom neadekvátních výchovných přístupů. To, že je něco špatně, vydedukoval na základě okolností. Náš závěr o psychickém týrání Martina respektuje, byť se s ním neztotožňuje. Zajímá se o svá konkrétní pochybení a chce je napravit. Opakovaně s ním probíráme konkrétní výchovné situace.

Mezitím Policie ČR vyhodnotí týrání Martina jako přestupek, přestože znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví dětská psychologie, týrání dítěte připouští a hodnotí jako vážnou situaci pro dítě, která může syna do budoucna vážně psychicky poznamenat. Pro otce našťástí není rozhodující výsledek vyšetřování, ale to, jak se Martin cítí. Vzhledem k racionálnímu založení otce se mu snažíme přiblížit pocity Martina a předvést na příkladech, co by mohlo fungovat lépe, než jeho způsoby výchovy hraničící s fyzickým a psychickým týráním dítěte. Otec vděčně přijímá naše snahy a sám se zapojuje a vymýšlí, jak se Martinovi přiblížit. Vzhledem k jeho nadání v tvořivosti nacházíme brzy společnou řeč a otec začíná více chápat potřeby Martina. V této době škola hodnotí výrazné zlepšení chování Martina.

Během práce s otcem jsme také průběžně hodnotili stav Martina a jeho vztah k otci a matce, řešili jsme její představy o tom, co bude dál a jaké kroky musí učinit. Ona i Martin využívali také služby organizace poskytující pomoc osobám ohroženým domácím násilím.

Po několika AS na OSPOD, které dopadly úspěšně, směřujeme pokračování styků již mimo prostor OSPOD. Zpočátku volíme - po domluvě s Martinem a matkou - nejprve styk u příbuzných, kde se Martin cítí dobře, poté samostatný výlet s otcem. Postupně se styk rozšiřoval. Stále jsme byli s celou rodinou v kontaktu a průběh hodnotili, a to zejména s rodiči, neboť Martina jsme nechtěli neustále zatěžovat (věděl, že kdyby se něco dělo, může kdykoli přijít).

Se souhlasem otce jsme iniciovali společnou schůzku s terapeutem Violy Intervenčního centra CSSP. Otec chtěl pod dohledem odborníků naplánovat kroky, které musí udělat, aby se mohl do rodiny vrátit.

Otec se po několika měsících vrátil domů. Martin pozitivně vnímá změnu, která u otce nastala, ale bude dlouhodobě potřebovat naši oporu a pomoc naší psychologů, která pravidelně navštěvuje jeho školu. Matka má oporu v psychosociálním centru poskytující pomoc osobám ohroženým domácím násilím.

Během pozorování chování dítěte a otce při styku jsme si mohli dát do souvislosti mnoho věcí a pro další práci s rodinou využít pozitiva, na kterých jsme mohli dál stavět a pomáhat budovat vztah Martina s otcem. Z pozorování vyplynula i negativa, která nám osvětlovala příčiny nepřijatelného chování otce. Asistovaný

styk na OSPOD nám přináší cenné poznatky, které bychom jinou cestou těžko získali.

Komplexní způsob práce OSPOD, tj. práce s celou rodinou včetně agresora, umožňuje lépe zmapovat rizika a silné stránky v rámci konkrétního případu, především s ohledem k zásadní pozici OSPOD v systému péče o ohrožené děti (tedy i v rámci práce s rodinami, kde se vyskytuje domácí násilí).

Problematika domácího násilí, zejména v případech, kdy se týká také dětí, není černobílá a nespočívá pouze v ochraně oběti a potrestání agresora. Je důležité odlišovat roli partnera/manžela od role otce/agresora. Násilník v partnerském vztahu nemusí být v roli rodiče rizikem pro ohrožení psychického vývoje dítěte. Pro děti je navíc stále „táta“, který je pro ně různým způsobem důležitý i přes náročné ambivalence v rodinných vztazích. Je proto nutná pečlivá diagnostika a definice konkrétních zakázek. Těch je většinou mnoho a z různých oblastí, proto je potřeba spolupráce s organizacemi poskytujícími podporu obětem i násilným osobám (ne všechny zakázky spadají do kompetencí OSPOD). S výjimkou osob duševně nemocných či s poruchou osobnosti lze mnohé ve vztazích upravit dlouhodobější spoluprací, byť se jedná o náročnou práci vyžadující neustálou reflexi a vyhodnocování dalších kroků. Asistovaný styk na OSPOD klade vysoké nároky na celý tým oddělení péče o dítě. Pokud ale dítě získá během asistovaných styků zkušenost s otcem, který dokázal změnit nevhodný, agresivní přístup k členům rodiny, stojí společné úsilí určitě za to.

1.7.2 Pozitiva práce psychologa na OSPOD

Veronika Buriánová, psycholožka

Charakteristika role psychologa a jeho náplň práce se za dobu mého působení na OSPOD proměnila a odhaduji, že se bude vyvíjet i nadále.

Co se týče preventivní činnosti, tj. mého působení na základních školách v městské části Praha 20, úspěchu napomohl podle mého názoru fakt, že požadavky na psychologa, vzešly nejen od OSPOD, ale také z řad ředitelů škol. Se základními školami probíhá spolupráce podle různých modelů (jsem např. přivolávána v různých fázích problému, bohužel ne vždy v raných fázích, ale i zde vnímám na školách postupem času pozitivní posun).

Školy oceňují tuto flexibilní spolupráci s psychologem z OSPOD. Za dva a půl roku naší spolupráce se zvýšila citlivost učitelů k projevům takového chování dětí ve škole, které by mohlo znamenat rizikovost dítěte, a zlepšila se i jejich ochota se tím zabývat. Domnívám se, že tomu napomáhá nízkoprahovost mé pozice, tj. že jsem jako psycholog pravidelně k dispozici a docházím přímo do školy.

Mým nejzásadnějším poznatkem, který jsem získala při preventivní činnosti na školách, je ten, že vyhledávání potřebných dětí je často velmi snadné: stačí si všimnout dětí a zajímat se o ně. Mnoho potenciálně rizikových dětí se do mé péče dostalo na základě prosté otázky: „Jak se máš?“ Po dvou a půl letech také dobře funguje jakýsi „samospád“, tj. děti a rodiče se ke mně vzájemně doporučují na základě zkušeností ze spolupráce (nezřídka na chodbě slyším: „Pani psycholožko, on má teď problémy, vemte si ho na pokec...“). Ukazuje se i to, že děti, které mám označené jako potenciálně rizikové či rizikové, se často vzájemně znají a kamarádi spolu, a to i napříč školami.

Zakázky škol na moji intervenci se týkají dětí, které nějakým způsobem „vyčuhují“ – náhlá změna v prožívání a chování, časté absence, minimální nebo žádná domácí příprava, časté poznámky, důtky, návrhy na snížené známky z chování, náročná komunikace s rodiči apod. Ze strany dětí se zakázky většinou týkají vztahových problémů jak s vrstevníky, tak s rodiči. Pomalu, ale jistě začíná přibývat problémů způsobených elektronickou formou komunikace. V rámci chatů, zejména na Facebooku, dochází k intenzivním hádkám, ve kterých si děti dokážou říci zraňující sdělení, a to silně vulgárním způsobem. Důsledky se pak přenášejí do reálných vztahů. Specifickým tématem je seznamování s druhým pohlavím, kdy není výjimkou, že „kámoš“ je ten, který si dítě přidá do přátel, či označí, že spolu chodí, aniž by se kdy reálně viděli.

Myslím, že většina školních dětí v Horních Počernicích ví, kdo jsem a co dělám, a psychologa už nevnímají jako někoho „pro magory“. I zde považuji za důležitý podpůrný faktor nízkoprahovost mé pozice – jsem k dispozici pravidelně, děti za mnou nemusí chodit, protože o přestávkách se pohybují mezi nimi, je dobré si všimnout nápadností i nenápadností v chování dětí. Upozorňuji učitele, že rizikové děti nejsou jenom ty, které jsou nápadné svým chováním. Závažné problémy se mohou vyskytovat i u těch dětí, které v žádném směru viditelně nevybočují – a k těm je potřeba udělat aktivní první krok.

Co se týče mého působení v rámci výkonu sociálně-právní ochrany dětí, zadání bylo zpočátku vágní – propojení terénu, tj. základních škol, a OSPOD a pomoci při řešení případů OSPOD, neboť nikdo neměl představu o konkrétních možnostech. Jasný byl cíl – zefektivnit prevenci a zlepšit práci s klienty. Ke konkretizaci docházelo „za pochodu“, na základě řešení konkrétních případů.

Za dobu mého působení došlo v naší práci k mnoha změnám. Široký záběr mé práce, díky kterému mohu pracovat s klienty v kontextu psychologického poradenství i těžké patologie, mi umožňuje lépe vidět potenciální rizikové faktory v chování dětí i přístupu rodičů. Ovšem, nejen rizikové faktory. Více si také všímám protektivních faktorů. Když vím, co dětem ze strany rodičů a rodičům ze strany dětí často chybí a způsobuje nejrůznější problémy, lépe vnímám, pokud tyto rizikové faktory nejsou přítomny. To vytváří krásný prostor pro oceňování a posilování toho dobrého.

Důležité je, že OSPOD pracuje mnohem více komplexně, tj. s celou rodinou. V oddělení řešíme dynamiku vztahů a jejich vývoj v čase a díky tomu můžeme identifikovat riziková místa, ale také silné stránky a opěrné body. To se vyplácí v celé šíři problematiky, kterou se zabýváme: rodiny v procesu porozvodové adaptace, domácí násilí, syndrom CAN, poruchy chování apod. Nově realizujeme asistované styky a v rámci prevence plánujeme besedy na základních školách na témata týrání, sexuální zneužívání a domácí násilí.

Při retrospektivním pohledu mě nenapadá nic, co by šlo v rámci ukotvování mé pozice psychologa udělat jinak. Jedná se o jedinečnou pozici, tj. není nám znám jiný OSPOD s psychologem přímo v týmu. Nebylo tedy možné se opřít o zkušenosti, ale „pouze“ o potřeby škol a OSPOD.

Za sebe si vážím možnosti pracovat na oddělení péče o dítě v Horních Počernicích, neboť jeho hodnoty a přístup k práci souzní s těmi mými. Důraz je kladen na porozumění klientům, nikoli jejich odsuzování, na podporu, nikoli na uplatňování moci. Nevím, co více bych si jako psycholog mohla pro výkon své profese přát.

Jako pracovník v kontextu sociálně-právní ochrany dětí bych si přála, aby potřebám klientů v těžkých životních situacích odpovídala nabídka služeb sociálně-právní ochrany dětí. Ta ne vždy koresponduje s potřebami rodin s dětmi, a někdy jde bohužel i proti potřebám rodin a zájmům dětí. Také bych si přála, aby OSPOD, které mají klíčovou pozici v rámci systému péče o ohrožené děti, byla věnována větší metodická i jiná podpora a pozornost. Ne vždy je totiž jejich pozice využívána tak, jak by bylo v zájmu ochrany dětí potřeba.

1.7.3 Dotazník na průběh asistovaného styku v OSPOD Praha 20

1. Asistovaný styk nabízíte od roku?

Odpověď: Od roku 2012, pravidelně od roku 2013.

2. Mohou se na Vás obrátit i cizinci?

Odpověď: Ne.

3. V jakém jazyce může probíhat konzultace?

Odpověď: Česky.

4. Kdo se na Vás může obrátit s žádostí o realizaci asistovaného styku?

Odpověď: Asistované styky (AS) jsou v naší režii, ale stále více se na nás obrací opatrovnícký soud. Ne pro každý případ je ale vhodný prostor OSPOD – pokud jeden rodič odmítá spolupracovat a má k OSPOD hluboké výhrady, AS neorganizujeme (zatím se tak nestalo). AS uskutečňujeme pouze pro rodiny trvale žijící nebo se zdržující v naší městské části.

5. Jaká doba uplyne od prvního telefonátu k uskutečnění AS?

Odpověď: Od vznesení požadavku klienta či našeho zhodnocení, že kontakt rodiče s dítětem doporučujeme realizovat skrze AS, max. 14 dní, většinou do týdne.

6. Než se domluvíte s rodiči na AS, zavete je na úvodní konzultaci?

Odpověď: Ano.

7. Společně? Odděleně? Jaké informace k AS sdělujete rodičům?

Odpověď: AS je realizován vždy na základě domluvy s oběma rodiči, příp. také domluvy s dítětem. Nejprve hovoříme s každým rodičem zvlášť, pokud se jedná o DN, tak dbáme na to, aby se rodiče nepotkali.

8. Nabídnete rodičům v konfliktních vztazích odděleně „terapeutická“ setkání a přípravu na AS s dítětem?

Odpověď: Terapeutická setkání kontext OSPOD neumožňuje, ale přípravu ano – s „agresorem“/problematickým/ rodičem probereme, čeho se má vyvarovat (rozebírání situace s dětmi, hanění druhého rodiče apod.), ukážeme místnost, probereme, zda bude chtít pomoci s programem apod. Dětem předem ukazujeme místnost, mohou si např. vybrat hry, které chtějí s rodičem hrát. Informujeme, jak dlouho bude styk trvat.

9. Jaké standardy se dodržují ve Vaší organizaci při asistovaném styku?

a) Základní pravidla, která vždy dodržíte?

Odpověď: Styk musí být v zájmu dítěte. Dítě se musí cítit v bezpečí. Standardní etická pravidla. Dodržení časového limitu. Nekomentování toho, co se stalo. Nerozebírání situace rodiny (někdy se rodič o to snaží). Pouze sledování průběhu styku.

b) Máte pravidlo, aby se v případech DN osobně nesetkali rodiče při předávání dětí?

Odpověď: Ano.

c) Kolik AS nabízíte? Máte nějaké maximum/minimum?

Odpověď: Nemáme zatím žádné vymezení a omezení. Je to individuální, podle důvodu, proč bylo třeba k AS přikročit. Pokud je AS určen rozhodnutím soudů, bývá např. určen termín, jak dlouho bude probíhat (např. 2 měsíce). Nebo je určen předběžným rozhodnutím do doby, než soud rozhodne ve věci samé, aktuálně máme případ, kdy bude probíhat nejméně půl roku. Nebo po dohodě s Policií ČR (za předpokladu, že oba rodiče souhlasí), v případě, že je vedeno trestní řízení, tak např. do vyslechnutí dítěte či vyšetření dítěte znalcem.

d) Považujete za přínosné AS prodlužovat, jestliže vidíte malé pokroky?

Odpověď: Záleží, o jaký pokrok se jedná a za jakých okolností - např. čekání na výsledek vyšetřování je jiný kontext než AS s obviněným či odsouzeným.

e) Jak probíhá asistovaný styk - zasahujete do komunikace rodiče s dítětem?

Odpověď: Spíše ne, záleží na potřebě rodičů a dětí. Někomu není příjemné, že tam sedíme a pozorujeme, někdo to neřeší. Zasahujeme v případech, že rodič směřuje k něčemu, co se nám nelíbí a nebylo by to v zájmu dítěte (např. snaha o ovlivňování, vyzvídání na dítěti, výčitky za to, co vypovídalo na Policii ČR apod.) - viz bod 8.

f) Probíráte průběh AS s rodičem, s druhým rodičem, s dítětem?

Odpověď: S dítětem - pouze za účelem zjištění, zda mu to vyhovuje (obecný směr je, aby si děti v případech, že něco potřebují, řekly a nemusely neustále něco reflektovat a řešit); s rodiči na základě jejich potřeby, či pokud my samy máme potřebu něco reflektovat. Někdy nás rodiče druhý den sami vyhledají a ptají se na náš názor, jak probíhal styk.

10. Osvědčily se Vám nějaké postupy (např. opakované konzultace vedené odděleně s rodiči, terapie) u rodičů s konfliktními vztahy při AS s dítětem?

Odpověď: Naše práce má někdy charakter spíše doprovázení než poradenství, a to hlavně v situacích, kdy jedna strana nechce nic řešit a libuje si v roli oběti. Výsledkem jsou neřešitelné, bohužel i dlouholeté spory. V těchto případech pracujeme i více direktivně. Více než jinde je důležité opakovaně vymezovat, co je a co není v naší kompetenci, důsledně a konkrétně edukovat rodiče v rodičovské roli a zodpovědnosti, či konkrétních důsledcích jejich jednání pro vývoj dítěte.

11. Máte specifický přístup k rodinám, kde se vyskytlo domácí násilí, dítě bylo svědkem DN?

Odpověď: Ano, zamýšlíme se detailněji nad obsahem informací. Sdělení typu „matka nikdy neřekla, že něco není v pořádku“ od manipulátora, který má potřebu bojovat o moc a dokazovat své exkluzivní kvality, může znamenat, že matka takovou možnost reálně ani neměla, protože otec své pochybení nikdy nepřipustil. To samé při tvrzeních „občas křičel“, „trochu do mě strčil“, „dětí to nikdy neřešily, jsou v pohodě“ - v rodinách s DN bývají normy posunuté. Striktně dbáme na to, aby násilný rodič nepřišel při AS do kontaktu s obětí, např. si děti převezmeme na jiném místě (v jiné budově úřadu) a přivedeme je do místnosti, kde AS probíhá. Po ukončení AS je předáme zpět rodiči, který je obětí DN. Prioritou též je, aby se dítě cítilo v bezpečí a v pohodě.

12. V případech DN se často v Intervenčním centru setkáváme s ženami, které, když se po letech rozhodnou odejít od násilného partnera, brání ve styku otce s dítětem. Hlavním argumentem je, že o dítě buď přijdou (bojí se, že partner získá dítě na svou stranu nepatřičnou manipulací, majetkem, mocenským pří-

stupem apod.), nebo styk s takovým otcem dítě psychicky zničí, poškodí jeho vývoj. Jak s takovými úzkostmi a obavami u matek pracujete, máte nějaká doporučení pro Intervenční centrum, které se s těmito ženami setkává často jako první služba?

Odpověď: Snažíme se oddělovat pocity matky a její vztah k ex-partnerovi od pocitů dětí a jejich vztahu k otci. Zásadní je pro nás prožívání dětí (které je ale s prožíváním matek samozřejmě spojeno). Zabraňování styku často vypovídá spíše o matčině procesu zvládnání celé situace, o jejích obavách – a je srozumitelné, že to prožívá takto. Místo pohovorů či vyšetřování dětí se nám osvědčilo zajat za otcem v době, kdy má u sebe děti a chvíli s nimi pobýt v přirozeném prostředí.

13. Vaše zkušenosti se střídavou výchovou (SV) – setkáváte se často s rozvedenými partnery, kde tento typ výchovy nefunguje a dítě potřebuje pomoc?

Odpověď: Obecně nemáme moc dobrou zkušenost. Problém je v případech, kdy je SV nařízena i přes nesouhlas jednoho z rodičů, často jako úlitba druhému z rodičů, aby nebyly protesty, že je rozsudek nespravedlivý. Pokud jeden z rodičů nesouhlasí, rychle přijdou problémy s domlouváním všeho možného, protože SV klade vysoké nároky na schopnost flexibilní domluvy rodičů (komunikace se školou, organizace lékařů apod.). V případě DN je dle našeho názoru střídavá výchova kontraproduktivní a neměla by být nařizována. Musíme si být vědomi toho, že pachatel DN svým konáním překročil normy a pravidla naší společnosti, tudíž by měl za své činy nést plnou zodpovědnost, s čímž souvisí i otázka, v jaké míře má právo podílet se na výchově svého dítěte. Dítě má totiž právo na život v rodině bez násilí!

14. Další Vaše připomínky, náměty, zkušenosti:

Odpověď: –

2. DALŠÍ POMOC RODINÁM S DĚTMI

2.1 ACORUS – PRÁCE S DĚTMI, KTERÉ ZAŽILY DOMÁCÍ NÁSILÍ

Petra Wünschová, dětská terapeutka, www.acorus.cz

Cílem mého příspěvku je přiblížit způsob a východiska práce s dětmi ohroženými domácím násilím v naší organizaci. Z důvodu větší přehlednosti vycházím ve svém textu z naší zkušenosti, kdy jsou ve většině případů pachateli domácího násilí muži/otcové a jen výjimečně je agresorem žena/matka.

Acorus se zabývá komplexní psychosociální pomocí obětem domácího násilí od roku 1998. V současné době máme pro cílovou skupinu osob ohrožených domácím násilím **registrované následující služby:**

- **odborné sociální poradenství** v naší ambulanci poradně (včetně možnosti individuální i skupinové terapie)
- ubytování (a návazné podporné služby) v **azylovém domě s neveřejnou adresou**
- **krizovou pomoc a ubytování** (včetně možnosti kdykoliv se poradit na nonstop telefonické lince pomoci)
- poskytování **právních informací obětem domácího násilí** podle zákona o obětech trestných činů (Z 45/2013 Sb.)

Kapacita azylového domu Acorusu je 8 pokojů pro ženy s max. 3 dětmi. Další pokoj se stejnou kapacitou je k dispozici v rámci krizové pomoci. Po úspěšném absolvování azylového programu mohou uživatelky využít návazného ubytování ve dvou **sociálních bytech v Praze**.

Systém práce v azylovém domě je **komunitního charakteru**. Uživatelky služby se spolu s pracovníky pravidelně scházejí každých 14 dní na společné komunitě, průběžně probíhají i další aktivity na podporu společného soužití. „*Pokud společenství uživatelék služby funguje, je zdrojem vzájemné podpory a poskytuje možnost korektivních zážitků situací z původní rodiny i navázání nových přátelských a podpůrných vztahů pro budoucí samostatný život.*“ (Wůnschová, 2013).

Jádro intenzivní, individuální, sociálně-právní práce tvoří tvorba a následná realizace **individuálního plánu** klientky. Uživatelka si za pomoci své klíčové pracovnice stanovuje cíl, kterého chce s podporou odborného týmu dosáhnout, a volí jednotlivé kroky, které vedou k naplnění tohoto cíle. Velmi se nám osvědčilo kreativní pojetí tvorby individuálního plánu, např. za pomoci techniky mentálního mapování. Uživatelky mohou využívat v našem zařízení i bohatou nabídku podpůrných programů: **individuální a skupinové terapie**, lekce jógy, relaxace, programů zaměřených na **podporu rodičovských kompetencí** a posílení vzájemného vztahu s dítětem (pedagogické poradenství, arteterapie, videotréning interakcí, nácvik masáží dětí, balanční cvičení s dětmi, dětský klub atp.) i **terapeutických programů pro děti** (arteterapie, scénotest, sand play therapy).

Přímé práci s dětmi, které zažily domácí násilí, se věnujeme více než patnáct let. Zpočátku jsme dětem nabízeli možnost účastnit se skupinové práce v arteterapeutickém ateliéru. Na základě těchto prvotních zkušeností jsme naši práci rozvíjeli dále.

V současné době máme vypracovanou **metodiku systematické práce s dětmi ohroženými domácím násilím**. Primárně je tato metodika zaměřena na děti v pobytové části našeho programu. Minulý rok proběhlo i pilotní testování této metody v ambulantním poradenském programu naší organizace.

Základem práce je **zmapování situace dítěte a jeho rodiny, identifikování základních rizikových a protektivních faktorů a nalezení zdrojů pro proces změny**. Při práci vycházíme nejen z informací poskytnutých matkou, ale do hodnocení situace dítěte a rodiny zapracováváme i výstupy z přímé práce s dítětem a poznatky získané z inter-týmové a mezioborové spolupráce.

Jak tedy naše práce vypadá a jak postupujeme?

Vyhodnocování situace a tvorby individuálního plánu dítěte je **proces** respektující a reagující na aktuální i vývojové potřeby dítěte a rodiny. S konkrétními kroky nečekáme až bude plán hotov, ale realizujeme je i v průběhu vyhodnocování a tvorby plánu.

.....
i) S tímto výrazem pracujeme v nejširším významu tohoto slova - zdroje hledáme jak v oblasti **intrappsychických procesů** (např. „s čím/kým mám já či moje dítě dobré zkušenosti, jaký způsob adaptace na traumatickou či zátěžovou situaci se v mé či rodinné historii osvědčil a funguje“), **psychických dispozic, dovedností či znalostí** („co umím, znám, dovedu, v čem jsme já či moje dítě dobří“) tak v **symbolické oblasti** (oblíbený příběh, pohádka, píseň, předmět, hračka, posilující pohyb, místo v těle). Nezapomínáme ale ani na oblast **sociální** („o které další vztahy se mohu opřít, které dřívější vztahy je žádoucí oživit, kdo je pro mé dítě bezpečnou vztahovou osobou, do jakých společenství mohu znovu patřit, jaké služby mohu využívat, do jakých kroužků může chodit mé dítě atp.“) a **finanční** (sociální dávky, úspory, kdo mě může finančně podpořit v krizovém období...).

Při úvodním sezení matku dítěte seznámím se způsobem naší práce a společně formulujeme cíl naší vzájemné spolupráce. Ten se obvykle týká stabilizace psychologického stavu dítěte, posílení rodičovských kompetencí matky či nalezení bezpečné formy a rozsahu kontaktu dítěte a otce. Zároveň matku informuji o situacích, **kdy jsme povinni informovat orgán sociálně-právní ochrany dětí.**

Dalším krokem v procesu mapování rodinné situace dítěte je **řízený rozhovor s matkou.** Při tomto rozhovoru se kromě oblastí obvyklých v každém anamnestickém dotazníku (těhotenství, porod, zdravotní obtíže, problémy s jídlem, spánkem, adaptace na školní/školkové prostředí atp.) dotýkáme i oblastí **specifických pro rodiny ohrožené domácím násilím.** Zjišťujeme, zda (případně kolikrát, s jakou frekvencí, od kterého věku atp.) bylo dítě **přímým svědkem útoků** na matku a zda bylo rovněž přímým terčem fyzické a verbální agrese. Ptáme se i na reakci dítěte na útok agresora, zda se dítě pokoušelo aktivně chránit sebe či matku, snažilo se schovat či utéct nebo ztuhlo. **Typ reakce dítěte na stresový podnět je důležitým vodítkem, jak porozumět obrannému chování dítěte i v jiných situacích.** Signifikantní bývají i změny v chování dítěte s odstupem 1-3 dní. Podstatnou informací pro další práci s dítětem je i způsob, jakým rodiče, či jiné důležité vztahové osoby dítěti situaci doma vysvětlovali (např. „*neboj se, to nic není*“, „*to nebolí*“, „*táta se jen opil*“, „*je přepracovaný*“), respektive zda se o násilí v rodině vůbec komunikovalo. Při tomto rozhovoru otevíráme s matkou téma, **jak dítěti vysvětlit, proč opustila domov a proč se s otcem rozchází.** Dítěti nikdy nelžeme, mluvíme pravdivě, jednoduše, bez přílišných detailů a volíme formu přiměřenou věku dítěte.² Jasně pojmenujeme a odsoudíme násilné chování otce. Nikdy ale nemluvíme špatně o otci jako o osobě. **Tento postup umožní dítěti zorientovat se v rodinné situaci a zároveň neohrozí zdravou identitu dítěte.** I přes celou řadu závažných problémů, se kterými se dítě i rodina potýká, je pro úspěšný začátek práce stěžejní zjistit, **co v rodině funguje, v čem je dítě dobré, co má rádo,** jaké jsou např. jeho oblíbené hračky, postavy z knih, seriálů či počítačových her.

Další část rozhovoru s matkou je zaměřena na **rodičovské dovednosti obou rodičů.** Ptáme se na obvyklou podobu trestů a pochval v rodině, vysvětlujeme, proč jsou fyzické tresty, obzvláště u dětí, které zažily domácí násilí a týrání, naprosto nevhodným výchovným prostředkem. Zajímáme se, jak z pohledu matky otec o dítě pečoval, zda má s dítětem společné zájmy, zda je jeho vztah k dítěti něčím specifický, případně odlišný od vztahů k ostatním sourozencům.

Návazným krokem v procesu mapování rodinné situace je práce s matkou na **časové ose**³. Tuto techniku při naší praxi používáme ke zmapování důležitých událostí v životě rodiny a pochopení příběhu, do kterého dítě vrůstá. **Časová osa nám tak pomáhá identifikovat a zvědomnit přítomná i latentní (transgenerační) vývojová i aktuální rizika vývoje dítěte a pochopit logiku chování uživatelky i jejích dětí.** Vzhledem k tomu, že se jedná o techniku na hraně terapie, je důležité konzultaci pozitivně uzavřít, pojmenovat otevřená terapeutická témata a domluvit se s uživatelkou, jakým způsobem je pro ni vhodné s časovou osou pracovat dále v rámci terapie. Obvykle na závěr uživatelka vymyslí pro svůj příběh název jako pro román či film.

2) U dětí předškolního věku se osvědčilo těžké téma zpracovat nejprve pomocí příběhu či pohádky

3) Jde o techniku MUDr. Vladislava Chvály a PhDr. Ludmily Trapkové používané v oblasti psychosomatické terapie, kdy se hledají souvislosti mezi významnými životními událostmi a vzniklými zdravotními komplikacemi.

Třetím krokem je již **přímá terapeuticko-diagnostická práce s dítětem**. Začínáme sezením se **scénotestem**. Scénotest je projektivní technika vycházející z terapie hrou. Tento způsob práce s dítětem je bezpečný a minimalizuje nebezpečí sekundární viktimizace dítěte při vyšetření. Dítě se nemusí k tomu, jak se cítí, co doma vidělo a jak vnímá rodinnou situaci vyjadřovat přímo a verbálně. **Může využít distanční prostor projektivní plochy a symbolických figurek a vyjádřit zde situace a témata, pro které jinak jen obtížně hledá slova.** Hra je pro děti přirozená, nezatěžuje je, baví je. Proces hrou navíc prokazatelně pomáhá spouštět sebeúdravné mechanismy dětské psychiky. Po úvodním diagnosticko-terapeutickém sezení se scénotestem obvykle děti chtějí stavět na kreativnější ploše pís-koviště “sand play therapy”. Tato technika vychází z obdobných principů jako scénotest, pro práci ale využívá širší, volnou sadu projektivních figur a předmětů a dává dítěti možnost tvarovat i podklad stavby z písku. Obě tyto techniky lze využít i v práci s dospělými.

Při práci s projektivními technikami⁴ je nutné být při vyhodnocování terapeutických sezení a formulování interpretačních hypotéz opatrný. **Pro relevantní závěry musí být hypotéza o chování a prožívání dítěte potvrzena výstupy z nejméně dvou technik** (zpravidla arteterapie, kresběného testu, scénotestu a “sand-play therapy” a dalších technik). **Nikdy neusuzujeme odděleně např. z jednoho obrázku či jedné stavby dítěte.** Důležité jsou pravidelné **intervize** všech pracovníků pracujících s dětmi, při kterých se do celkového obrazu skládají dohromady jednotlivé informace o chování a prožívání dítěte.

Důležitou součástí při mapování situace dítěte je **mezioborová spolupráce**. Velmi se nám osvědčilo pořádání **případových setkání** k situaci nezletilého dítěte. Setkání všech odborníků pracujících s rodinou za přítomnosti matky přispívá k rychlejší a jednoznačné výměně informací, efektivnímu sladění kroků a bývá významným motivačním a podporujícím činitelem pro uživatelku/matku dítěte. **Tato setkání probíhají bez účasti otce.** Přítomnost otce v našem zařízení není z bezpečnostních důvodů možná a domníváme se, že ani žádoucí. Zažité manipulativní a agresivní vzorce chování mezi rodiči blokují konstruktivní dohodu, rozbíjejí celé jednání a mohou být silně retraumatizující zkušeností pro oběť domácího násilí.

Při přípravě na vlastní tvorbu **individuálního plánu péče** pro nezletilé dítě utřídí pracovník všechny získané informace do **vyhodnocovací mapy**. Individuální plán péče pro dítě vytváříme vždy za aktivní přítomnosti matky⁵. Postup práce je obdobný jako při strategickém plánování. Nejprve společně vytvoříme vizi, jak by rodina chtěla žít např. za 1, 2 či 5 let.⁶ Zaměřujeme se na témata – kde bychom chtěli žít, s kým, škola, práce, volný čas, jak bude optimálně vypadat kontakt s otcem, jaký bude vztah s ostatními členy rodiny atp.

Následně vytváříme **SWOT analýzu současné situace rodiny**. Ptáme se na silné a slabé stránky (v čem jsme dobří, co nám jde, v čem se potřebujeme zlepšit, co je třeba změnit), příležitosti (velmi často nabídky sociálních služeb a podpůrných a terapeutických programů, práce, škola, volnočasové aktivity) a ohrožení (nejčastěji soudy, dluhy, chování agresora). Z vypracované SWOT analýzy již jasně .....

4) S dvojnásobnou pozorností k vlastním projekcím, pokud pracujeme s dětmi ohroženými rodinným prostředím

5) Optimálně i za přítomnosti dítěte (pokud je kalendářní i emoční věk dítěte blízký deseti letům)

6) Časový horizont volíme individuálně podle možností a potřeb rodiny.

vyplývají **oblasti, které je potřeba řešit**. Zpravidla jde o psychickou stabilizaci dítěte a jeho další terapeutickou podporu, posílení rodičovských kompetencí matky, nalezení vhodné formy a rozsahu bezpečného kontaktu otce a dítěte atp. V těchto oblastech za využití SWOT analýzy jednoduše volíme konkrétní kroky k dosažení cílů.

Dvě kazuistiky pro ilustraci:

Kazuistika č. 1: I dvě hodiny mohou stačit

Matka (35 let) opustila svého manžela poté, co dlouholeté domácí násilí vyvrcholilo situací, kdy ji opilý manžel ohrožoval nožem. Odešla do Acorusu na utajený pobyt se svým 5ti-letým synem Honzou. Syn byl zvýšeně úzkostný, zamklý, odmítal jíst, nenavazoval příliš přátelské vztahy s ostatními dětmi, často trpěl bolestmi břicha. Matka na základě konzultace s pedagogickou pracovnící vyhledala pomoc dětské psychiatricky, která diagnostikovala u syna dětskou depresi a předepsala mu medikaci. Následně se začal otevírat prostor pro terapeutickou práci s Honzou, kdy se ukázalo, že jádro problémů s výživou má kořeny v raném traumatu, kdy matka byla otcem brutálně fyzicky napadena při kojení syna. Honzík navíc byl doma tím, kdo spal s matkou v jedné posteli, byl to on, kdo volal policii, když se bál o mámin život. Po třech měsících pobytu v azylovém zařízení Acorus se Honzův psychický stav stabilizoval a Honza se plně adaptoval na nové prostředí. V této době začal docházet na asistované setkávání s otcem. Honzík stále docházel paralelně na terapii se scénotestem a k dětské psychiatrice. I na základě výstupů z přímé práce s dítětem a na základě zpráv z asistovaného styku soud rozhodl o svěření syna do péče matky a o kontaktu otce a syna v rozsahu 2 hod. týdně ve veřejných prostorách. I přesto, že se otec se synem vidal nepravidelně a na krátkou dobu, některé pozitivní zážitky, jako třeba společná návštěva hokejového zápasu, v terapeutickém procesu povzbudily Honzovu fantazii, která začala na projektivní ploše scénotestu vytvářet kompenzační fantazie o skvělé psí dvojici otce a syna, kteří společně vždy porazí zlo

V RAKOUSKU PŘIPRAVUJÍ OBĚTI DOMÁČÍHO NÁSILÍ NA PRŮBĚH TRESTNÍHO ŘÍZENÍ POMOCÍ NÁZORNÝCH POMŮČEK – DŘEVĚNÝCH FIGUREK, KTERÉ ZNÁZORŇUJÍ POSTAVY U SOUDU. OBĚTI DOMÁČÍHO NÁSILÍ – ŽENA I DĚTI – SI DOSLOVA OSAHAJÍ SITUACI U SOUDU, ZVYKAJÍ SI NA VELKOU ZÁTĚŽ, KTERÁ JE U SOUDU ČEKÁ. VŠECHNY OTÁZKY SE SNAŽÍ PRODISKUTOVAT S PRÁVNÍKEM A PSYCHOLOGEM. ZKUŠENOST Z RAKOUSKA JE JEDNOZNAČNÁ: PŘI DOBRÉ PŘÍPRAVĚ ŽENY I DĚTI PAK JEDNÁNÍ U SOUDU LÉPE ZVLÁDNOU.

a ochrání důležité poklady. Po 1,5 leté práci je Honza bez medikace, zvýšená úzkostnost ustoupila, ve škole i v dětském kolektivu prosperuje dobře, zlepšily se i problémy s jídlem.

Kazuistika č. 2 – Iluze, ideály a díry v srdci

Třicetiletá matka tří synů (8, 6 a 4 roky) původem z menšího příhraničního města na severu Čech odešla po 10-ti letech z násilného vztahu s romským muzikantem. Její manžel propadl závislosti na toluenu a začal se žít organizovanou trestnou činností. Jeho rodina ji jako neromku nikdy nepřijala, muž ji neustále kontroloval, bral jí finance a opakovaně ji bil se stupňující se intenzitou, především do vlasové části hlavy, kde nebyla zranění vidět. Klientka nejprve od muže odešla do místního azylového domu, ale ani zde nebyla se syny v bezpečí. Vyhledala proto utajený pobyt v našem zařízení. Matka byla velmi motivovaná pro terapeutickou práci i práci se syny, přesto jsme nenašli způsob, jak zprostředkovat bezpečný kontakt otce a synů. Synové nevyjadřovali přání se s otcem potkat, nevzpomínali si ani v chráněném terapeutickém prostoru na žádné hezké zážitky s otcem, otec rovněž o kontakt se syny nejevil žádný zájem. Hrozilo velké riziko, že pokud se prozradí nové místo pobytu rodiny, budou její členové znovu ohroženi útoky nejen otce, ale i jeho širší rodinou. Společně s matkou a se syny jsme proto začali zpracovávat tzv. knihu identity, jde o techniku převzatou z oblasti pěstounské péče, kde byla postupně bezpečně zachycena a ukotvena témata jako menšinový původ synů a téma otce.

Použitá literatura:

Chvála, V. (1995): Časová osa – nový pohled na psychosociální souvislosti. Liberec: Kontext, XI, č.2, 1995, str.26-31.

Matoušek, O., Pazlarová, H. (2010): Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny. Praha: Portál.

Wünschová, P. (2013). Zkušenosti s domácím násilím v kontextu zneužívání návykových látek. Praha: Sananim -konference Rodina a drogy.

2.2 CENTRUM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB PRAHA – PORADNA PRO RODINU TRIANGL

Hana Dobešová, psycholožka, www.csspraha.cz

Případ Aničky

Paní Jana vyhledala Triangl na základě doporučení Intervenčního centra. Naše zařízení oslovila v lednu se žádostí o terapii pro svoji desetiletou dceru Aničku, která trpí úzkostmi a byla svědkem části incidentu napadení matky otcem. Protože se jednalo o dítě, proběhla nejprve vstupní konzultace s paní Janou a sociální pracovníci Trianglu. Paní Jana měla možnost podrobně popsat aktuální rodinnou situaci, potíže Aničky a se sociální pracovníci zformulovat zakázku pro terapeutickou práci s Aničkou. Paní Jana má ještě další dvě děti, čtyřletá dvojčata, pro která bude v budoucnu také možná chtít terapeutickou péči.

Z rodinné anamnézy vyplývá, že vztah paní Jany byl od začátku poznamenán žárlivostí manžela, který žárlil na kontakty p. Jany, včetně kamarádek. Paní Jana se postupně těchto kontaktů vzdala, přišla o kamarádky, aby byl doma klid. Po

přestěhování si našla nový okruh známých a znovu čelila žárlivým výstupům manžela, které se stupňovaly např. „nechtěným“ rozbitím telefonu své ženě. Zhruba před rokem přišla na manželovy opakované nevěry. V období Vánoc manžel paní Janu odposlouchával při telefonování s kamarádkou a vyslechl tak rozhovor o kamarádovi paní Jany. Ve stavu opilosti poté vyvolal několik hádek a potyček, při kterých rozbil rezervoár WC, opakovaně shodil před dětmi vánoční stromek, slovně paní Janě vyhrožoval a házel po ní různé věci. Zejména Anička byla z celé situace velmi rozrušená, bála se o matku a odmítala jít spát. Také paní Janu před otcem slovně bránila. Paní Jana ji ujistila, že situaci zvládne, a poslala děti spát, sama si pak lehla k nim do pokoje. Incident však pokračoval dalším napadením v noci, které tentokrát svou závažností přimělo sousedy k přivolání policie. Ta manžela na deset dní vykázala ze společného bytu. Paní Jana uvádí, že již dříve došlo k menším napadením ze strany manžela. Přesto se rozhodla vykázáni neprodloužit. Nynější situaci po návratu manžela vnímá jako relativně klidnou, ale napjatou, cítí dusno. Manžel verbálně sděluje lítost nad tím, co se stalo, a rád by situaci napravil, nechce o vztah s paní Janou přijít. Hrozí sebevraždou v případě rozchodu. Důvodem pro kontaktování Trianglu byl psychický stav Aničky, která zažívá opakované úzkosti a obavy z toho, že otec se znovu opije a situace se bude opakovat. Úzkosti jsou provázené silným třesem. U Aničky se také objevují výčitky, že matku dostatečně neochránila, přebírá zodpovědnost za vývoj situace. Paní Jana uvádí, že se jí Anička opakovaně ptá, proč se s manželem nerozejde. Případný rozchod je spojen s velkou obavou paní Jany, že situaci finančně nezvládne. Jako zakázku pro práci s Aničkou formuluje paní Jana poskytnutí prostoru Aničce mluvit o tom, co se doma stalo, případně hledat způsoby, jak zvládnout úzkostné stavy a agresivní výbuchy vůči mladším sourozencům.

Na prvním setkání s Aničkou věnujeme nejvíce času společnému představení a vzájemnému seznámení. Dozvídám se o Aničce, co má ráda a co ji baví, jaké je to ve škole a s kamarády. Postupně se od zájmů a volnočasových aktivit dostáváme k tomu, jaké je to doma. Anička nejprve mluví o sourozencích. O aktuální rodinné situaci se zatím nezmiňuje. Bavíme se o tom, proč přišla do Trianglu a zda má nějaké přání či cíl, ke kterému bychom společně měly postupně dojít. Anička opět hovoří o sourozencích, kteří ji dokáží často vytočit, až na ně křičí. Ráda by s tím něco udělala, ale neví jak, je těžké mít od nich klid. Jsou živí, vyžadují hodně pozornosti, umějí dobře provokovat. Zároveň je má ráda, pamatuje si, že si je moc přála. Jako druhou věc, která ji trápí, zmiňuje incident, který se stal, když byl táta opilý. Anička svými slovy popisuje, co se doma stalo. Říká, že táta mámu skoro zabil, že to bylo hrozné. Nyní má strach a často se klepe. Od malička slyší doma hádky mezi rodiči. Nyní mají novinku, rodiče se dohodli na tříměsíční odluce, otec se dočasně odstěhoval, poté se uvidí, co bude dál. Cítí úlevu, ale stále se vrací strach a třes těla. Cílem našeho setkávání by, dle Aničky, mohlo být naučit se ignorovat sourozence, najít způsob, jak se nenechat vytočit a také se zbavit svého strachu a třesu. Závěr setkání ještě věnujeme fantazijní představě začarované rodiny ve zvířata. Z představy vyplývá, že Anička má velmi dobrý vztah k mámě, kterou vnímá jako starostlivou a dobře pečující o členy rodiny, k tátovi přiřazuje poněkud zlehčující legrační představu. Vnímám to jako potřebu odlehčení, ponechání si otce jako bezpečné figury. Anička hezky mluví o všech členech své

rodiny, zároveň však dokáže říci, co jí na nich vadí, vidí jak pozitiva, tak negativa. Ptám se, zda by chtěla, abychom se nějakou dobu pravidelně vídaly a pracovaly na jejich cílech, Anička souhlasí. V závěru se tedy domlouvám s paní Janou na pravidelných setkáních s Aničkou 1× týdně, dle aktuálních možností. Pro paní Janu není úplně jednoduché nalézt čas na docházení, ale zařídí si to. Motivuji ji, aby také ona využila podpory individuální terapie.

Na příštím setkání Anička sděluje, že se má dobře, doma nejsou velké změny. Vypadá to však, že se rodiče rozvedou. Bavíme se o tom, co to znamená mít rozvedené rodiče, zda někoho z rozvedené rodiny zná a co si o tom myslí. Anička to vnímá jako dobré řešení, ale zároveň si to nedokáže představit. Dále pracujeme s projektivními obrázkovými kartami a dostáváme se znovu k tématu strachu. Povídáme si o tom, z čeho všeho má Anička strach, jak se u ní strach projevuje a co by jí v situacích, kdy se bojí, mohlo pomoci. Největším strachem je obava o zdraví a bezpečí mámy. Přetrvává strach, že táta mámě ublíží, Anička velmi citlivě vnímá změny máminy nálady a dokáže poznat, co se s ní děje. Zvláště citlivě reaguje na situace, kdy slyší, že rodiče spolu telefonují a nejsou ve shodě. Také jí vadí situace, kdy se jí táta doptává na mámu. Domlouváme se s Aničkou, že v závěru setkání poprosíme mámu o to, aby jí neříkala o sporech s tátou, a o totéž poprosila jeho, a také aby nedávala před Aničkou najevo zklamání či rozlobení po telefonátech s manželem. Paní Jana souhlasí a slibuje, že to zařídí. Anička tátu nevnímá jako ohrožujícího pro sebe nebo sourozence, naopak mluví o jejich hezkém vztahu a častých telefonátech mezi nimi.

Na následujícím setkání je na Aniče znát úleva, dohoda o tom, aby byla mimo spory rodičů, funguje. Neví o tom, že by se teď něco dělo, věří ale, že kdyby nastalo něco vážného, poznala by to. Setkání se celkově nese v odlehčeném duchu, povídáme si hlavně o tom, co Aničku baví. Také se objevuje potřeba trávit více času s mámou, mít ji chvíli jen pro sebe. Na konci setkání paní Janu společně vyzýváme k tomu, aby něco s Aničkou podnikly bez mladších sourozenců.

Další setkání je po delší době, mezitím proběhly prázdniny. Anička vypadá spokojeně, má spoustu zážitků. Hrajeme hru, kterou přinesla – vyprávění příběhů dle symbolů na kostkách. Poté ještě vytváříme několik příběhů z obrázkových karet, kde Anička i přes náhodný výběr obsahově zvláštních karet vytváří výrazně pozitivně laděné příběhy. Také si pro sebe našla novou strategii, jak se bránit zahlcování pocity ohledně telefonátů mezi rodiči. I když cítí zvědavost, více jí vyhovuje nevědět, co se děje, nesnaží se zjišťovat aktuální vývoj. Paní Jana prosí o terapeutické setkání s mladšími sourozenci, cítí potřebu, aby s nimi někdo promluvil a zhodnotil jejich psychický stav. Slibuji, že domluví setkání s kolegyní.

Na následující setkání přijíždějí všichni společně. Znovu se tím otvírá téma – „jak vycházet se sourozenci“. Dávám Aniče prostor pro vypovídání se. Anička tuto možnost využívá a vypráví různé situace, jak je to se sourozenci těžké. Také zmiňuje stesk po tátovi, chybí jí jak on, tak jeho motivace ke škole a volnočasovým aktivitám. Dnes se poprvé výrazněji otvírá téma možné ztráty úzkého kontaktu s otcem, je znát lítost, Anička vidí tátu v roli otce jako jednoznačně pozitivní figuru. Setkání s mladšími sourozenci s kolegyní probíhá zčásti za přítomnosti paní Jany. Společně otvírají téma partnerského vztahu. Z rozhovoru vyplývá, že paní Jana z obavy, že by situaci finančně nezvládla, připouští možnost návratu manžela domů a společného soužití. Od terapeutky dostává podporu pro pro-

zkoumání svých pocitů a potřeb, společně docházejí k tomu, že bez terapeutické práce není návrat manžela možný. Paní Jana se pokusí zařadit párovou terapii v Intervenčním centru. Zároveň se s terapeutkou domlouvá, že prozatím není třeba s mladšími sourozenci terapeuticky pracovat, situaci obě děti prožívají v rámci svých možností zdravým způsobem.

V průběhu dalších setkání se opakovaně vynořuje téma strachu Aničky o mámu, který se stupňuje s přibývajícimi návštěvami otce doma. Anička má tendenci rodiče hlídat, neusne, dokud otec neodejde, po delší době zažila opět třes provázející strach. Mluvíme o tom, co by mohlo pomoci, prozatím je ale těžké najít fungující strategii. Téma strachu se objevuje i v jiných formách, například při práci s obrázkovými kartami. Využíváme toho k otevření tématu práce se strachem v bezpečnější zóně, než je téma strachu o blízké členy rodiny. Anička je otevřená, mluví o svých pocitech a je s nimi v dobrém kontaktu. Zároveň si začíná v průběhu setkání sama hlídat míru vyváženosti poměru mluvení o negativních a pozitivních věcech, chce setkání využívat také k tomu, aby sdělila, co je u ní fajn a co jí dělá radost. Opakovaně se také vrací téma, jak vycházet se sourozenci, zde Anička vnímá situaci jako čím dál náročnější. Od paní Jany mám informaci, že ona i manžel byli na individuální konzultaci v Intervenčním centru a čeká je první párové setkání.

S Aničkou pokračujeme v pravidelných setkáních. Více se dostáváme k Aničce samotné, méně se bavíme o tom, co se děje mezi rodiči. Anička začíná přinášet běžná témata dětí jejího věku – spolužáci, kamarádi, kluci, škola. Doma dostala trest za zamlčení úkolu do školy. Bavíme se o tom, co jí trest přinesl a jak do budoucna předcházet podobné situaci. Zdá se, že Anička respektuje trest, zároveň však mluví o poklesu motivace ve škole. Dříve ji ke škole hodně motivoval táta, nyní jí to chybí. s tátou má nyní méně častý kontakt, stále si volají, ale již ne každý den. Ptám se, zda se mezi nimi něco stalo, Anička to neguje. V závěru prosí paní Jana, zda by se mnou mohla mluvit o samotě. Sděluje, že se situace opět zhoršila, manžel zrušil párovou terapii a situace spěje k rozvodu. Dali byt k prodeji a podnikají kroky k rozchodu. Také mluví o zhoršení vztahu Aničky k sourozencům, vidí na ní podrážděnost a přetíženost v kontaktu s nimi. Aničce rozumí, dokáže se vžít do její situace. Vnímá, že ji sourozenci přetěžují, snaží se ji méně zatěžovat hlídáním. Trápí ji ale vyhrocování konfliktů mezi nimi a Aničkou, které často sklouzne do agresivní reakce. Zmiňuje také zhoršení vztahu Aničky k otci. Neví, že by se něco mezi nimi událo, zhoršení přisuzuje vlivu Aniččiny kamarádky ze školy, se kterou se, dle paní Jany, Anička identifikuje ve špatném vztahu k jejímu otci. O rozvodu zatím s Aničkou nemluvila. Téma blížícího se rozvodu rodičů přináší sama Anička o několik setkání později. Sice nemá přímé potvrzení ani od jednoho z nich, všímá si ale různých náznaků a ví, že se bude prodávat jejich byt. Zdá se, že začíná přijímat rozvod rodičů jako realitu. Vyjadřuje lítost a smutek nad tím, co se bude dít, na druhé straně vnímá, že by asi nebylo možné vztah rodičů napravit.

Terapeutická práce s Aničkou trvala od února do května a nadále pokračuje. V průběhu spolupráce bylo patrné, jak Anička citlivě reaguje na aktuální vývoj situace mezi rodiči, a to i pokud o něm není přímo informována, a zrcadlí jej ve svém prožívání. Odstup od dění a sporů mezi rodiči a také rozvíjející se terapeutický vztah postupně umožňuje hlubší terapeutickou práci s Aničkou a vytváří prostor pro její osobní témata.

2.3 STŘEP – ČESKÉ CENTRUM PRO SANACI RODINY

Věra Bechyňová, ředitelka, www.strep.cz

Martina Konvrzková, sociální pracovníce

STŘEP – České centrum pro sanaci rodiny je organizace, která uvádí od roku 1995 do praxe právo dětí spokojeně vyrůstat ve své vlastní rodině tak, že pomáhá jejich rodičům najít cesty, jak pro své děti vytvořit bezpečný a stabilní domov.

Cílem STŘEPu je umožnit dětem ohroženým zanedbáváním bezpečně a spokojeně vyrůstat ve svých rodinách a snížit počet dětí odebíraných z rodin prostřednictvím:

- Zplnomocňování rodičů, aby byli schopni reagovat na potřeby svých dětí, starat se o ně a chránit je. Práce s rodinami v následujících situacích: prevence odebrání dítěte z rodiny, v průběhu umístění mimo rodinu jako nástroj snižování deprivace dětí aktivizací rodičů (bezpečný a smysluplný kontakt, změny rodičovského chování), při návratu dětí do rodiny (práce na udržitelnosti kvality změn v rodině, aby nedošlo k dalšímu odebrání).
- Vytváření, rozvíjení a poskytování inovativních služeb a programů pro ohrožené rodiny a děti – sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, projekty zaměřené na činnosti sociálně-právní ochrany dětí.
- Dalšího rozvíjení činnosti prostřednictvím inovativních a metodických projektů v kontextu vývoje potřeb ohrožených rodin a dětí, legislativy, metodik a trendů v sociálně-pedagogické práci.
- Multidisciplinární spolupráce – rozvoj case managementu (případové konference, moderace případových konferencí, případové multidisciplinární porady atp.)
- Podporování myšlenky pomoci pro ohrožené rodiny s dětmi na úrovni legislativy, metodiky a praxe. Ředitelka metodicky spolupracovala s MPSV na legislativních změnách a tvorbě Národního akčního plánu do roku 2013, spolupracuje s MHMP, mj. jako členka Komise pro rodinnou politiku.
- Vytváření a realizace akreditovaných vzdělávacích programů, seminářů, workshopů, kulatých stolů.
- Poskytování metodických konzultací dalším organizacím.
- Publikační činnosti atp.

Konkrétně STŘEP nabízí rodinám spolupráci v následujících oblastech:

- Vývoj dítěte a podpora v péči o ně (porozumění potřebám dětí, nácvik činností podporujících vývoj dětí, zajištění bezpečného prostředí).
- Porozumění a rozvoje rodičovského chování v každodenním životě.
- Řešení výchovných obtíží dětí doma i ve škole.
- Plánování každodenního chodu rodiny (zabezpečení chodu domácnosti, péče o dítě odpovídající jeho věku a potřebám, příprava do školy).
- Podpora při sestavování a vedení rodinného rozpočtu a hospodaření s penězi.
- Podpora při řešení dluhové problematiky (komunikace s věřiteli, domlouvání splátkových kalendářů).
- Podpora kontaktu s dětmi umístěnými mimo rodinu (domlouvání a plánování obsahu návštěv v zařízení, příprava propustek dětí do rodiny).
- Doprovod na jednání s různými institucemi (škola, sociální odbor, úřad práce, dávkové oddělení, logoped, specializovaný lékař, azylový dům apod.)
- Zprostředkování kontaktu s dalšími odborníky a spolupráce s nimi.

Co můžeme a co nemůžeme:

- Nedoučujeme děti, ale můžeme zprostředkovat kontakt s organizací, která doučování poskytuje.
- Nehlídáme děti, ale můžeme pomoci se zorganizováním denního režimu.
- Neorganizujeme kroužky, ale pomůžeme najít a zajistit volnočasové aktivity pro děti v blízkosti bydliště.
- Nemůžeme zajistit bydlení, ale pomůžeme hledat řešení bytové situace (vyjednávání s majiteli bytů, s bytovým odborem, s azylovými domy).
- Nemůžeme půjčit ani darovat peníze, ale můžeme pomoci při hledání řešení finanční situace (sestavení rodinného rozpočtu, doprovod na dávkové oddělení, zprostředkování odborného finančního poradenství).

Další důležité informace:

- *Služby STŘEPu jsou pro rodiny zdarma.*
- *S rodinami se setkáváme po předchozí domluvě (kdy, kde, proč).*
- *S rodinami spolupracujeme na tom, na čem se společně domluvíme a co jim dává smysl.*
- *Neposkytujeme informace o spolupráci s rodinami bez jejich vědomí.*

Nabídka STŘEPu pro OSPOD:

- Poskytování sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi v péči OSPOD.
- Zařazení klientů OSPOD do programů na podporu rodiny, které jsou převážně motivačně a tréninkově zaměřené.
- Multidisciplinární spolupráce, vč. multidisciplinárního vyhodnocování situace dítěte a rodiny.
- Spolupráce při realizaci případových konferencí a účast na nich.
- Moderování případových konferencí.
- Zařazení jejich klientů do metodicko-rozvojových projektů, které jsou realizovány zpravidla z nadačních zdrojů.

STŘEP a rodiny, ve kterých se vyskytuje násilí/ovládání ve vztazích:

STŘEP se svými činnostmi přímo nespécializuje na řešení domácího násilí. Nicméně v jeho klientských rodinách se mnohdy vyskytuje více potíží, které mají dopad na kvalitu péče o dítě a celkovou situaci rodiny. Rodinám, ve kterých se vyskytuje násilí ve vztazích, může STŘEP nabídnout svou pomoc. Je nutné, aby se tak dělo v úzké spolupráci s OSPOD a dalšími organizacemi zaměřenými na oblast domácího násilí, např. Intervenční centrum, Acorus, Bílý kruh bezpečí. Hlavním kritériem pro práci STŘEPu s rodinou je bezpečí dítěte a ochota jeho hlavního pečovatele řešit negativní dopady násilí ve vztazích.

Jedná se např. o následující situace:

- Otec je pro domácí násilí ve výkonu trestu (VTOS), matka bez rodinného zájmu má v péči dítě/děti ohrožené různou mírou zanedbáváním péče.
- OSPOD má podezření na domácí násilí v rodině mezi partnery a na celkově rizikovou situaci pro děti. Nicméně by potřeboval bližší zmapování situace dětí a míry jejich ohrožení.
- Dítě vstupuje do role pečovatele/opatrovatele rodiče, který se pod vlivem závislosti chová násilně ke členům rodiny.

- V průběhu spolupráce se matka pracovníci STŘEPu svěří s tím, že ji partner bije nebo jí ubližuje. V takových případech jí pracovnice nabídne podporu v kontaktování relevantní organizace a doprovod.
- V průběhu spolupráce si pracovnice STŘEPu všimne známek domácího násilí v rodině. V těchto případech STŘEP hledá cestu, jak téma citlivě pojmenovat a nabídnout podporu.
- V případě přímého násilí na dítěti má STŘEP okamžitou ohlašovací povinnost.

Dalším organizacím a odborníkům obecně STŘEP nabízí:

- Multidisciplinární spolupráci
- Metodické konzultace (individuální i dlouhodobé)
- Akreditované vzdělávací programy

Záměrně uvádíme případovou studii, která ilustruje sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi rozšířené o metodicko-rozvojové činnosti, tak aby byly co nejvíce uzpůsobeny „na míru“ ohrožené rodině.

Případová studie - rodina N.

Úvodní situace v rodině

STŘEP kontaktoval rodinu N. na doporučení obvodního soudu. V době, kdy jsme rodinu poznali, bydleli ve společné domácnosti tři generace. Pětiletá Erika s dvouletým Kájou, jejich matka a babička s dědečkem. Babička měla Eriku svěřenou do péče, Kája byl v péči matky.

Babička zpočátku nerozuměla tomu, proč by měla se STŘEPem spolupracovat. Bylo potřeba jí přiblížit možnosti spolupráce na příkladech tak, aby pochopila, v čem může být užitečná pro ni i pro její vnoučata. Dále bylo potřeba se spojit s pracovníci OSPOD, která měla rodinu na starost a domluvit plán, aby nedocházelo k duplicitě činností a přetěžování rodiny.

Během prvních setkání jsme mapovali důležité informace pro práci s rodinou a její aktuální potřeby. Děti byly opožděné na vývoji, např. nerozuměly českým významům slov, neuměly držet tužku, kreslit, říkat říkanky, prohlížet si knížky. Doma neměly téměř žádné hračky. Babička zajišťovala jejich základní potřeby, činnosti podporující rozvoj dětí chápala jako něco, co ji „zdržuje v práci“.

Erika vyrůstala do osmi měsíců v kojeneckém ústavu, poté ji převzala do péče babička. Dívanka mluvila spíše romsky než česky, mezi vrstevníky moc nechodila, nenavštěvovala MŠ. Neznala názvy barev, zvířat ani číslic, nerozuměla významům českých slov.

Bylo třeba:

- Pracovat na rozvíjení řečových a předčtenářských dovedností.
- Zařadit pro Eriku přípravný ročník v ZŠ.
- Zajistit nabídku a výběr vhodných a rozvíjejících volnočasových aktivit.

Kája byl svěřen do péče matky, nicméně fakticky se o oba sourozence starala babička. Uměl říci pouze některá základní slova.

Bylo třeba:

- Pracovat na rozvoji dovedností adekvátně jeho věku.
- Výhledově zařídit MŠ.
- Vyřadit svěření do péče babičky.

Současně bylo nutné posílit babičku tak, aby chápala tyto činnosti jako důležité pro rozvoj a spokojenost obou dětí a aby je byla ochotna a schopna zařazovat do režimu běžného dne dítěte.

Matka dětí byla v období zahájení spolupráce v podmínce. Nařízenou spoluprací s probační a mediační službou však nedodržovala a tak reálně hrozilo, že půjde do výkonu trestu. V domácnosti babičky se později začala objevovat jen zřídkka.

Bylo třeba:

- Zabezpečit péči o obě děti tak, aby v případě, že matka nastoupí VTOS, nemusely do ústavní výchovy.
- Zároveň babička potřebovala podporu v tom, jak s dětmi o situaci hovořit a adekvátně jejich schopnostem porozumět situaci.

Po úvodních setkáních, kdy **babička** měla příležitost pochopit, jaké služby STŘEP poskytuje, nahlédla na benefity dobrovolné spolupráce. Důležitou roli v přijetí spolupráce hrál i fakt, že babička měla nízkou úroveň gramotnosti, velmi vítala možnost doprovázení na úřad a podporu při vyjednávání.

Bylo třeba:

- Zapojit babičku do rozvojových aktivit s dětmi a předškolních činností.
- Pomoci jí získat náhled na jejich význam.
- Zpřehlednit strukturu dne, aby rozvojové aktivity byla schopna několikrát v týdnu s dětmi opakovat.
- Pomoci při vyhledávání a zajišťování lékařské péče pro děti (praktický lékař, zubař).
- Zprostředkovat různé kontakty na úřadech, doprovázet ji na úřední jednání, na jednání v MŠ, ZŠ, posilovat ji ve vyjednávání potřebných záležitostí.
- Vyhledávat potřebné informace.

Průběžná práce v rodině

Jednou za tři měsíce jsme se společně se sociální pracovnící OSPOD sešli u rodiny a stanovili si společně další kroky podle aktuální situace. Konzultace v rodině probíhaly až na výjimky každý týden. Zpravidla jsme je dělili na dvě poloviny. Jedna část konzultace byla věnována rozvoji dětí. Sociální pracovníce STŘEPu nosila na konzultace nejrůznější pomůcky. U obou sourozenců se začínalo správným držením tužky a čaráním na papír. U Eriky byl pokrok výraznější, takže brzy společně s babičkou začaly kreslit jednoduché obrázky, geometrické tvary a kresbu postavy. Obě děti se učily pomocí pastelek poznávat barvy a rozpoznávat základní poměry (co je více, co méně, co je nahoře a co dole atp.). Erika si velmi oblíbila knížky, nejdříve jednoduché příběhy a říkanky, které společně se sociální pracovnící nejprve „četly“, později se obě děti učily příběh vyprávět vlastními slovy podle obrázků. Dívka byla konzultacemi nadšená, moc ji bavilo plnit různé úkoly a brzy si oblíbila několik příběhů a říkanek, které ráda opakovala. Svým nadšením babičku motivovala ke společným činnostem i mezi jednotlivými konzultacemi.

Druhá část konzultace bývala zpravidla zaměřená na pomoc babičce s různými záležitostmi spojenými s péčí o děti a chodem domácnosti. Šlo zejména o pochopení úředních postupů, podporu a doprovod při zařizování MŠ pro Káju a ZŠ pro Eriku, podpora při kontaktu s OSPOD a soudy, hledání lékařů pro děti apod.

V průběhu spolupráce babička získala do péče i vnučka. Pomáhali jsme také například zprostředkovat žádost o prominutí školkovného.

Ve spolupráci se sociální pracovnící OSPOD se podařilo pro Eriku najít kroužek zdarma, kde se jí velmi líbilo – mohla se zde potkávat s vrstevníky a společně zde tančili a zpívali. Zároveň bylo možné, aby Kája v době sestřina kroužku docházel taktéž bezplatně ve stejné budově do dětské herny, kde trávil čas v kolektivu přibližně stejně starých dětí.

Ukončení spolupráce

V době ukončení spolupráce začal Kája docházet do MŠ a Erika do přípravného ročníku v ZŠ. Erika pokračovala v docházení do hudebního kroužku, oba sourozenci přemýšleli o dalších kroužcích. Pro oba sourozence byla zajištěna lékařská péče v okolí bydliště. Spolupráce se sociální pracovnící OSPOD byla bezproblémová. S přípravou dětí do MŠ a ZŠ pomáhala babičce také nejstarší vnučka, která se zejména ke konci spolupráce účastnila konzultací zaměřených na rozvoj dovedností dětí a věděla tedy, jak a co s dětmi trénovat. V porovnání se začátky spolupráce se děti při práci výrazně rozvinuly, zklidnily a zlepšila se jejich koncentrace. Babička se také naučila zapojovat do rozvojových aktivit, všimnout si úspěchů dětí a pochválit je za ně. Do vyhodnocovací závěrečné zpětnovazebné konzultace byli zapojeni všichni členové rodiny.

2.4 KOLPING ÖSTERREICH

- AZYLOVÝ DŮM PRO MATKY S DĚTMI V MISTELBACHU

Marion Praschberger, www.kolping.at

Právo dítěte na život bez násilí stojí nad právem rodiče na kontakt s dítětem

V roce 2013 pobývalo v azylovém domě v Mistelbachu 23 dětí (13 dívek a 10 chlapců). Všechny přišly do azylu se svými matkami, které sem utekly před násilím v rodině. Děti často samy zažily bití, ponižování, sexuální zneužívání nebo byly svědky násilí na matkách.

Spoluprožívání násilí má těžké dopady na psychické prožívání dítěte. K nejčastějším symptomům, které se u dítěte projevují, jsou poruchy spánku, problémy s koncentrací, zvýšená přecitlivělost, hyperaktivita, omezení zájmů, snížení sebevědomí, introvertnost, pocit beznaděje, snížená schopnost herních dovedností, pocity viny a studu.

V azylovém domě doprovází děti při zpracování zkušeností s násilím dětská psychologička. V akutní fázi, v prvních dnech po příchodu do azylového domu, je z hlediska psychologické pomoci nejdůležitější emocionální stabilizace dítěte. Střední a dlouhodobé cíle jsou zpracování zkušeností s násilím a posílení osobnosti dítěte.

Dětem do 6 let a jejich matkám nabízí psychologička asistované herní aktivity. Psychologička si všimá dětí, které se v důsledku různých vlivů a traumatizujících událostí v rodině opoždují ve vývoji. Zpočátku děti pozoruje při hře, poté s vybranými dětmi provádí vývojové testy. Na základě výsledků psychologických testů stanovuje individuální plán rozvoje pro dítě. Plán sleduje potřeby dítěte po stránce jazykové, motorické a sociální. Důležité je, aby se pomoc dítěti neoustředila izolovaně jen na psychologickou podporu. Dlouhodobým cílem při práci psychologičky je vtáhnout matku do procesu všestranné podpory dítěti,

V RAKOUSKU DĚTI PŘIPRAVUJÍ NA DĚNÍ U SOUDU V PŘÍPADECH, KDY VYSTUPUJÍ JAKO SVĚDKY PŘI TRESTNÍM ŘÍZENÍ. KRIZOVÁ CENTRA PRO DĚTI, AZYLOVÉ DOMY I SPECIALIZOVANÉ PORADNY PRO DĚTI A MLÁDEŽ MAJÍ K DISPOZICI PUBLIKACI MILLI JE U SOUDU. SROZUMITELNÝM ZPŮSOBEM DÍVKA MILLI VYSVĚTLUJE SVÝM VRSTEVNÍKŮM, CO JE ČEKÁ PŘI SOUDNÍM JEDNÁNÍ, S KÝM SE POTKÁJÍ V JEDNACÍM SÁLE A JAK BUDE PROBÍHAT JEJICH VÝSLECH.

aby se změny přístupu k dítěti promítly do každodenního chování matky k dítěti. V roce 2013 využilo tuto službu 12 dětí s matkami.

S dětmi od 6 let se dětská psycholožka setkává každý týden individuálně v rámci hodin psychologicko-terapeutické podpory. V roce 2013 se této aktivitě zúčastnilo 11 dětí. V akutní fázi (první dny po příchodu do azylového domu) stojí v popředí zájmu psycholožky psychologická a fyzická stabilizace dítěte. K důležitým středním a dlouhodobým plánům v oblasti pedagogicko-psychologické práce v azylovém domě patří:

- Zpracování zkušeností s násilím
- Snížení napětí, zklidnění
- Posílení osobnosti dítěte
- Podpora při adaptaci na novou životní situaci
- Pomoc při vytváření nových vzorů a modelů chování
- Zpracování nových modelů pro řešení konfliktů
- Vědomé vyřazení zažitých, rodově podmíněných vzorců chování
- Integrace dětí cizinců a dětí se zvláštními potřebami
- Bezpečnostní plán a zpracování budoucnosti

- Krizová intervence
- Doprovázení na úřady a instituce
- Práce na vztahu s otcem (příprava asistovaných styků, zpracování zákazu kontaktů)

Se všemi matkami se dětská psycholožka schází jednou týdně při rozhovoru zaměřeném na výchovné poradenství. Psycholožka je pro matky oporou i při opatrovnických záležitostech u soudu a při jednání s institucemi v oblasti sociálně-právní ochrany dětí.

Psychologická práce s matkami:

- Reflexe nad chováním dítěte a rozbor interakcí matky s dítětem
- Reflexe zaměřené na kontakty s otcem
- Poradenské rozhovory
- Komunikace s institucemi (škola, mateřská školka, úřad pro děti, poradny)

Spoluprožívání násilí v rodině ovlivňuje děti emocionálně, sociálně a kognitivně. Proto musí probíhat podpora dítěte ve více rovinách současně – musí se co nejdříve pracovat na snížení napětí z toho, co dítě zažilo, ale zároveň dítě posilovat pro budoucnost, připravovat je na běžný život, na problémy, s nimiž se musí poprat, psycholožka hledá s dítětem nové vzory chování a nové jistoty.

Nejsilnějším parametrem úspěšnosti psychologické podpory je rostoucí sebedůvěra dítěte a jeho spokojenost. Celková pohoda dítěte se rychle projeví v rozhovorech s psychologem, ale především v každodenním chování a vystupování dítěte:

AZYLOVÝ DŮM KOLPING ÖSTERREICH V MISTELBACHU DĚTI PŘIPRAVUJE NA ASISTOVANÝ STYK A POSKYTUJE JIM DLOUHODOBOU PSYCHOSOCIÁLNÍ PODPORU.

- Mohou zase klidně spát, prospí celou noc
- Dělalí velké vývojové pokroky (začaly konečně mluvit...)
- Přestaly se pomočovat
- Opět rády a pravidelně navštěvují mateřskou školu nebo školu
- Úspěšně zakončily školní rok
- Začínají přibírat na váze
- Začínají důvěřovat svému okolí a navazují nové vztahy
- Mají nové kamarády, zapojují se spontánně do hry
- Postupně se buduje nový vztah k otci (v rámci asistovaných návštěv, které AD organizuje)
- Daří se jim zpracovat zažité události a nepro následují je traumatizující vzpomínky
- Roste jejich důvěra a jistota, nebojí se nových vztahů
- Mají více sebedůvěry – dokážou říct „NE“

V Rakousku se využívá v legislativě ochrana před domácím násilím od roku 1997 (pozn. red.: v ČR od roku 2007). V roce 2013 (tedy po 16 letech aplikace zákonů a jejich novelizací v Rakousku) jsme zaznamenali v azylovém domě v Mistelbachu určitou zvláštnost: několik násilných otců bylo umístěno do vyšetřovací vazby, protože byli označeni za nebezpečné pro své nejbližší okolí. Soudy s doporčením úřadů pro děti a mládež – zaměřenými na sociálně-právní ochranu – vydaly násilným osobám zákaz kontaktů s dětmi.

Před azylovým domem vyvstal nový úkol. Pro doprovázení dětí to znamená, že psycholog dítě nepřipravuje na styk s otcem a nevytváří pravidla pro setkávání jako doposud, ale především podporuje dítě při zpracování vztahu k otci. Děti nesou špatně představu, že je jejich otec exemplárním agresorem – „monstrem“. Taková situace je pro ně zraňující a těžce zpracovatelnou zátěží. Dítě si musí zpracovat a zařadit do svého vědomí brutální zážitky, které s otcem zažilo, musí se vyrovnat s tím, že otec spáchal zločin a nesmí je kontaktovat. Dítě pro zpracování této situace potřebuje dlouhodobou podporu profesionála.

Mnoho dětí hledá vinu v sobě za to, že byl otec agresivní a násilný. Cítí odpovědnost za jeho chování. K jejich přesvědčení je vede dlouhodobý každodenní strach z otce a jeho násilí, které musely s matkou snášet. Často se setkáváme s velmi agresivními dětmi z těchto rodin. Bývá to přetlak nezpracovaného násilí, které zažívaly, ale často je důvodem i to, že se v rodině nenaučily nic jiného než brutální násilí. Z rodiny si odnášejí agresivní vzorec chování. Některé děti jsou rozzlobené na matky a plně vzteku, že je nedokázaly ochránit před násilím a byly před otcem bezmocné. Při doprovázení v azylovém domě podporuje dětská psychologka děti v tom, aby hovořily o svých zážitcích a pocitech a postupně je zpracovaly. Snaží se jim předávat zdravé životní strategie a učit je novým způsobům chování tak, aby si uvědomily vlastní hodnotu. Tato cesta může vést k jejich vyrovnanosti a spokojenosti.

V mnoha případech se v rodinách událo tolik brutálního, že je jen obtížné začít znovu něco budovat. Pokud se zkušenosti s násilím staly pro dítě silně traumatizující nebo kontakty s násilným otcem nejsou možné ani za asistence odborníků, pak je třeba respektovat potřeby dítěte a nevystavovat ho dalšímu násilí. Povinností azylového domu je stát za dítětem a chránit ho před nebezpečnými kontakty s násilnou osobou. Právo dítěte na život bez násilí stojí nad právem rodiče na kontakt s dítětem.

2.5 ORGANIZACE THE HAVEN WOLVERHAMPTON

Gloria Pearce

Program „Who Cares For Me? - WC4M“ - Kdo se stará o mě?

Případová studie nezletilé osoby Jane

Klíčové faktory

- Matka a 4 děti, rodina žije s otcem, který je doma agresivní a kontrolující
- Jane je 16ti-letá dívka podporující matku a mladší sourozence (13 let, 11 let a 7 měsíců)
- Jane má spoustu pečovatelských povinností, žije v prostředí domácího násilí, které má dopad na její duševní zdraví
- Matka se cítí neschopna odejít kvůli manželovu dominantnímu chování
- Role a odpovědnost klíčových profesionálů a služeb, které podporují rodinu

GLORIA PEARCE NÁS PŘI PRACOVNÍ STÁŽI VE VELKÉ BRITÁNII SEZNÁMILA S PROGRAMEM WC4M, KTERÝ POSKYTUJE VELKOU PODPORU DĚTEM A MLADÝM LIDEM Z RODIN S DOMÁCÍM NÁSILÍM. TYTO DĚTI JSOU ČASTO PŘETÍŽENY PÉČÍ O MATKU-VĚTŠINOU OBĚŤ DN, OHROŽENÉ SOUROZENCE I CELOU DOMÁCNOST.

Pozadí

Jane se s projektem „Kdo se stará o mě?“ (WC4M) setkala díky doporučení své učitelky paní Adamsové. Paní Adamsová popsala Jane jako bystrou a schopnou mladou dívku, která miluje dramatické umění a herectví a ráda by své další vzdělání směřovala tímto směrem. Nicméně škola vyjádřila o dívku obavy, protože za posledních šest měsíců měla ve škole mnoho absencí. Důvodem byly její pečovatelské povinnosti a obava opustit nejmladší sestru (7 měsíců) kvůli probíhajícímu domácímu násilí (DN).

Během jedné vyučovací hodiny si učitel všiml (díky předchozím incidentům a znalosti situace u Jane), že se věci doma asi vyhroutily. Dívka byla mimořádně uzavřená a tichá, což pro ni nebylo typické. Učitel měl obavy, že se situace u Jane zkomplikovala. Na konci hodiny si s ní proto promluvil. Dívka přiznala, že již situaci doma nezvládá, protože se hádky a násilné incidenty ze strany otce stupňují a jejich průběh se zhoršuje. Otec se hádal s matkou během celého víkendu a požadoval na ní, aby si sehnala práci a pomohla mu se zabezpečením rodinných financí. Jane nechápala, proč otec na matku vyvíjí takový nátlak, když musí mít zároveň nad matkou neustálou kontrolu a moc. Ve skutečnosti by jí pracovat nikdy nedovolil.

Když se hádka vyhroutila a otec po matce hodil nějaký předmět a zvedl ruku, aby matku uhodil, odvedla Jane svou malou sestru do patra, protože nechtěla, aby toho byla svědkem. Stupňující se hádka a křik otce se však nedaly přeslechnout. V největším napětí sbalila Jane narychlo tašku, vzala sestřičku a chystala se odejít. V tu chvíli se ale vrátil domů její bratr, situace ho rozzlobila, sestře ale nakonec odchod z domova rozmluvil. Jane byla bezradná, protože si uvědomila, že vlastně neví, kam s malou sestřičkou odejít.

Oba bratři trávili hodně času mimo domov a často se dostávali do bitek s místními dětmi. Jane musela poté urovnávat jejich spory a problémy. Otec jejich chování souhlasně komentoval. Říkával, že to jsou „prostě kluci a musí být tvrdí“.

Vnitřně nemohla Jane pochopit, proč matka snáší agresivní chování otce a nechápala, proč předstírá, že se nic neděje. Matka nikdy nemluvila o tom, co se mezi rodiči dělo, a jen výjimečně vyhledala po útoku lékařskou pomoc, když se dcera vrátila ze školy a mohla pohlídat mladší sestru.

Ačkoli Jane cítila, že má z otce velký strach, nebylo to tím, že by ji fyzicky ubližoval. Přesto se ho bála a měla strach udělat cokoli špatně nebo ho jakkoli zklamat. Z pudu sebezáchovy se snažila mít ve škole vždy jedničky ve všech předmětech, jen aby byl otec spokojen. Dávala ve škole přednost předmětům, kterým přikládal význam její otec, ale které jí samotnou příliš nebavily. Tlak se neustále zvyšoval a Jane prožívala nepřetržitý stres z toho, jak se snažila skloubit školu se situací doma a svými pečovatelskými povinnostmi.

Jane učitelé řekla, že to, co se děje doma, je špatné, ale je schopna to vydržet, protože je na to zvyklá. Nechce ale, aby její sestra vyrůstala ve stejném prostředí a se stejnými pocity jako ona. Dívka připustila, že zatím nepotkala nikoho, kdo by ji ochraňoval nebo podporoval. Byla přesvědčena, že to, co se děje doma, je normální. Jane uvedla, že by šla jednou ráda na univerzitu, ale otec jí to vyčítá kvůli rodinné finanční situaci a klade na dívku mnoho povinností. Přitom ze všech problémů v rodině obviňuje matku. Jane se přiznala, že prožívá stres při představě, že by měla jít na univerzitu a ztratit z dohledu matku a malou sestru. Zároveň připouští, že nejtít na univerzitu není řešení, jelikož otec má od ní velká očekávání a byl by zklamán. Učitel doporučil Jane do programu WC4M – Kdo se stará o mě? Jane mu totiž sdělila, že se sice za situaci doma stydí, ale cítí, že by bylo užitečné si o tom s někým promluvit.

Podpora WC4M

Podle domluvy se pracovník programu WC4M měl s Jane setkávat ve škole během výuky. Nechtěla, aby otec věděl, že vyhledala pomoc a že s někým řeší to, co se děje doma. Pracovníci v programu posoudili situaci dívky a míru jejích pečovatelských povinností a začali hledat způsob, jak jí nejlépe pomoci. Prvořadým

úkolem každého pracovníka, který pracuje s dětmi a mladými lidmi zažívajícími domácí násilí, je zajistit jejich bezpečí.

Vyplněním dotazníku „Můj běžný den“ zmapovala Jane míru péče, kterou v rodině vykonává pro ostatní členy. Z odpovědí vyplynulo, že musí většinu času vést domácnost, vařit, uklízet, žehlit, také vychovávat oba bratry a sestru, doprovázet je do školy a vyzvedávat je po vyučování, navíc být v pohotovosti a emocionálně podporovat matku po incidentech s otcem. Jane také musela poslouchat časté otcovo mentorování a výčitky, že za všechny problémy může matka. To bylo pro dívku obzvláště těžké, protože si jasně uvědomovala, že matka nedělá nic špatného. Kontaktní pracovník z programu dívce doporučil, aby si v průběhu dne zapisovala, jak její pečovatelské povinnosti a život s domácím násilím ovlivňují každodenní život. Během sezení pak byla Jane schopna mluvit o tom, co si zaznamenávala a o věcech, které jí dělaly největší starosti.

Na co jsme se při setkáních s Jane zaměřili

Důležité bylo posilování sebeúcty a sebevědomí, vztahů se členy rodiny a soustředění na to, co se děje v dívčině těle při takové zátěži. Rozhovory se týkaly převážně dívčiny role v rodině jako hlavního pečovatele a nabídky pomoci, jak se vyrovnávat se stresem a úzkostí. Dívka získávala větší náhled na problematiku vztahů zatížených domácím násilím, s podporou pracovníka programu WC4M si vypracovala bezpečnostní plán a získala informace o službách, které by mohly pomoci jí i matce řešit současnou situaci. Workshopy, které Jane navštěvovala, byly zaměřeny na domácí násilí a na její pomoc a podporu v situaci, kdy fungovala v rodině jako pečovatelka. Pracovníci dívku odkázali na další organizace, které by jí i matce mohly pomoci, až skončí spolupráce s programem WC4M.

Nástroje monitorování

Pracovníci programu WC4M použili speciální dotazník⁷, aby zjistili posun situace, který u dívky nastal od zahájení spolupráce s WC4M. Vysvětlily Jane důvody, proč se dotazník vyplňuje, a seznámili ji s otázkami. Hodnocení otázek trval přibližně 10–15 minut. Zaměstnanci byli připraveni pomoci Jane s vysvětlením zadání, ale otázky mohli jen parafrázovat a museli si dávat pozor, aby jejich interpretace neovlivnila dívčiny odpovědi. Otázky se týkaly hlavně tématu sebeúcty, emocionálního zdraví, schopnosti navazovat vztahy, rodiny, komunity, školy a životní spokojenosti. Jane byla požádána, aby si v průběhu projektu opakovaně porovnávala původní odpovědi s aktuálními pocity a byla upozorněna, že s ní všechny změny budou prodiskutovány na závěr projektu.

Hlavní cíle a touhy

Jane byla požádána, aby nakreslila nebo napsala, co by ráda dělala za 10 let. To mohlo být cokoli – studium na univerzitě, vysněná práce, realizace zájmů a přání, popis míst, která by ráda navštívila apod. Toto cvičení mělo Jane umožnit, aby si vytvořila plány do budoucna a zaměřila se na něco pozitivního ve svém životě, nad čím bude mít kontrolu.

Klíčový pracovník věděl, že Jane získá možnost setrvat v programu WC4M, aby mohla čerpat širokou podporu s ohledem na možnosti studia na univerzitě

.....

⁷ <http://www.well-beingmeasure.com/>

a udržení stávajícího studia na Tile Hill Wood School. Praktická podpora a služby byly nabídnuty i matce a sourozencům, aby dívka mohla odejít na univerzitu a zmírnily se u ní pocity úzkosti a stresu.

Sociální pracovníci z péče o dítě byli přesvědčeni, že by Jane měla méně starostí, kdyby matka přijala nabízenou pomoc. Byla jí nabídnuta podpora, ale zároveň bylo ponecháno na ní, zda nějakou pomoc využije.

HEIDI CRAMPTON Z ORGANIZACE CAF/CASS S NÁMI PODROBNĚ PROBRALA KAZUISTIKU OHROŽENÝCH DĚTÍ V RODINĚ S DOMÁCÍM NÁSILÍM A DOTAZNÍK, S NÍMŽ LZE PŘESNĚJI URČIT MÍRU RIZIKA PRO DÍTĚ V TAKOVÉ RODINĚ.

Podpora matky

- Matka může dostat doporučení na komunitní služby v dané oblasti, mohla by také využít poradenství nebo právní podporu
- Může být zapojena do programu Freedom, aby získala náhled na život s dominantním mužem. Pokud by zapojení do programu bylo náročné, může si prostudovat knihu „Living with a Dominator“ – Život s dominátorem/násilníkem
- Mladší bratři se mohou každou sobotu účastnit setkání v programu o pozitivním hraní, tím budou mít méně volného času na bitky s místními dětmi
- Matka se nejmladší sestrou dostala nabídku navštěvovat Dětské a rodinné centrum a zúčastnit se speciálního programu na posílení rodičovských dovedností
- Matka také může využít službu, která jí poskytne finanční poradenství a doprovázení. Naučila by se lépe zvládat rodinné finance a hospodařit s nimi. Dozvěděla by se také, co je to finanční zneužívání.
- Matka i Jane mohou navštívit webové stránky THW (Tile Hill Wood) a získat další informace o dopadech domácího násilí, bezpečnostním plánu, o výzkumech a zprávách atd.
- Jane si také může stáhnout bezplatnou aplikaci o domácím násilí do svého mobilu a mít tak neustálý přístup k užitečným informacím.

Závěr kazuistiky

Ačkoli Jane poskytla pomoc a podporu škola a vnímaví učitelé, byla nasměrována na další specializovanou pomoc. Nebylo v silách školy, aby zajistila specializovanou podporu pro dívku, jejíž hlavní náplň je péče o rodinu s domácím násilím, zejména o matku a tři sourozence.

Jane si během jednoho sezení uvědomila, že ačkoli je na situaci doma zvyklá, neví, jak dlouho ještě bude schopna tuto situaci snášet a byla ráda, že byla zařazena do programu WC4M.

Dívka má nyní pocit, že má kontrolu nad některými oblastmi svého života a může se vrátit k aktivitám, které odpovídají jejímu věku a zájmům. Porozuměla tomu, že může péči o sourozence přenechat rodičům, kteří mají odpovědnost za výchovu dětí a povinnost vůči nim.

Jane věděla, že věci doma nejsou v pořádku. Nyní ale cítí, že podpora programu ji zbavila velké zátěže a lépe rozumí, co je domácí násilí a zneužívání. Nové znalosti a informace ji posílily. Ví, že existují místa, kde jí mohou pomoci a respektují tempo, s nímž se snaží o změnu svého chování a řešení situací. Důležité je, že Jane nyní ví, že násilné výbuchy otce nezavinila ona ani matka.

Jane je nyní schopna rozpoznat, kdy už situaci nezvládá dobře a je toho na ni zkrátka mnoho. Má dostatek sebedůvěry na to, aby kontaktovala další služby, které jí mohou pomoci.

Poznámka - Všechna jména a další identifikující detaily v příběhu byly změněny tak, aby byla ochráněna anonymita rodiny.

3. POMOC PŘI ZVLÁDÁNÍ AGRESE

3.1 LIGA OTEVŘENÝCH MUŽŮ LOM – MUŽI A NÁSILÍ V RODINĚ

Tereza Herdová, koordinátorka kampaně

Bílá stužka – Muži proti násilí na ženách a dětech, www.ilom.cz

Práce s muži - původci násilí v rodině

Jakožto iniciativa zaměřená na muže se Liga otevřených mužů (LOM) zabývá prevencí násilí v rodinách, jehož původci jsou muži. V souladu s mnoha odborníky vychází z toho, že u naprosté většiny agresorů je násilné chování naučené, účelné a záměrné, a jako takové jej lze změnit. LOM mužům, kteří nezvládají svou agresivitu a konflikty ve vztazích s partnerkami a dětmi řeší násilím, poskytuje bezplatné anonymní poradenství (internetové i přímé), je také patronem mezinárodní kampaně Bílá stužka v ČR⁸. Oblíbené mezi rodiči a odborníky pracujícími s dětmi jsou také kurzy nazvané „Agrese je O.K.“, které se zaměřují na zvládání a kultivaci agrese u dětí a dospívajících kluků. Téma mužské síly a násilí ve vztazích je také jednou z důležitých oblastí, kterým se věnují mužské skupiny, pořádané LOM.

Působení na původce násilí není dosud v České republice příliš rozšířené, jakoliv v zahraničí patří tyto služby k standardnímu komplexu přístupů k násilí

.....

8) Viz <http://www.muziprotinasili.cz>

v rodině. V ČR se ve většině případů odborná terapeutická pomoc a sociální práce zaměřují na důsledky násilí v rodinách a na oběti násilí – v podobě služeb pro oběti domácího násilí nebo terapie týraných a zanedbávaných dětí. Služby pro oběti násilí a jejich děti jsou samozřejmě nezbytné, protože bezpečí a důstojný život pro ty, kdo násilím trpí, stojí na prvním místě. Je tedy dobře, že jsou v dnešní době široce dostupné. Zaměření na násilí v rodinách působením na jeho původce je ale klíčové pro prevenci stupňovaného a opakovaného násilí, protože pracuje s příčinou problému.

Dalším důležitým prvkem prevence domácího násilí je prevence násilí na dětech včetně podpory výchovy bez tělesných trestů. Oba typy agresivního chování spolu souvisí: při nedostatečné prevenci se dále reprodukuje v mezi-generačním cyklu násilí. Odborné studie se shodují v tom, že děti vystavované násilí ze strany rodičů mají mnohem větší předpoklady, že tyto vzorce chování přijmou za vlastní i v dospělosti. Samy se pak stávají rodiči používajícími nepřiměřené tělesné tresty, jsou častěji původci násilných trestných činů, mimo jiné i domácího násilí na partnerce či partnerovi, mají větší sklony i k dalším formám patologického chování (zneužívání návykových látek apod.), nebo naopak internalizují násilí na nich páchané tak, že se snadno i v dospělosti stávají oběťmi násilí.⁹ Muži, kteří byli v době dospívání bití, prokazatelně bijí své ženy čtyřikrát častěji než muži, kteří vyrostli bez tělesných trestů. Historie pachatelů násilných trestných činů ukazuje, že většina vyrůstala v násilném prostředí.

Muži a agresivita

„AGRESIVITA JE POSTOJEM K ŽIVOTU, KTERÝ BURCUJE, AKTIVIZUJE A MOTIVUJE. ... SPRÁVNÁ MÍRA AGRESIVITY ZA PŘÍHODNÝCH OKOLNOSTÍ ZNAMENÁ POLOVINU ÚKOLU.“

Moore, R., Gillette, D.: Král, válečník, kouzelník, milovník aneb o mužské psychice. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2001., s. 70

Agresivita sama o sobě může být zdrojem energie, která umožňuje „přímý pohyb vpřed“: Něco udělat, vykonat, dotáhnout, změnit, prosadit, dokončit. Může být také nebezpečná, pokud vede k násilnému jednání vůči druhým. Vztek sám o sobě není špatný, pomáhá nám dosáhnout svých cílů a překonávat překážky. Vztek a následné uvolnění frustrace v konfliktu v některých lidech dokonce vyvolává příjemné pocity. Snadno také ale způsobí problémy, když nás ovládne. Při nekontrolovaném uvolnění vzteku v konfliktu obracíme svou energii často proti jiné osobě, naopak potlačovaním své agrese škodíme sami sobě a nahromaděné emoce se mohou později projevit s větší intenzitou.

Muži jsou hlavními původci fyzického násilí na ženách, dětech i jiných mužích. Muži se proto potřebují naučit zacházet se svou silou. Jinak se ocitnou na kolotoči nevládnuté agresivity, která může mít různé formy – od sebepoškozování po domácí nebo veřejné násilí. Domácí násilí tedy není záležitostí žen, jak je často veřejností chápáno, ale také (a především) záležitostí mužů. Těch, kteří se násilí dopouštějí, ale i jejich přátel, kolegů a ostatních mužů, kteří o násilí vědí a nijak proti němu nezasáhnou.

• **Muži jsou otevřenější a násilněji agresivní než ženy:** Některé výzkumy¹⁰ ale ukázaly, že ženy nejsou nutně méně agresivní, jen svou agresivitu projevují méně otevřeně (např. verbálně).

9) Srov. např.: E. G. et al., eds.: World report on violence and health. Geneva, WHO 2002.

10) Srov. http://en.wikipedia.org/wiki/Sex_differences_in_crime

- **Muži používají fyzické násilí více než ženy**, jak ukázalo mnoho studií¹¹: Mužská agrese roste v závislosti na stresu a sociální úzkosti. U mužů s většími sociálními dovednostmi je také nižší výskyt agresivního chování než u mužů s menšími sociálními dovednostmi.
- **V České republice mezi pachateli trestných činů převládají u všech početnější zastoupených činů muži, mezi oběťmi jsou to (až na vraždy a loupeže) ženy.**¹² Tento poměr je zvlášť patrný u násilných trestných činů: např. u vražd byl v roce 2011 poměr odsouzených pachatelů mezi muži 80 %, u ublížení na zdraví 91 %, u loupeží 93 %.

- **V naprosté většině případů fyzického domácího násilí jsou pachatelé muži a oběti ženy:** Více než 90 % obětí domácího násilí jsou ženy¹³, více než třetina žen v ČR zažila ve svém životě násilí ze strany svého partnera.¹⁴

Násilí není jednoduše pouze důsledkem jednoho vlivu – svůj podíl na něm má společnost, bezprostřední okolí násilníka, jeho osobnost, výchova, zkušenost s řešením konfliktů násilím v rodině v dětství, předsudky a přesvědčení o vlastní nadřazenosti nad partnerkou, frustrace z nenaplněných očekávání a potřeb, alkohol... a do jisté míry i chemie. Muži produkují 25× více testosteronu než ženy, nejvíce kolem 18-25 let (kdy jsou také muži nejagresivnější). I když se může zdát, že jsou muži násilní v důsledku větší produkce testosteronu, není to tak jednoduché. Většina mužů konflikty násilně neřeší. Násilníci jsou za své chování zodpovědní. Tvrzení, že si „nemohou pomoci“ – je jen výmluva. Produkce testosteronu je jen jedna z mnoha okolností, se kterými musí muž počítat, když chce zvládat svůj vztah bez násilí. Okolnosti a příčiny násilného chování jsou někdy pestré, přesto ale násilí není nevyhnutelné ani omluvitelné.

Nedílnou součástí prevence násilného chování u mužů je i práce s agresí u kluků. Michal Vybíral, terapeut LOM, který vede kurzy „Agrese je O. K.“, doporučuje nepotlačovat agresivitu u dětí, dovolit jim hrát si na bojovníky, zápasit apod., aby svou sílu a emoce mohly zažít a naučily se je zpracovat. Kluci potřebují testovat fyzickou sílu a hranice přijatelného chování, učí se tím nenásilnému řešení konfliktů. Nejlépe se tomu naučí při nestrukturované hře se svými vrstevníky, která má i socializační přínos – děti se díky hře učí ovládat své emoce a uvědomovat si emoce ostatních. Mohou si zkusit své reakce na situace a brát na sebe různé sociální role.

„POROZUMĚNÍ VLASTNÍ AGRESI JE DŮLEŽITÉ PRO ROZVOJ A ZVLÁDÁNÍ MNOHA KOMUNIKAČNÍCH A SOCIÁLNÍCH KOMPETENCÍ. TÉMATA SPOJENÁ S AGRESÍ MNOHÉ CHLAPECE FASCINUJÍ, A CHTĚJÍ SE VĚNOVAT AKTIVITÁM, KDE JE OBSAŽENA. POKUD SE SETKÁTE S AGRESÍ U DĚTÍ, ZAMEZTE JEJÍM NEBEZPEČNÝM PROJEVŮM A DEJTE JIM PROSTOR, ABY MOHLY POZNAT, JAK SVOU AGRESIVITU UŽÍVAJÍ A JAKÉ POTŘEBY SE ZA JEJÍMI PROJEVY SKRÝVAJÍ.“

Michal Vybíral, LOM

.....

11) Srov. <http://en.wikipedia.org/wiki/Aggression#Gender>

12) Zdroj ČSÚ: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_uvod,

http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-16

13) Zdroj ČSÚ: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_pojmy_nebo

<http://tra.europa.eu/en/press-release/2014/violence-against-women-every-day-and-everywhere>

14) Např. podle Pikálkové, S. Mezinárodní výzkum Násilí na ženách Sociologický ústav AV ČR, 2003.

Dostupné online z:

http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/200_04-2%20opr%20formatovany%20text%204%20pro%20tisk.pdf

Poradenství poskytované násilným osobám, zejména mužům, směřuje k následujícím změnám ve vnímání sebe sama a svých vztahů:

- 1) Jsem odpovědný za své násilné chování.
- 2) Připouštím, že svou agresivitu špatně zvládám.
- 3) Učím se respektovat ženy a vychovávat děti bez násilí.
- 4) Učím se nemít ve vztahu přehnaná očekávání, abych se vyhnul frustraci a z ní plynoucího násilného chování.
- 5) Nevyhýbám se vyjadřování svých emocí, nedusím je v sobě, umím svůj vztek přijatelně projevit.
- 6) Vím, co můj vztek spouští a čím ho mohu sám zmírnit (omezím alkohol, sportuji, víc odpočívám, lépe komunikuji své potřeby apod.)
- 7) Při konfliktech se neuchyľuji k násilí - nepřináší řešení problému v mém vztahu k partnerce nebo dětem.

Kontakt

Bezplatná anonymní poradna pro ty, kdo obtížně zvládají svou agresivitu ve vztazích: <http://www.muziprotinasili.cz/poradna/jak-zvladat-agresi>

- Nezvládám konflikty v rodině bez agrese?
- Řeším neshodu s partnerkou nebo výchovu dítěte násilím?
- Nevím si rady s výchovou dětí, mám pocit, že mi přerůstají přes hlavu?
- Chci s tím něco udělat a pracovat na zlepšení svých vztahů?

Na dotazy odpovídá Mgr. Michal Vybíral, lektor LOM a poradce v oblasti komunikace, řešení konfliktů a práce s agresí.

Koordinátorka kampaně Bílá stužka - Muži proti násilí na ženách a dětech:

Mgr. Tereza Herdová, tereza.herdova@ilom.cz

Web Bílé stužky: <http://www.muziprotinasili.cz>

Web Ligy otevřených mužů: <http://www.ilom.cz>

3.2 SOS CENTRUM DIAKONIE – STOP NÁSILÍ VE VZTAZÍCH

Helena Šašková, vedoucí, www.diakonieccc.cz

Proč v krizovém centru pracujeme s agresí ve vztazích?

Diakonie ČCE – Středisko křesťanské pomoci SKP v Praze, SOS centrum začalo svou činnost v létě 1989 v evangelickém kostele u Salvátora. V tomto období skupina dobrovolníků z různých oborů poskytovala poradenství osobám v tíživé životní situaci. V roce 1992 skončila tato čistě nadšenecká fáze, SOS centrum se stalo součástí Střediska křesťanské pomoci v Praze a jeho služby se stále více profesionalizovaly.

Jak se přihodilo, že krizové centrum překročilo hranice krizové intervence a začalo od roku 2009 pracovat s „agresory“? V té době, když se na nás obrátila oběť domácího násilí, odkázali jsme ji na specializovanou službu, ale čím dál výrazněji jsme si uvědomovali, že to problém agrese ve vztahu dlouhodobě nevyřeší. Oběti se často vracely do společné domácnosti s agresorem, někdy se odhodlaly a řešily svou situaci rozvodem. Bohužel následující partner se často choval jako ten pře-

dešlý a opuštěný agresor si znovu našel partnerku, ke které se choval dle zažitého scénáře.

Protože specializovaná pomoc určená agresorům byla v té době ve svých počátcích, začal se tým SOS centra tématem zabývat systematictěji. Při hledání informací jsme se dozvěděli o projektu týmu vedeného forenzním psychologem K. Netíkem „Péče o pachatele domácího násilí (screening, osobnost, terapie).“¹⁵ Výstupem jejich práce bylo mimo jiné i vyškolení 20 psychologů a sociálních pracovníků z věznic, intervenčních center, manželských a rodinných poraden a krizových center pro realizaci programu pro pachatele domácího násilí. Kurz probíhal na přelomu let 2007 a 2008 a za SOS centrum jej absolvovala J. Čierná, ale také J. Hrubý, který se později stal externím členem týmu.

Na potřebu pracovat s násilnou osobou zareagovalo MV ČR a vypsaló grantové řízení, díky němuž jsme v roce 2009 zahájili projekt „Stop násilí ve vztazích“.

Východiska pro práce s agresivitou ve vztazích na půdě SOS centra

Na počátku práce se manželé Netíkovi pokusili formulovat odpověď na otázku „Co nám brání chovat se bezohledně, agresivně, ubližovat blízkým?“ a došli k odpovědi, že to je:

- sebeúcta,
- vztahové emoce – soucit, láska, empatie
- a vnější omezení – strach z odvety, trestu...

Na druhou stranu neagresivní jednání je podle nich usnadněno:

- vědomým rozhodováním,
- odpovědností a jasnými preferencemi
- sociálními dovednostmi.

Posílení těchto kvalit u agresivní osoby se stalo cílem programu, individuální, párová a skupinová terapie pak způsobem, jak cíle dosáhnout.

Program Stop násilí ve vztazích v roce 2014

Od počátku naší práce došlo k mnoha významným změnám. Práce s agresivní osobou pro řešení problému došla svého uznání na odborné půdě a věnují se jí různé instituce. Změnil se slovník a v mnohém i způsob přemýšlení o problému. Dříve paušálně používané „domácí násilí“ se začalo rozlišovat podle různých kritérií. Podle kritéria vyváženosti rolí můžeme rozlišit 3 typy násilí v rodině.

- **O partnerském násilí** mluvíme tam, kde dochází ke střídání role *osoby dopouštějící se násilí* a *osoby ohrožené*,
- **domácí násilí** naplňuje obecně známá kritéria dlouhodobosti, stupňování agrese a typického rozdělení rolí na osobu násilnou a ohroženou.
- Jeho nejtěžší formou je tzv. **intimní terorismus**.

Toto rozlišení je pro naši práci důležitým vodítkem, jelikož práci s párem zahájíme pouze tehdy, pokud jsme si jisti, že nejde o intimní terorismus z důvodu reviktimizace osoby domácím násilím ohrožené.

.....

15) Netík, K., Netíková D., Voňková J., Blatníková Š: Program terapie partnerských agresorů. Studijní text k výcviku, Praha 2008

V loňském roce jsme navázali spolupráci s kodaňskou organizací Askovfonden, která realizuje projekt Dialog mod Vold (Dialogem proti násilí). Našli jsme mnoho společného a sdílíme jejich krédo, že za násilí je odpovědný pouze násilník, ale za eskalaci konfliktu jsou odpovědni oba. Proto jsme v současnosti zaměřili naši pozornost na práci s párem. Vedle tradiční párové terapie chceme zavést skupinovou práci s páry, protože podle zprávy týmu S. M. Stithové, sdílení zkušeností mezi těmi, kteří bojují se svými nejbližšími, se pozitivně projevuje výrazně nižším opakováním násilného chování po absolvování programu. „Opakování násilného chování u mužů v období 6 měsíců po multipárové terapii bylo významně nižší v porovnání s páry, které absolvovaly klasickou párovou terapii (25 %), i ve srovnání s kontrolní skupinou (66 %),“ uvádí zpráva¹⁶.

Do programu v našem projektu Stop násilí ve vztazích mohou být zařazeni/y:

- muži a ženy nad 18 let,
- páry, u nichž nedošlo k ohrožení na životě,
- páry, u nichž párová setkání neohrožují soužití (neeskalují konflikty), ale naopak napomáhají vzájemnému pochopení a nalezení nových způsobů chování.

Naopak, program není určen pro osoby závislé na alkoholu či psychotropních látkách.

Klienti přicházející dobrovolně nás nejčastěji kontaktují e-mailem. Někdy nám píší blízcí, kteří jsou svědky agrese, nebo i osoba ohrožená. Uvědomujeme si, jak jsou anonymita a příležitost pečlivě zformulovat sdělení pro tyto klienty důležité. Protože virtuální prostor je v tomto ohledu cenným spojencem, chtěli bychom do budoucna rozšířit tuto možnost o chatovou komunikaci s klienty. Na druhou stranu klienti, kterým je náš program doporučen a někdy nařízen, nás častěji kontaktují telefonicky. Zřídili jsme helplinku, na které slouží pracovníci dobře obeznámení s principy programu a s vhodnými komunikačními vzorci.

Program má oproti původnímu modelu prodlouženou motivační fázi, protože vedle dobrovolně přicházejících osob, se k nám páry či násilné osoby častěji dostávají prostřednictvím Probační a mediační služby PMS nebo OSPOD. I když je práce cílena na páry, v této motivační fázi k nám mohou přijít i jednotlivci, kteří se dopouštějí násilí. Pokud nežijí v páru nebo není vhodné, aby se jako pár do programu zapojili, mohou vstoupit do individuální či skupinové terapie „agresorů“. Osoby násilím ohrožené odkazujeme na specializovaná pracoviště. V této fázi je prostor i pro diagnostickou práci (A. Derflová) s cílem charakterizovat skupinu klientů, kteří do programu přicházejí, pomocí škál osobnostního dotazníku PSSI. Efektivitu naší práce vyhodnotíme ve spolupráci s Katedrou psychologie Univerzity Karlovy (M. Niederlová).

Přístup párových terapeutek je inspirován prvky systemické terapie (precizní dojednávání zakázky, hledání zdrojů, důraz na výjimky, sledování naplňování zakázky). V současnosti dvě z terapeutek (A. Stodolová, M. Kopečková) procházejí výcvikem dynamicky orientované rodinné a párové terapie IPPART.

.....
16) STITH, Sandra M., Eric E. MCCOLLUM, Yvonne AMANOR-BOADU a Douglas SMITH. Systemic Perspectives on Intimate Partner Violence Treatment. *Journal of Marital and Family Therapy*. 2012, č. 38, s. 220–240. DOI: 10.1111/j.1752-0606.2011.00245.x.

Třetí do týmu je P. Králová s výcvikem v PBSP. Práce s multipárovou skupinou vychází ze systemického, na řešení orientovaného způsobu a povede ji autorka článku spolu s J. Hessounem. Skupina se bude setkávat ve 12-ti sezeních a zahájí v září 2014.

Celý tým se snaží získávat podněty a informace od kolegů ze zahraničí. V březnu terapeutky absolvovaly stáž v Oxleas Services – poradně pro rodinu, kde využily příležitost naslechnů práce s rodinou vedenou Jimem Wilsonem. Také se setkaly s prof. Arlene Vetere, odbornicí v oblasti domácího násilí. Podiskutovaly s ní principy, na kterých funguje program práce s násilnou osobou, do nějž klienti vstupují na základě rozhodnutí soudu či orgánu na ochranu dětí.

Děti bojujících rodičů

Děti jsou svědky v přibližně 90-ti % incidentů, k nimž mezi partnery dochází. Podle stanoviska Z. Bednářové, které zaznělo na odborném semináři k problematice domácího násilí, děti pak

- hledají vinu za konflikt v sobě,
- přejímají nízké sebehodnocení,
- svět pro ně není bezpečný a předvídatelný,
- trpí pocity odcizení, osamění,
- nemají důvěru v mezilidské vztahy,
- mají výchovné a výukové problémy¹⁷.

Když se snažíme motivovat rodiče ke změně, máme tyto dopady na mysl. Někdy se pár v průběhu terapie rozhodne k odluce či rozvodu. Ani pak naše úloha nekončí. Pokud nechtějí setrvat v párové práci, nabízáme jim individuální podporu či doporučujeme specializované organizace, protože komunikace mezi nimi rozchodem nekončí, jestliže spolu mají děti.

Skupina

Svébytnou a nezaměnitelnou úlohu při práci s osobami dopouštějícími se domácího násilí má na půdě SOS centra skupinová terapie, kterou od roku 2010 vede Anna Wackermannová a Josef Hrubý. Svoji práci odvozují z kréda I. Úlehlly: „Všimněte si, co lidi trápí. Ty lidi dejte dohromady. Vytvořte jim podmínky a zatáhněte je do toho, aby to řešili, aby sami našli řešení. a pomozte jim, aby to řešení také uskutečnili.“¹⁸

Skupina je různorodá, protože do ní může být zařazen ten, kdo sám sebe vnímá jako násilnou osobu, pachatele domácího násilí nebo osobu se sklonem k agresivnímu chování vůči svým blízkým (partnerům, rodičům, dětem apod.), bez ohledu na sexuální orientaci. Podmínkou je dosažení věku 18-ti let. Skupina je polootevřená, smíšená, setkává se jedenkrát týdně na 3 hodiny. Doporučená délka účasti na skupinovém programu ve skupině je 1 rok a klienti by měli absolvovat alespoň 80 % sezení.

Naše zdroje

Podporou našeho týmu je intervizorka J. Čierná a supervizor J. Kredba. Diakonie ČCE – Středisko křesťanské pomoci v Praze financuje činnost sku-
.....

17) BEDNÁŘOVÁ, Zdena. *Systematická práce s dětmi jako svědky domácího násilí*. 1. vyd. Praha: MVČR, 2009.

18) ÚLEHLA, Ivan. Nějaké donkichotství je pořád potřeba. *Sociální revue* [online]. 2007 [cit. 2014-06-12]. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/item/nejake-donkichotstvi-je-porad-potreba>

piny a zajistilo prostředky z grantů - na počátku z Ministerstva vnitra ČR, letošní projekt je hrazený z grantu OTTO per Mille. Velmi si ceníme inspirace, kterou čerpáme od kolegů ze spolupracujících organizací ať v Praze, či v zahraničí.

Prameny

Vedle citovaných publikací jsem čerpala ze zkušeností celého týmu předaných ústně či zaznamenaných v interních materiálech.

3.3 CENTRUM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB PRAHA - STŘEDISKO INTERVENČNÍ CENTRUM - PROGRAM VIOLA

Jaroslav Simon, psycholog, www.intervencnicentrum.cz, www.csspraha.cz

Program Viola je projekt střediska Intervenční centrum, které je součástí příspěvkové organizace Centrum sociálních služeb Praha. Intervenční centrum Praha se zaměřuje na práci s osobami ohroženými domácím násilím a při koncipování programu VIOLA vyšel z potřeb rodiny ohrožené domácím násilím. Pro zmírnění následků domácího násilí v rodině (kde jsou často malé děti) je třeba pracovat odděleně s oběma aktéry domácího násilí, tedy i s násilnou osobou. Z toho důvodu byl pod intervenčním centrem zahájen program VIOLA.

Program Viola je určen pro muže a ženy, kteří

- mají konfliktní vztahy se svými blízkými
- jsou původci násilného chování
- byli policejně vykázáni ze společného bydlení
- hledají pomoc pro své blízké a známé
- jsou starší 18-ti let

Nabízí telefonické a osobní konzultace s psychologem. Obsahem je poradenství nebo psychoterapie. Psychoterapie je zde individuální nebo párová. Je možné vystupovat i zcela anonymně. Všechny služby jsou pro klienty bezplatné.

Klienti tohoto programu jsou velmi různorodí - ať už pohlavím, věkem, vzděláním, ekonomickou i osobní situací. Někteří klienti se již násilného chování dopustili opakovaně, jiní nás vyhledají proto, že chtějí lépe zvládat své konflikty, a tím předejít možnému násilnému chování do budoucna.

Práce s klienty je vždy ryze individuální, „ušitá na míru“ danému klientovi nebo páru.

Samotným násilím a agresi se zabýváme zcela minimálně, ve většině případů vůbec ne. Buď je situace vyhrocená, a potom hledáme aktuální řešení. Nebo je vnější situace poměrně stabilizována, a my se zaměřujeme na řešení dlouhodobé, a tím je hledání příčin agrese, násilí a konfliktů. Z mé zkušenosti tyto příčiny leží buď v tom, co se ve vztahu aktuálně děje, anebo v tom, co se ve vztahu stalo v minulosti, anebo už v tom, na čem je samotný vztah založen a jak vznikl.

Pro představu níže uvádím seznam možných témat, kterými se s klienty zabýváme a které máme i uvedeny na našem webu www.intervencnicentrum.cz.

Tento námi vypracovaný seznam témat je zcela stejný pro práci s osobou násilnou i pro práci s osobou ohroženou.

Témata pro práci

Aktuální situace a řešení

V čem vidím momentálně problém?

V čem konkrétně spočívá?

Co nyní nejvíce potřebuji?

Jak by řešení konkrétně vypadalo?

Jaké kroky musím pro to udělat?

Jak je časově naplánovat?

Kdo mi s tím může pomoci?

Zdroje a podpory

Jaké mám ve svém životě zdroje a opory?

Jak fungují mé vztahy s rodiči?

Jak fungují mé vztahy se sourozenci, příbuznými?

Jak fungují mé vztahy s přáteli?

Jak funguje má práce?

Jak fungují mé finance?

Jak fungují mé koníčky, zájmy?

Zvládání agresivity a konfliktů

Mají konflikty nějaké reálné příčiny?

Mají konflikty nějaké spouštěče?

Jak by se mohly konflikty zastavit?

Jaké krizové scénáře by byly realizovatelné?

Jak zacházím ve vztahu s konflikty?

Jak zacházím s vlastní agresivitou?

Kde jsou mé hranice a jak je vymezuji?

Jak projevuji to, co chci a nechci?

Vztahové příčiny a řešení

Co se ve vztahu děje?

Co se ve vztahu stalo?

Na čem je vztah založen a na čem stojí?

Co je potřebné vyřešit?

Co je potřebné ošetřit?

Co potřebuje vztah ke změně?

Dlouhodobá změna a řešení

Uvažuji o nějaké změně?

Co konkrétně by se mělo změnit?

Čekám a pasivně doufám ve změnu druhých?

Nebo aktivně hledám, co mohu změnit já?

Co mohu pro změnu konkrétně udělat?

Jaký by byl první malý krok?

Jaké budou ty další kroky?

Kolik času budu potřebovat?

Jak to bude vypadat, až má změna proběhne?

JE TŘEBA POMÁHAT CELÉ RODINĚ V POTÍŽÍCH, ZDŮRAŽŇUJE PSYCHOLOG IC PRAHA A PROGRAMU VIOLY PRO KONFLIKTNÍ OSOBY JAROSLAV SIMON NA SEMINÁŘI V PRAZE.

Zájemci, kteří se chtějí přihlásit do programu Viola, mohou zatelefonovat na mobil: +420 773 666 784 - a objednat se na konzultaci.

3.4 PROČ PRACOVAT S AGRESOREM

Josef Hrubý, terapeut

Text se věnuje vzniku a fungování skupinového terapeutického programu násilných osob, agresorů. Je určen lidem, kteří mají problém zvládnout sami sebe, často se v sobě nevyznají, a proto reagují nepřiměřeně na své okolí. Vycházím ze svých zkušeností z terapeutické práce s lidmi, kteří jsou ve výkonu trestu a ze skupinové terapeutické práce v SOS Centru Diakonie.

Pracuji s klienty více než dvacet let, prakticky celou dobu jsem pracoval s lidmi, kteří přicházejí jako ti, kterým někdo ubližuje, psychicky nebo fyzicky. Jako terapeut jedné strany (označme ji jako oběti) jsem u většiny z nich měl potřebu dovést je k vlastnímu poznání, že s agresorem se nedá žít. Byl jsem přesvědčen, že agresor se nezmění a zůstane agresorem.

Asi před šesti lety jsem potkal forenzního psychiatra Franka Urbanioka, odborníka na práci s násilnou osobou a šéflékaře nápravného ústavu v Kantonu Curych. Jeho přístup k práci s násilnou osobou mě přivedl k přemýšlení nad tím, kdo a jak u nás pomáhá agresorům nebo zda dokáže agresor své chování změnit. Setkání s Frankem pro mne znamenalo začít studovat literaturu a hledat cestu. Nevím, zda jsem našel ten správný směr, i dnes se občas moje cesta při práci s násilnou osobou klikatí a někdy přicházím na křižovatku, kdy se musím rozhodnout, jak dál. K rozhodnutí, kterým směrem jít, mi opakovaně pomohl náš přední forenzní psycholog Karel Netík, kolegyně a kolegyně podílející se na terapeutickém procesu s násilnou osobou a v neposlední řadě i mnozí „agresivní“ klienti, kteří absolvovali naši skupinovou terapii a v současnosti žijí partnerský život bez týrání druhé osoby. Tito klienti nás přesvědčují o tom, že je možná změna života k lepšímu. Skupinový terapeutický program pro násilné osoby ukázal, že většina motivovaných „agresorů“ je schopna změnit svůj způsob života.

Rozhodl jsem se, že pracovat s násilnou osobou se vyplatí, vždyť léčba závislosti se také vyplatí, jak se o tom dočítám v odborné literatuře. Alkoholik díky terapii také přestane pít a dokáže žít plnohodnotný život, bez alkoholu. Byl jsem přesvědčen, že i násilná osoba dokáže žít bez násilí v partnerském životě. Po čtyřech letech přímé práce s „agresory“ vím, že naše práce má smysl, protože míra psychického či fyzického násilí ze strany našich klientů významně klesla a více než polovina těch, kteří absolvovali náš skupinový program, jsou „abstinujícími agresory“.

Úspěch mé terapeutické práce s násilnou osobou je podmíněn tím, zda dokážu klienty přijmout a důvěřovat jim, a také tím, zda oni důvěřují mně. Skupinová terapie násilných osob vyžaduje být s klienty v přítomném čase, dávat všem stejný prostor a skupinové dění přijímat s klidem. Terapeuti všechny klienty na skupině respektují a nesoudí, protože jinak by se podle mého názoru dopouštěli násilí.

Skupinová terapie násilných osob vyžaduje od terapeutů plné respektování klienta, to ale neznamená souhlas s jeho chováním a s jeho nepřiměřenými reakcemi na druhé lidi. V terapeutickém procesu musí být neustále přítomna vzájemná důvěra terapeutů a klientů, ale i členů skupiny mezi sebou. Úspěch skupinové práce spatřujeme v tom, že skupina dává klientovi zpětnou zprávu – víme, co cítíš a prožíváš, a víme, jak ti asi je. Nezbytnou podmínkou úspěchu je také to, aby každý klient od vstupu do terapeutického procesu a po celý jeho průběh věděl, že jediný, kdo zodpovídá za to, že se změní jeho chování a reakce, je ON sám. Aby se klient rozhodl změnit své nevhodné chování, měl by být motivován ke změně, avšak do skupiny přicházejí i klienti nemotivova-

ní. Jsou ale ochotni komunikovat a skupina je utvrzuje v přesvědčení o vlastní schopnosti vyřešit problém s násilným chováním vůči druhým. Důležitost změny chování klienta souvisí s odpovědí na otázky: „k čemu mi to bude dobré, co mě to bude stát a chci se opravdu změnit?“ V těchto okamžicích je velikým přínosem skupina, ve které jsou klienti v různých fázích změny násilného chování. Tito klienti jsou pro nerozhodného klienta obrovským přínosem a svým příkladem ukazují, že změna je možná. U klienta dochází k zvyšování sebevědomí a získává naději, že bude schopen svůj problém s násilným chováním změnit.

Klienty různého vzdělání, různorodých zájmů, široké škály profesí, kteří přicházejí do našeho programu, charakterizuje především to, že mají nízké sebevědomí a ztratili sebeúctu. Tím se mohou stát nebezpečím pro své okolí a sebe sama. Naš terapeutický cíl při práci s agresory je pomoci jim získat zpět sebeúctu a sebedůvěru.

Kazuistika

Klient Jirka, 48 let, manželství 22 let, manželka učitelka, 3 děti – synové 21 a 17, dcera 7 let. Vyrůstal bez otce, pracoval v lese, později jako obráběč kovů, do programu vstoupil v květnu 2010.

Domácí násilí trvalo téměř po celou dobu manželství. Muž ženu psychicky deptal a minimálně čtyřikrát ji fyzicky napadl. Fyzicky trestal zejména staršího syna. Asi dvakrát manželé řešili rozvod. Opakovaně navštěvovali párovou a individuální terapii. Pokud došlo k výbuchu vzteku, klient odcházel do lesa, nevěděl, co má dělat, uváděl, že mu bylo psychicky špatně, protože si uvědomoval, že má rodinu rád.

Účast v terapeutické skupině v SOS Centru Diakonie v Praze Jirkovi doporučila psychologka, s níž se setkal při jedné neformální příležitosti, s terapeutky se poté domluvil na schůzkách. Do skupiny dojížděl každý týden vlakem tam a zpět 400 km. Po půl roce od nástupu do skupiny se odstěhoval do Prahy, uváděl, že manželství prožívá velkou krizi. Asi po třech měsících se přestěhoval blíže ke své rodině a o víkendech se staral o dceru. Do programu chodil déle než půldruhého roku, učil se rozpoznávat své negativní myšlenky, vyznat se sám v sobě, učil se novým vzorcům chování a posiloval nízké sebevědomí. Uvědomil si, že se synů dotýkal, jen když je fyzicky trestal. Při terapeutické práci byl veden k tomu, aby opět začal věřit sám sobě, a tomu, že není nebezpečný druhým. Manželství se nepodařilo zachránit, s dětmi však zůstal v pravidelném kontaktu. Udělal si zdravotně sociální kurz, pracuje jako ošetřovatel v domě seniorů a odmítá jakoukoliv formu násilí. Již nedochází do skupiny pravidelně, přichází jednou za dva měsíce, aby poreferoval o tom, jak ovládá své chování a jak žije. Je dobrým příkladem pro nové klienty v tom, že změna je možná a že se dá žít bez násilí.

3.5 PORADNA PRO MUŽE VE VÍDNI

Marie Šusterová, manažerka projektu Společně za život bez násilí, CSSP

Komplexní program pro násilné muže, www.maenner.at

Poradnu jsme navštívili v rámci projektu Společně za život bez násilí v listopadu 2013. Služby pro násilné osoby nabízí od roku 1999 a vede ji psycholog a psychoterapeut Heinrich Kraus. Financují ji ministerstva – vnitra, práce, financí, hospodářství, spravedlnosti a ministerstvo pro ženy.

Přibližně třetina mužů se do programu přihlásí individuálně, většinou na popud své partnerky, asi třetinu doporučí do poradny úřad pro děti a mládež (= náš OSPOD), např. po vykázání, a asi třetina je doporučena soudem.

Poradna vychází z „duluthského“ modelu DAIP práce s obětí domácího násilí. V Duluth (Minnesota, USA) se realizují intervenční programy zaměřené na zastavení násilí na ženách od roku 1980. Při práci s násilníky kombinují ve Vídni skotský program Change a duluthský model – převzali jejich pohled na dynamiku DN a roli násilníka. Program proti násilí nemá nic společného s moralizováním: každý by podle Heinricha Krause seděl ve svém příkopu a střílel by na druhou stranu. V programu je třeba udržovat vzájemný respekt mezi školiteli a účastníky skupiny, podporovat vůli ke změně chování, empatii pro druhého a odhodlání distancovat se od násilí. Důležitá je skupinová atmosféra, která umožňuje, aby každý účastník mohl bezpečně prozkoumat své reakce. Kraus uvádí, že posun v programu zaznamenali ve chvíli, kdy se rozhodli využít prvky ze skotského programu Change. Mužům promítli film o tom, jak ženy, které utekly od partnerů do azylových domů, prožívají násilí. Zařazením takových prvků do programu skupiny se podle Krause zvyšuje mezi muži jejich emoционаlita.

PSYCHOLOG A TERAPEUT HEINRICH KRAUS NÁS PŘIJAL V PORADNĚ PRO MUŽE VE VÍDNI. VYSVĚTLIL NÁM, JAK VYUŽÍVAJÍ VE SKUPINOVÉ TERAPII PROGRAMY PROTI NÁSILÍ.

Pro tréninkový program poradny pro muže ve Vídni je důležité, že úzce spolupracuje s intervenčním centrem. Partnerka násilníka musí vědět o jeho zařazení do programu a dává k němu souhlas. Heinrich Kraus nám podrobně popsal první kontakty a přijetí do programu. Trénink je založen na kognitivně-behaviorálním přístupu s psychodynamickými prvky. Muž, který do poradny přichází, musí sám zavolat a domluvit si schůzku. Když zavolají nejdříve partnerky, jsou informovány, že **muž musí udělat první krok sám.** To platí i pro případy, kdy má násilník terapii nařízenou soudem nebo úřadem pro mládež. V Rakousku mohou násilné

osoby dostat podmíněný trest až na 5 let. Jednou z podmínek pro odklad trestu je právě návštěva programu proti násilí v této poradně. Tlak na vykázaného násilníka mohou vyvinout i úřady na ochranu dětí a mládeže, které z policie dostávají úřední záznamy o vykázaní. Pokud se chce vykázaný otec stýkat s dětmi, je mu doporučeno, aby se přihlásil do programu proti násilí. Poradna pro muže pečlivě vybírá vhodné a motivované adepty do skupiny, protože zájem o program překračuje její kapacitu.

Co se děje v úvodu při **tzv. očistné fázi**: při prvním rozhovoru získá násilník termín na osobní schůzku, terapeut s ním probírá jeho motivaci, proč se hlásí do programu, poté dostane základní informace, jak bude program probíhat, je upozorněn, že souhlas s účastí musí dát on i partnerka. **To je důležité**: v rámci prohlášení o souhlasu s účastí na programu proti násilí probíhá pravidelná vzájemná výměna informací mezi intervenčním centrem a poradnou pro muže. V prohlášení je popsán obsah programu, závazek, že klient bude chodit do programu pravidelně, že bude abstinent, nebude se dopouštět násilí a bude plnit úkoly zadané v programu.

Pak přichází **tzv. vyjasňovací fáze** – terapeut musí získat co nejvíce objektivních informací o situaci (např. kolik má muž dětí, informace o manželství, jak se dostal do poradny, zda byl souzen) – vše se zaznamenává na elektronickou informační kartu klienta a informace se posílají do intervenčního centra. Proběhne výměna informací. Intervenční centrum kontaktuje partnerku a pozve ji k pohovoru. Poradna pro muže provádí s mužem „diagnostiku“, vyplňuje se dotazník o násilí, dotazník na strukturu osobnosti, zloštné stavy, dotazník na závislostní problematiku, terapeut vede s mužem strukturovaný rozhovor. Dotazníky jsou podle Krause užitečné. **Poradna vychází ze všeobecné zkušenosti podobných zařízení, že muži se k násilí snadněji přiznají (připustí si je) při vyplňování sebehodnotícího dotazníku.** Paralelně vyplňuje dotazník i partnerka. Porovnáváním získaných informací vzniká „první dojem“, informace o míře defenzivy klienta, popírání věcí z různých oblastí. Pak přichází na řadu diagnostika – probíhá na individuálních schůzkách s mužem.

Při třetím sezení se s klientem podrobně probírá výsledek diagnostiky. Terapeut se zajímá o jeho motivaci, co ho do programu přivádí, doplňují se další podrobnosti o situaci v rodině.

Často z výsledků diagnostiky vyplynou rizikové faktory, které poradna vyhodnocuje, stanovuje prognózu rizik a provádí odhad nebezpečí, také se upřesňuje, jakým směrem se bude ubírat práce s klientem. Probíhá konzultace tváří tvář – poté je klient zařazen do **tzv. očistné skupiny**. Setkání je 1× týdně. Skupina si na sebe musí zvyknout. Přibližně 1× za měsíc proběhne schůzka poradny pro muže a intervenčního centra IC (to je v kontaktu s klientkami, jejichž muži jsou v programu). Při společné schůzce s IC Vídeň se probírá každý případ zvlášť a ze společného jednání vzejde definitivní návrh, zda muž bude přijat do tréninkové skupiny. Proběhnou 3-4 sezení, sleduje se motivace muže, muž je obeznámen s teorií: co je domácí násilí, co všechno s tím souvisí; pro klienty je to očistňovací a vyjasňovací fáze.

Probírají se výhody – nevýhody života bez násilí, výhody být násilný. Cíl tréninku: zprostředkovat mužům myšlenku, že nemají používat násilí. Násilí vzniká v mozku, je důležité si uvědomit, co způsobuje v těle. Víme, že souvisí se vztekem, zlostí, vzniká v mezimozku. Muži ve skupině mohou být právě těmi, kdo se naučí

kontrolovat své násilí. Učí se mít kontrolu, nadvládu nad zlostí. V tzv. **očistné skupině** získávají terapeuti informace o různých strategiích pachatele – může obviňovat druhé osoby, přiznává se ke ztrátě kontroly nad svým chováním, popírá význam útoku, násilí, případně snižuje význam násilné situace. Poradna pro muže informuje soud, úřad pro mládež, intervenční centrum i ženu-oběť, že muž vstoupil do programu proti násilí, rovněž jim oznamuje přerušeni nebo ukončení programu u klienta.

Přibližně po 8 týdnech po prvním telefonátu může muž být přijat do **tréninkové skupiny**. Osnova 32 sezení se řídí strukturou „**duluthského modelu**“. Ve Vídní mají dvě otevřené skupiny. Ve skupině jsou muži v různých stádiích řešení – scházejí se na 1,5-2 hodiny týdně. Program trvá přibližně 8 měsíců. Školiteli jsou žena a muž. V rámci práce s násilnými muži je kladen důraz na čtyři rámcové oblasti zájmu: budování zodpovědnosti za násilné jednání (převzetí odpovědnosti za vlastní chování), řízení vzteku (rozpoznání časných varovných signálů), socializace muže (moc a kontrola, žárlivost, negativní a pozitivní myšlení) a trénink sociálních dovedností (rozvoj empatie, sociální pohotovosti, rozvoj nových schopností komunikace s druhými lidmi).

Počáteční kolečko zahajuje vždy otázka č. 1: jak se mi momentálně daří? Dobře? Špatně? Klient se musí konkrétně vyjádřit, rozvinout přesnější cit pro své rozpoložení, pro vyjádření svých pocitů – právě tohle je podle Krause důležité pravidelně trénovat, aby muži získali jemný cit pro vlastní rozpoložení. Vždy zazní i otázka č. 2 – zda byli účastníci programu od posledního sezení agresivní. Kdo se přihlásí, tím se skupina zabývá. Ve skupině se opakují některá témata – červenou nití jsou:

1. defenzivní strategie – např. nevhodné poznámky o ženách (žena provokuje, proto ji bije...)

2. socializace mužů – co charakterizuje správného muže, jak vidí ženy, co činí muže mužem, vzory v mládí, dopad na vytvoření vztahu k ženám

3. rozpoznávání a identifikace emocí – práce se vztekem, zlostí – násilí vzniká z eskalující, násilné situace (zloba, hněv), účastník se ve skupině musí naučit rozpoznat intenzitu zloby v těle – školitelé/terapeuti vedou muže k tomu, že jde o čitelný proces, který se odráží v jejich myšlenkách. Muži se učí rozpoznávat své emoční pochody. Skupina probírá primární emoce: hněv, agresi (typické pocity), pátrá, co muž používá v defenzivě – vztek je reakcí na bezmoc, ponížení, odmítnutí. Defenzivou se člověk brání pocitům zklamání, že se něco děje jinak, než byla jeho představa. Účastník skupiny si postupně osvojuje varovné signály, které provázejí jeho reakce na podobné situace, musí si uvědomit, jaké cítil signály před vypuknutím vzteku, zlosti.

Každý muž musí vypracovat „svůj“ bezpečnostní plán, jak se vyhnout primární agresi – fyzické násilí muži znají, jsou schopni ho ovládnout, ale je nutno jim dát alternativní volbu, musí si osvojit alternativní postoje a možnosti chování, aby je dokázali použít a dále jim přednost před přímočarou agresivní reakcí. Učí se technice, jak přerušit zlost a nahradit ji alternativou: tzv. Time out – technika přerušeni hněvu. Muž se učí odejít z konfliktní situace, ale učí se také partnerce vysvětlit, proč odchází, proč s ní musí rozhovor přerušit. Skupina provádí různá dechová cvičení, pomáhá také, že každý muž si musí vytvořit bezpečnostní plán, vypracovat vlastní prevenci agresivní reakce. Školitelé je vedou k tomu, že alternativou není alkohol ani řízení automobilu apod.

V programu mají případové studie - na příkladu chování dvojic se ukazují různé situace, které probouzejí násilí. Ve skupině muži zpracovávají varovné signály a defenzivní strategie, které se učí používat - školitelé vše opakují na základních kazuistikách (nikdy ne na jejich vlastních).

Každý muž musí hovořit o svém vlastním životě (o svém dětství, o vztahu k prvnímu násilí, s nímž se setkal, o nejtěžším násilí). Tímto postupem se daří ve skupině demystifikovat násilí. Ve skupině se probírá, co bezprostředně předcházelo násilí. Někdy muži uvádějí, že cítí klid, pak ale narůstá napětí, které sílí. Školitelé s nimi procházejí podrobně situaci, jak reagovala žena při eskalaci. Probírá se průběh incidentu - školitelé chtějí, aby konflikt muži popsali z pohledu partnerky, z její perspektivy, co asi právě při eskalaci střetu prožívala. V programu se zabývají komunikací při konfliktu - z hlediska vnímání páru se probírají pocity a podezření, že chování toho druhého je záměrné, negativní. Ve skupině je důležité naučit se říkat NE agresi, zlosti a vzteku. Školitelé využívají techniku aktivního naslouchání a funkci komunikačního partnera: muži do věcné, emočně neutrální roviny převádějí to, co jim řekl druhý partner, tato technika koriguje a přehodnocuje interakci mezi partnery, protože jde o aktivní naslouchání účastníků, zda muž porozuměl svému partnerovi, zda zachytil jeho výzvy a poselství v rozhovoru. Konflikt se často rodí v pozadí dialogu a pokud tyto signály partner neslyší a reaguje negativní emocí, pak se z toho může stát subjektivní záležitost a důvod k násilí. Nebezpečné je, když se subjektivní pohled začne v dialogu zobecňovat. Ve skupině se probírá interakce z hlediska Já vzkaz× Ty vzkaz. Účastníci hledají to, co vyvolalo útok, agresi. Jestliže jeden z partnerů přichází s „Já vzkazem“, přebírá odpovědnost a musí mluvit o sobě, o tom, jak to chce mít, jak to on sám cítí. Nelze to neurčitě převést do pocitu nespokojenosti o tom druhém. Do cvičení se zapojuje celá skupina, trénuje interakce s různými zadáními. Tímto tréninkem jsou vedeni k jádru problému: když si muž všimne, že se zlobí, rozezná se v něm varovný signál a vede ho k tomu, aby byl pozorný k partnerovi a k sobě - pozorně a aktivně naslouchal, co mu ten druhý říká. Muži se díky těmto cvičením naučí ovládat své emoce a uklidnit se. Naučí se jasněji formulovat svá sdělení. Důležité je opakování těchto cvičení, která vedou k tomu, že si muži nacvičí věcnější komunikaci. Kognitivní procesy ovlivňuje zlost, logika, reaktivita, napětí, extrémnější stanoviska. Tyto věci je třeba si uvědomovat a opakovaně s nimi pracovat. **Proto mají účastníci skupiny domácí úkoly: musí si vést deník o zlosti, napětí a uvolnění, v něm musí pro své emoce používat škálu hodnocení podle stupnice intenzity od 0 do 10 bodů (od nazlobený až po vztekly, rozzuřený).** V deníku musí popsat situaci, co zlost vyvolalo, jaké byly tělesné, myšlenkové signály. Musí se naučit techniky na přerušení zlosti - v deníku popsat, jaké konkrétně v dané situaci použil. Za 32 týdnů vytvoří účastníci programu přibližně 8 deníků o své vlastní zlosti a jejím překonávání.

Na konci tréninku proběhne závěrečná diagnostika. Terapeuti srovnávají, co trénink přinesl. V závěrečné fázi klienti vyplňují tzv. **dotazník na pocity** - zkoumají změny svých pocitů a zda u nich nastal pokles násilí nebo nějaký posun k lepšímu zvládnání emocí. Dotazník vyplňuje i partnerka. Poradna a intervenční centrum mají možnost srovnat dotazníky obou partnerů - z výsledků pak vyplynou různé návrhy pro vztah, co ještě změnit - doporučuje se např. psychoterapie, párová terapie, muž může pokračovat ve skupině apod.

Co se stane při novém násilí v průběhu tréninkového programu? Na začátku každého sezení musí muž říct, zda byl v uplynulém týdnu násilný. Pokud lže, je vyloučen ze skupiny. Pokud muž skupinu informuje o konfliktu a násilí, školitelé důkladně probírají, co se dělo, jde se do podrobností, co kdo řekl, co kdo udělal. Při závažnějším násilí je muž vyloučen z programu a poradna to hlásí intervenčnímu centru, které nebezpečnou situaci probere s partnerkou. Sankce za porušení smlouvy o účasti ve skupinovém programu mohou být různé – od varování, individuálního sezení s mužem, až po vyloučení a nahlášení nového násilí na policii – oznámení podává na policii školitel a je to po dohodě s partnerkou.

A jaká je účinnost programu? V roce 2012 proběhla evaluace programů – Duluth Minnesota + Dobash Skotsko + USA Gondola + Programy v Rakousku. Výsledky přinesly informaci, že v páchání fyzického násilí po absolvování programu pokračuje v USA 20 % účastníků programu, ve Skotsku 30 % a v Rakousku 20 až 27 % účastníků. Výzkum ukázal, že emocionální násilí lze obtížně redukovat – čím méně je fyzického násilí ve vztahu, tím více se objevuje psychické násilí. Ukazuje se, že asi 60–65 % pachatelů páchá násilí výhradně v rodině, ne na veřejnosti.

Asi 30 % pachatelů domácího násilí mají předchozí tresty za násilí, mají osobnostní poruchy nebo hraniční poruchu osobnosti – v takových případech nelze očekávat změnu chování absolvováním programu a do tréninku takové případy poradna pro muže zpravidla nezařazuje.

Závěr

Setkání s terapeutem Heinrichem Krausem z Poradny pro muže ve Vídni bylo zajímavé a podnětné. Podrobný popis programu proti násilí aplikovaný v poradně nás přesvědčil, že má smysl co nejrychleji vytvořit a nabídnout podobný program pro násilné muže i v České republice. V rámci našeho projektu „Společně za život bez násilí“ jsme psychologa a terapeuta Heinricha Krause pozvali na závěrečnou konferenci v listopadu 2014. Výbor pro prevenci domácího násilí při ministerstvu práce a sociálních věcí připravuje návrh nového národního akčního plánu. Do něj hodlá zahrnout i vytvoření standardů pro práci s násilnou osobou v České republice. Heinrich Kraus se chce v přednášce zaměřit i na aktuální aspekty programů proti násilí, které vyplývají z dlouholeté výměny zkušeností mezi podobně zaměřenými projekty v USA, Skotsku a Rakousku.